

ЛІТЕРАТУРНО-
ХУДОЖНІЙ
І ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ
АЛЬМАНАХ

№ 2 (80) 2012

*Видається з червня 1991 року
Твори друкуються українською
та російською мовами*

Головний редактор
Андрій ДЮКА

Громадська редакційна рада

Берлін В.М.
Баранова Л.О.
Вашенко Ю.Г.
Гриценко В.В.
Захарова С.П.
Миколаєнко М.А.
Найденко І.В.
Пономаренко Г.О.
Прохоров А.А.
Шовкун Ю.С.

2
2012

ПРОЗА

Ольга ХВОСТОВА, <i>Кактус</i>	9
Сергій ВЕЛИЧКО, <i>ТАТОВА ЧАШКА</i>	10
Володимир ФАТАЄВ, <i>БЕЗ НАЗВИ, ДОЩ, ЄДИНАК</i>	11
Анатолій ПРОХОРОВ, <i>рассказы</i>	14
Христина Панджаридис, <i>Димитър Стоянов</i> ЭМИГРАНТКА ПОНЕВОЛЕ	17
Ганна МОСКАЛЕНКО, <i>КОТИ – ЯК ЛЮДИ</i>	28
Федір СЕМИГАЙЛО, <i>оповідання</i>	33
Іван СЕРГІЄНКО, <i>Доки зникне останній трамвай</i>	36
Артем КАЛЬНИЧЕНКО, <i>КОЛЬОРИ</i>	44
Славій КАРПЕНКО, <i>оповідання</i>	50
Творчество юных (Кароліна ВОЗНЮК, Володимир ЗАВАДСЬКИЙ)	56
Ольга ВАЛЕНСКАЯ, <i>рассказы</i>	57
Станіслав ГЛАДАРЬ, <i>оповідання</i>	66

ПОЕЗІЯ

Алексей СТАРИКОВ, <i>Стихи для малышей</i>	3
Наталья ЛАЙДИНЕН, <i>Маршрутом тайным – на Север</i>	25
Ганна МОСКАЛЕНКО	28
Віктор НОСАЧ	29
Василь МОСКАЛЮК	30
Людмила КУЗЬМИНА	35
Короткая встреча (Любомир СКЛЯР, Ярослав ТИТЕНОК, Тетяна ДРЕЄВА)	42
Лариса ЖУРАВЛЁВА	43
Победы немеркнувший свет (Владимир ЛЫСЕНКО, Яна БУЗЬКО, Раиса ПАТАЛАХА, Анатолий ЛЫКОВ) ...	53
Станіслав ГЛАДАРЬ, <i>стихи о войне</i>	68

**ПУБЛІЦИСТИКА, КРАЄЗНАВСТВО,
КРИТИКА, МИСТЕЦТВО**

Андрей ДЮКА, <i>РАССУЖДЕНИЯ О ПРОЖИТОМ</i>	2
ПОЛОЖЕННЯ Про п'ятий міський літературний конкурс “УКРАЇНА МОЯ КВІТУЧА”	8
Наші гості, О НАС	17
Ніна МИХАЙЛИЧЕНКО, <i>“Діти війни”</i>	31
Іван НАЙДЕНКО, <i>Дзвони пам'яті гудуть</i>	60

Страница редактора

РАССУЖДЕНИЯ О ПРОЖИТОМ

Жизнь – смятым листом бумаги, брошенным под ноги. Обрывки имен, слов, цифры, – все то, что уже не имеет смысла, или, вернее, уже нечто большее, чем смысл. Времени не хватает обдумать, осмыслить, прочувствовать и осознать вес пройденного. Да и нужно ли это, даст ли оно хоть что-то? Успокоение? Забвение? Боль?.. Из вопросов можно выстроить здание – огромное, серое, аляповатое. А ответы – лишь окна в нем, пыльные, через которые видно лишь силуэты Мира. Тень вчерашнего и невнятные проблески завтрашнего дня.

Лето разлеглось на ветках деревьев и смотрит на нас сверху глазами уставших от быстрой смены погоды птиц. Они охраняют восход, помогая солнцу своими голосами найти к нам путь. Дни пишутся на новый лист – и вновь мнутся под напором минут и часов, уже пережитых, – а значит, ненужных, лишних. Пробиваясь сквозь толщу пространства, мы идем в следующий день.

Кто сказал, что расстояние измеряется километрами, метрами?.. Нет, расстояние – рюкзак, пыльный сундук памяти, набитый ветошью. То, что так бережно складываем и пересыпаем нафталином, очень скоро становится ненужным мусором, грузом, от которого просто не в силах избавиться. Смотрят со стен фотографии тех, кто был так дорог! Они бессильны вернуть радость тепла и определенности, привычной, обычной уверенности в незыблемом постоянстве ВРЕМЕНИ. Невозможно смириться, что оно закончилось. Невозможно поверить, что огромный мир, цветной и яркий, – всего лишь мгновение, осколок, упавший в бездну пространства. И лишь ворох недосказанного в ладонях, и боль в груди от бессилия...

Лето прижимается к щеке теплым ветром, и пьянящий запах ночной фиалки обнимает ночь. Цените миг счастья, пока к нему можно прикоснуться губами! Не спешите замкнуть его в тесные рамки объектива! – оно не живет в неволе.

Отдайте свое тепло тем, кого любите! Лишь в этом – настоящее, лишь в этом – вечное...

Андрей ДЮКА,

член Национального союза журналистов Украины

Алексей СТАРИКОВ

Стихи для малышей

ЧЕПУШИНКИ

Золотые чепушинки,
заколдованные светом,
греют маленькие спинки,
наслаждаясь тёплым летом.

Им не в тягость расстоянья,
им неведомы сомненья,
их весёлое сиянье
поднимает настроенье.

Солнцем ласковым согреты,
над землёй они кружатся,
но в огромном мире этом
им не страшно потеряться

Кто бы ни был с ними рядом,
им ничто не угрожает,
потому что все им рады,
и они об этом знают!

И на солнце греют спинки,
в свете солнечном мерцая,
чепушинки-золотинки,
настроенье поднимая.

ВСЕМ БЫЛО ВЕСЕЛО

Белки и зайцы, кошки и мыши
вместе сошлись в нашем доме,
на крыше.

Бабочки к ним прилетели
и пчёлы,
чтоб станцевать
вместе танец весёлый
А для того, чтоб создать
настроенье,
каждый принёс для друзей

угощенье.

Было принесено ими немало
ягод, орехов, морковки и сала,
мёда, капусты, сметаны и масла...

Все были рады
друг другу ужасно!

Гости усесться за стол не успели,
как всё, что было принесено,
съели.

И началось тут же сразу веселье,
словно справляли они новоселье.

Взявшись за лапы и лапки,
плясали

и веселились, пока не устали.

Птичка-синичка им песенки пела,
солнце на них, улыбаясь, глядело.

Всем интересно и весело было!

Ну, а потом всё же
ночь наступила.

ЧУДЕСА В РЕШЕТЕ

Чудеса, чудеса, чудеса в решете
не сорока – лиса принесла на хвосте.

Взяли мы решето, стали воду носить,
а лиса стала кур по ночам сторожить.

Камень мы поливали водою, чтоб рос,
под него каждый день подсыпали навоз.

Камень вымахал в месяц
огромный, как дом.

Мы теперь
в этом каменном доме живём.

И прикинув к окошку, которого нет,
мы встречаем закат, провожаем рассвет.

И поскольку мы ночь перепутали с днём,
мы вас в гости к себе круглосуточно ждём!

ХИХИХИ И ХАХАХА

Жили два весельчака –
Хихихи и Хахаха.

Знал две буквы Хахаха, –
это были “Х” и “А”.

Знал две буквы Хихихи, –
это были “Х” да “И”.

Встанет утром Хахаха
и до поздней ночи –
“Ха-ха-ха!” да “Ха-ха-ха!” –
целый день хохочет.

Деликатный Хихихи
тоже (только тихо) –
“Хи-хи-хи!” да “Хи-хи-хи!” –
целый день хихикал.

Заливался Хахаха:
– Ха-ха-ха-ха-ха-ха-ха!

Заходился Хихихи:
– Хи-хи-хи-хи-хи-хи-хи!

Как-то влезли на буфет
оба в воскресенье:
захотелось им конфет,
а ещё – варенья.

Всё, что нужно, малыши
отыскали сразу,
и наелись от души,
щёки перемазав.

Был у них видочек тот!..

И пошла потеха:
ухватился за живот
Хихихи от смеха,
заикаться даже стал...

По причине этой
Хахаха захохотал,
и... упал с буфета.

– Ах! – воскликнул Хахаха,
хлопая глазами,
с перепугу “Х” и “А”
поменяв местами.

Отразились в слове “Ах!”
удивление и страх.

Слово новое с тех пор
сладкоежки знают,
но на практике в упор
не употребляют.

Вот такая чепуха.
Для меня, однако,
“Хи-хи-хи!” да “Ха-ха-ха!”
лучше всяких “ахов”!..

Прочитав мои стихи,
захихикал Хихихи.
Хахаха их тоже взял,
прочитав – захохотал.

– Не стихи, а полный бред! –
так они сказали,
правда, лазить на буфет
всё же перестали.

ХОРОШО БЫТЬ ПОРОСЁНКОМ!

Хорошо быть поросёнком. Хорошо!
Ну, во-первых,
руки мыть необязательно,
можно хрюкать, сколько хочешь, а ещё –
всем грубить...
Нет, это просто замечательно!

Кстати, можно даже в школу не ходить,
если ты – не человек, а поросёнок.
И никто не будет больше говорить:
– Ах, какой он
невоспитанный ребёнок!

РАЗВЕ ЭТО ПРАВИЛЬНО?

Разве это нужно,
разве это важно,
чтоб корабль
железным
был,
а не бумажным?

Разве обязательно,
чтобы сила пара
или электричества
мой корабль толкала?

Ну, а разве правильно
то, что стать матросом
можно исключительно,
если будешь взрослым?

Моему кораблику
морем служит лужа.
Главное – от этого
никому не хуже!

КОТ ВАСЬКА

Кот наш, Васька, занемог.
Как он мог?!

Целый день он спит и ест,
ест и спит:
в школу я – а он, как барин,
лежит!

Я из школы никакой прихожу!
Он – лежит.
Не кот, а чистый буржуй!

Что за странная болезнь у него?
Как мышей ловить,
так нету его!
А как кушать или спать –
тут как тут...

В общем, так себя коты
не ведут!

Жизнь бессмысленна у Васьки-кота:
спит и ест весь день...
Не жизнь – скукота!

Морда Васькина от сна и еды
так распухла, что глаза не видны!

Осуждают Ваську все – и не зря!
Осуждаю также Ваську и я.

Васька ест и погружается в сон.
Вот пожить бы хоть денёк так, как он!

КАРАБАС

Приходил к нам как-то раз
Карабас.
В коридоре походил – наследил,
выпил чаю, съел пирог
и – убёг!
Ни “спасибо” от него – ничего!

Нам не жалко пирога, так и быть, –
но за что нам Карабаса любить?!

ВАНЯ

На одной ноге Иван
прыгал, словно павиан,
а затем он стал реветь,
как взбесившийся медведь,
а потом, у пианино
крышку с грохотом откинув,
стал по клавишам с размаху
кулаками так стучать,
что соседский кот от страха,
взвыв, забился под кровать

Мама в комнату влетела:
– Ваня! Мальчик! Что с тобой?

– Одному быть надоело! —
завопил в ответ герой.
Ты весь день торчишь на кухне
или ходишь в магазин!
Я – ребёнок, а не кукла:
не хочу играть один!

– Хорошо, – вздохнула мама
и, забросив все дела,
Ване пела и читала, –
развлекала, как могла.

А на кухне в это время
рецептуре вопреки
превращались отбивные
в едкий дым и в угольки.

Дым сквозь щели постепенно
просочился. А потом
вдруг пожарная сирена
громко взвыла за окном.

Мама выдохнула: – Боже!
Наш обед!.. Какая жуть!
Ваня, детка, может, всё же
посидишь один чуть-чуть?
Дверь открыть пожарным надо.
Не скандаль, тебя прошу...

Мальчик Ваня буркнул:
– Ладно,
Если просишь – посижу...

Ваня гнев сменил на милость:
наступила тишина...
Перемирие настало,
но не кончилась война!

ДЕТЕКТИВ

На полу чьих-то ног отпечатки!
Только – чьих? Я никак не пойму!
Я надену очки и перчатки
и у бабушки лупу возьму.

Я узнаю, кто в обуви грязной
в коридоре у нас наследил!
Только мне и без этого ясно,
что неряха по дому ходил.

Он, наверное, бегал по лужам
перед тем, как проникнуть в наш дом.
Ничего, мы его, если нужно,
по следам без ищейки найдём!

Пусть они полустёрты, но всё же
я подобные видел не раз.
Я по следу иду, и, похоже,
эту тайну раскрою сейчас.
Так и есть: вижу грязный ботинок, –
я уже где-то видел такой.
Чей он? Как оказался в гостиной?..
Быть не может! Да это же... мой!

МИРОН И НИКОДИМ

Никодим, мышонок серый,
с аппетитом ел консервы.
Кот Мирон следил за ним,
думал: “Ай да Никодим!
До чего он неприятен!
Невоспитан, неопрятен,
ест из банки жестяной...
Стоп! Да это – завтрак мой!
Жаль, но дружбы в этот раз
не получится у нас:
потерял мышонок
совесть!..”

Кот присел, к прыжку готовясь.

Никодим, который, кстати,
поглощал бычков в томате,
показал коту язык,
подмигнул – и в норку – шмыг!

Рядом с банкою консервной –
злой, голодный кот Мирон.
Он усы топорщит гневно, –
с Никодимом в споре он.

А ведь мирно жить могли бы
кот Мирон и Никодим!
Просто мало было рыбы –
не хватило им двоим!

ВАЛЕРА

Укусила пчела Валеру:
потеряла, нахалка, меру!

Глаз Валерин заплыл до щёлки,
на щеках слезинки застыли:
впору ставить для век распорки,
а пчеле – повывёргивать крылья.

Только к глазу притронуться больно,
а пчела улетела куда-то...
Тяжела Валеркина доля.
Пожалеет его, ребята!

НУЖНО БЫЛО...

На болоте комары пошли не те...
У лягушек забурчало в животе.

Из-за этих несъедобных комаров
звать придётся лягушачьих докторов,
и они, когда по вызову придут,
всех подряд лечить пиявками начнут.
А пиявки так похожи на червей,
что живот болит от них ещё сильнеей.

От лечения такого только вред!
Нужно было кушать ряску на обед.

ТУК-ТУК...

Дятел сел на толстый сук
и долбит его: тук-тук!
Короед – древесный жук –
ненавидит этот звук!

КАК НАЙТИ ЕЖА

Ёж прячется обычно днём,
не виден ночью ёж,
но в словаре на букву “Ё”
его всегда найдёшь.

НЕ ЗРЯ

Жук, жаба и журавль с утра
охотятся на комара.
Жужжит комар:
– Не зря в душе
я ненавиж-жу букву “Ж”!

ЦАРЬ ЗВЕРЕЙ

По пустыне ходит лев,
совершенно озверев:
не боится царь зверей
ни животных, ни людей.
Ходит возле пирамид:
пасть раскрыта, жуткий вид –
грива дыбом, весь в песке...

Звери мечутся в тоске:
с ним попробуй-ка свяжись –
исковеркает всю жизнь!

Обезьяны все подряд
на верхушках пальм сидят.
Пить хотят они, и есть,
но бояться с пальмы слезть.

Антилопы – вот беда! –
разбежались кто куда,
чтоб случайно не попасть
льву в оскаленную пасть.

Бегемот в реке сидит –
даже он на льва сердит:
вся в царапинах спина
из воды порой видна, –
спину, судя по всему,
поцарапал лев ему.

Скучно льву – но был не прав
он, животных разогнав:

оказался “царь зверей”
в результате без друзей!

Ну, а как друзей найти,
если так себя вести?

СЕЛЁДКА И ПОДВОДНАЯ ЛОДКА

Селёдка плыла, как подводная лодка.
Подводная лодка плыла, как селёдка.

Все те, кто селёдку встречал,
заявляли,
что рыбы красивей они не видали

Они же,
увидев подводную лодку,
смеялись:
– Смотрите, какая уродка!

Селёдка собою ужасно гордилась,
подводная лодка, напротив, –
стыдилась.

Селёдка с подлодкой,
казалось бы, схожи,
но судьбы у них
очень разные всё же.

КАК, ЗАЧЕМ И ПОЧЕМУ ПОЧЕМУ, ЗАЧЕМ и КАК шли – и вдруг нашли пятак.

Удивился зоркий КАК:
– Как попал сюда пятак?

Удивился ПОЧЕМУ:
– Я чего-то не пойму:
почему лежит он здесь?
В этом смысл, наверно, есть?

Подавал голос между тем
рассудительный ЗАЧЕМ:
– А зачем нам тот пятак?
Он не делится никак!
Да, к тому же, на него
и не купишь ничего!

КАК вздохнул:
– Ну, если так –
нам не стоит брать пятак!
Лучше дальше мы пойдём, –
может, целый рубль найдём.
ПОЧЕМУ кивнул:
– И я

так же думаю, друзья:
рубль найдём, а может, сто
или тысячу. А что?

Помечтали – и ушли.
А пятак – лежит в пыли.

НЕКТО ИВАНОВ

Скачет конь. На нём сидит
некто Иванов.
Вдаль задумчиво глядит,
важен и суров.

Впереди – дремучий лес –
не продраться сквозь.
Впрочем, некто Иванов
только морщит нос.

По болоту путь пролёт,
конь в трясины вгруз.
Всадник (некто Иванов)
крутит длинный ус.

На пути – гранит-гора
выше облаков.
Разминуться с ней не смог
некто Иванов.

По долине гул прошёл:
громыхнуло так!.. –
К шишке некто Иванов
приложил пятак.

МОЛОЧНАЯ РЕКА

Течёт река молока,
течёт ни шатко, ни валко.
Творожные берега...
В такой утонуть не жалко!

Плывут облака над ней
из пенки и взбитых сливок,
от них ждёт молочных дождей
река, журча терпеливо.

Рыбы в этой реке –
на выбор лови! руками! –
плавают в молоке,
чуть шевеля плавниками.

А посреди реки
виден остров из масла,
сидят на нём рыбаки
и выглядят все прекрасно.
Нет среди них худых,
у всех румяные щёки.

Вы посмотрите на них:
глаза превратились в щёлки!

В сметане губы у всех,
лица у всех лоснятся:
от жареных карасей –
в сметане! – как отказать?

Сидят они целые дни
у этой молочной речки...

И я бы поехал к ним,
да только добраться нечем.

ТОЖЕ МНЕ, ОХОТНИК!

На столе увидев мышь,
кот сказал:
– Ну, нет! Шалишь!
Обнаглела ты совсем!
Я тебя за это съем!

Когти выпустил – и вот
держит в лапах мышку кот.
Горд собою он. А мышь
говорит:

– Ты глуп и рыж.
Да, я – мышь. Но вам, котам,
зверь такой не по зубам!
Тоже мне охотник, ишь!
Я – компьютерная мышь!

ДЖИН

Мне больше тысячи лет.
На вид я – обычный дед.
На самом деле я – джин,
волшебник. Живу один.
Если я захочу –
любого озолочу!
Могу построить дворец,
могу летать, наконец...
Мне домом служит кувшин.
Я сам себе господин!
Но есть проклятье одно –
висит надо мной оно:
С чьей-то лёгкой руки
(и это – не пустяки!)
ходит слава за мной,
что я – коварный и злой.
Мной пугают детей,
и я не люблю людей:
из-за дурной молвы
один я живу, увы!
Жить не хочу я так!
Я, волшебник и маг,
верю в чудо: а вдруг
у джина появится друг!

ПОЛОЖЕННЯ

Про п'ятий міський літературний конкурс
“УКРАЇНА МОЯ КВІТУЧА”
який проводиться за підтримки губернатора
Дніпропетровської області О.Ю. ВІЛКУЛА
і приурочений до 80-річчя Дніпропетровської області

1. Загальні положення

- 1.1. Засновником та організатором конкурсу виступає Криворізька міська організація Партії регіонів.
- 1.2. Метою конкурсу є виявлення серед аматорів літератури талановитих авторів, а також популяризація живого літературного слова.
- 1.3. Для організації і проведення конкурсу створюються організаційний комітет і журі, до складу якого входять провідні літератори м. Кривого Рогу. Склад журі визначає організаційний комітет.
- 1.4. Переможці і призери конкурсу визначаються журі за кількістю набраних балів.

2. Умови проведення конкурсу

- 2.1. До участі в конкурсі допускаються літературні аматори, які надали до організаційного комітету в установленний термін свої літературні твори (5 віршів, проза – не більше 15 сторінок, або уривок з твору) на вільну тему.
- 2.2. Окремою номінацією розглядаються проза та поезія, присвячені святкуванню 80-річчя Дніпропетровщини.
- 2.3. Переможці та призери конкурсу визначаються в таких номінаціях:
  - проза;
  - поезія.
- 2.4. Кожна номінація розподіляється на наступні вікові категорії:
  - дорослі (старші за 22 роки);
  - творча молодь (від 15 до 22 років);
  - діти (учасники, молодші за 15 років).
- 2.5. Роботи приймаються в 2-х екземплярах: в друкованому та електронному вигляді.
- 2.6. На кожній роботі необхідно вказати прізвище, ім'я та по батькові автора, його домашню адресу, рік народження, місце роботи чи навчання, контактний телефон.
- 2.7. Роботи приймаються у термін з 15 квітня до 01 листопада в офісі Криворізької міської організації Партії регіонів за адресою: 50053, вул. Мусоргського, 19, каб. № 6 щоденно (крім суботи та неділі) з 9.00 до 18.00, або надсилаються поштою за вказаною адресою.
- 2.8. Оцінювання робіт здійснюється кожним членом журі за десятибальною шкалою.

3. Нагородження переможців та призерів конкурсу

- 3.1. Переможці та призери конкурсу нагороджуються дипломами I, II, III ступенів. Організатор конкурсу залишає за собою право нагородження спеціальними призами окремих уподобаних авторів.
- 3.2. Підсумки конкурсу будуть оголошені в газетах “Пульс”, “Червоний гірник” та у програмах ТРК “Рудана” і ТРК “Україна” у січні 2013 р.
- 3.3. За підсумками роботи журі визначаються твори, рекомендовані до включення у збірку “Весна творчості - 2012”.

Ольга ХВОСТОВА

Ольга Хвостова – журналістка, мама, дружина, письменниця, громадська діячка.

Протягом 12 років є автором і ведучою телевізійної програми «Книжкова полиця» на криворізькому муніципальному телеканалі «Рудана». Найважливіші публікації – добірка оповідань у журналі «Київська Русь», порталі «Захід-Схід», культурологічному альманахові «Символ» тощо.

У співавторстві з фотохудожником Віталієм Павленком випустила відеофотоальбом «Усе на краще», з поетом Максимом Кабіром організує літературно-мистецький фестиваль «Руді тексти». Ініціювала та координувала проведення конкурсу творів для дітей «Вище голови», організаторами якого були телерадіокомпанія «Рудана» і видавництво «Грані-Т». Член журі загальноміського літературного конкурсу «Україна моя квітуча», ініційованого головою обласної державної адміністрації Олександром Вілкулом.

Провела творчі вечори у Кривому Розі, Дніпропетровську, Києві.

КАКТУС

В одній великій квіткарні у самому центрі міста в найдальшому кутку найнижчої полиці стояв маленький кактус. Він був там давно, відколи себе пам'ятав, і відтоді ж мріяв потрапити на найкращу полицю біля самої вітрини.

Кактус щодня бачив людей, які зазирали у вітрину, де не переводилися гарні квітки, і спокушалися ними. Переступали поріг квіткарні і розливали тепло свого захоплення по всіх найкрасивіших кактусових сусідах. Довго розпитували квіткарку, аж поки не виходили, тримаючи в руках якусь фіалку, азалію чи фікус.

Кактус був ще маленький, і почувався би прикро, якби знав це слово. Йому так кортіло, щоб звернули увагу на нього, подивувалися і сказали: «Який він все-таки гарний, цей кактус! Хоч і не пахне, як троянда, і не квітне, як петунія, і не має розкішного листя, як фікус, і не цілющий, як алое, і не талісман, як грошове дерево... А все-таки він найкращий! Строгий, стриманий і благородний кактус!»

Так він думав і ріс, ріс і думав. Тягнувся до сонця, надимався, ростив чимдовші колючки, — одне слово, всіляко намагався привернути увагу

квіткарки. І ось настав день, коли вона підійшла до кактуса. Він і отямитися не встиг, як опинився на тій самій, омріяній найкращій полиці біля вітрини. Праворуч від нього стояла діфенбахія, ліворуч красувалася орхідея. Напевно, якби кактус знав слово «щастя», він би сказав, що це саме те, що він відчуває.

Здається, навіть сонце підморгнуло йому з-за скла. Кактус виструнчився своїм м'ясистим тілом, розправив всі-всі колючки, отак-отак-отак, кожнокожнісіньку, і став чекати...

Навпроти вітрини зупинилися люди. Як звичайно, позаглядали і рипнули дверима. Підійшли до полиці, де стояв кактус. Він іще трохи причепурився і... Одна з відвідувачок квіткарні зачепилася за кактусові колючки. Вона миттю розсердилася і наговорила таких слів, од яких навіть скрутилися листочки на папороті. Кактусу схотілося знов стати маленьким і непомітним і загубитися десь у найдальшому куточку найнижчої полиці.

«Мабуть, це правильно, що помічають бегонію і фуксію — і проходять повз мене. Я завдаю всім самих прикроців, тож не вартий ані краплиночки уваги...» — думав кактус, і був би точно заплакав, якби в нього були слізні залози.

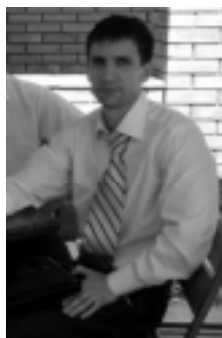
Враз його смуток похитнувся разом із горщиком, у якому кактус жив. А горщик здригнувся, бо захиталася полиця — через те, що у вітрину, біля якої вона стояла, ткнулося щось велике і живе. Коли воно вдарило вдруге і втретє, кактус пошкодував, що не має людських рук і ніг, аби вчепитися в полицю міцніше.

Після ще кількох ударів зателенькав дзвіночок над дверима квіткарні. Увійшов чоловік у яскравому вбранні і став щось голосно говорити квіткарці. Він вибачився і пояснив, що у вітрину тикався мордою великий верблюд. Його ввели містом для рекламування цирку. Верблюд ходив сумний і втомлений, аж раптом наче сказився. Він підійшов до вітрини квіткарні й заходився тицяти мордою в те місце, де стояв кактус. Насилу вгамувавши верблюда, дресирувальник побіг у квіткарню і зараз благає квіткарку продати йому оцей найкрасивіший на світі кактус за будь-яку ціну.

Отут би мені сказати: «Кактус не повірив своїм вухам» — та у нього ж нема вух! Коротше кажучи, кактус не йняв віри, що це він збурих такий переполох і таку хвилю тепла. Він не міг зійти з того дива довго, ну, десь із хвилину. Аж доки квіткарка взяла його разом із горщиком і віддала у руки дресирувальнику. А той, вийшовши на вулицю, показав кактус верблюда.

Про що спілкувалися кактус із верблюдом, сказати не візьмуся. Але те, що кактус і досі мандрує всюди разом зі своїм другом верблюдом — це точно. І щодня відчуває ті самі хвилини радості, без слів розуміючи, що він — найгарніший, найблагородніший і найрідніший. Принаймні, для свого верблюда.

Сергій ВЕЛИЧКО

«Якщо ти літаєш у хмарах – ти не народжений, щоб повзати», - таким є один із життєвих девізів Сергія Величка. Цей талановитий криворіжець у свої 25 років уже має в літературному портфоліо вагомі здобутки: переможець міського літературного конкурсу імені Володимира Михайличенка, автор сценарію до телепрограми «В гостях у Ладика і Маши» на телеканалі «Рудана» тощо. Працюючи слюсарем з ремонту рухомого складу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», Сергій пише чудові вірші та дитячі оповідання, одне з яких пропонуємо вашій увазі.

ТАТОВА ЧАШКА

Василькові завжди подобалась татова чашка. Він уявляв собі, як сяде в крісло, візьме її в руки і буде пити чай, як дорослий. Але, можливо, більшою мірою Василька манило до цієї самої чашки через те, що тато категорично забороняв до неї торкатись. Але ж чашка така гарна! На ній намальовані два дракони – жовтий та зелений. Вони стоять один навпроти одного і висовують зміїні язички з відкритих пащ. Між головами драконів висить у повітрі вогняний шар, що переливається червоним і жовтогарячим кольорами.

Батькові цю чашку привіз армійський товариш із самого Китаю, і тому вона така цінна. Татусь боїться, що Василько упустисть її і розіб'є, адже йому всього чотири роки.

Одного разу до них в гості прийшла тітка Оля, мамина сестра. Василько завжди ділився з нею своїми секретами, і цього разу розповів, як же хочеться йому, щоб татусь щось таке дозволив... Що саме, він сказати не може, це таємниця навіть для тітки Олі. Але батько боїться, що Василько підведе його, адже в свої чотири як багато він встиг порвати книжок, зламати іграшкових автомобілів і зробити солдатиків зниклими безвісті!

Тітка Оля сказала, що Васильку треба довести батькові, що він уже дорослий, та заслужити його довіру. Для цього необхідно зробити якийсь “дорослий” вчинок.

Хлопчисько серйозно задумався над словами тітки. Що ж це за “дорослий вчинок” такий? Напевно, це щось таке, що роблять лише дорослі... Може, постежити за мамою? Але мама ходить на роботу, а він – у дитячий садок. Як же він дізнається, що мама за вчинки такі робить?.. Почекай-но, а що робить мама, коли не ходить на роботу? Наприклад, в суботу вдень вона миє підлогу, замітає, витирає пил... І тут Васильку в голову прийшла чудова думка!

Рано вранці в суботу батьків розбудили кроки маленького Василька, що снував по квартирі з віником в руках.

Тато і мама вийшли в коридор, і тієї ж миті усмішка освітила їхні обличчя!

– Татко, дивися, я роблю “дорослий вчинок”, – з гордістю сказав Василько і з великим старанням продовжив замітати килимову доріжку.

Закінчивши прибирання, хлопчисько почав чекати, коли ж батько підійде до нього і дасть свою чашку. Але батько все не підходив і не підходив...

Вже ближче до вечора Василько не витримав і зі сльозами кинувся до тата.

– Татку, я ж зробив «дорослий вчинок», – чому ж ти не дозволяєш мені узяти твою чашку?

У відповідь батько м'яко всміхнувся, ласкаво провів рукою по його волоссю, узяв на руки та посадив у крісло.

– Почекай трішки, – сказав він та пішов на кухню.

Серце Василька радісно затріпотіло. «Дозволить!» – промайнуло в його голові.

За п'ять хвилин батько повернувся в кімнату, і в руках у нього була чашка! Василько обережно взяв її обома руками і, щасливий, почав пити чай.

Через деякий час хлопчик підійшов до тата і, поглянувши на нього своїми серйозними оченятами, сказав:

– Татку, я заслужив твою довіру. І тепер обіцяю, що більше не порву жодної книжки, не зламаю жодної машинки і не зроблю жодного солдатика безвісті зниклим.

Володимир ФАТАЄВ

Володимир Фатаєв народився в родині шахтарів, і до 6 років думав, що Земля – це один величезний забій. Навчався у школі... судячи за нинішньою системою оцінювання – навчався так собі, якщо не сказати – гірше. Кинув економічний університет на другому курсі. Без причини. Просто набридло все знати і отримувати оцінки автоматом. Вступив до педагогічного університету з твердим наміром стати вчителем і сіяти добре й вічне. Сіяча не вийшло: забракло доброти. Кілька років працював у шахті. Нині продовжує шукати себе...

БЕЗ НАЗВИ

Що ти робиш?

Зупинись!..

Пальці плутаються у струнах, акорди лягають глухо і фальшиво, голос тремтить і місцями зривається на півня, але я продовжую грати.

Із заплющеними очима.

Давня звичка. Іноді дуже зручно.

Вона сидить навпроти, має сидіти навпроти, я залишив її там хвилини зо дві тому, коли настроїв шосту струну і згадав нарешті, як починається та клата пісня.

Заплющив очі.

“Коли до губ твоїх лишається пів-подиху...”

Тарас Чубай зламав би тобі носа за таке пречудове виконання, сучий сину! А краще – пальці на руках. Тоді б ти більше не міг паскудити.

“Коли до губ твоїх лишається півкроку...”

І до неї зараз майже півкроку. Трохи більше. Та все одно надто близько.

Кидай ту гітару на підлогу, бременський музико, бери її на руки і неси! Не дай їй сказати ані слова! Цілуй її очі, її плечі і не давай їй говорити! Або ж просто стій. На місці. Стій, тримай її і вдихай запах її шкіри. Вдихай її усю...

“Зіниці твої виткані із подиву...”

Я не одразу зрозумів, що вона погодилась приїхати, що за годину маю зустріти її на зупинці, о шостій, що її абсолютно байдуже, який у мене чай... За десять хвилин до шостої я переминався з ноги на ногу на тій зупинці, біля дошки, вцент обклеєної оголошеннями, смалив одну за одною, жбурляючи недопалки на проїжджу частину, облизував

язиком пересохлі губи і подумки намагався вгадати, якого кольору сукня буде на ній.

Тепер я знаю. Знаю, що помилився.

“В очах у тебе синьо і широко...”

Я б сам не насмілюся. Вона попросила. Побачила чорний «Гібсон», який я забув прибрати у футляр, і попросила зіграти.

І ось тепер я намагаюся не розплакатись від злості на самого себе.

Холодний піт стікає спиною. Гаряче у грудях і скронях.

Я закінчу грати, ми вип’ємо зеленого чаю – і вона піде.

Я не візьму її на руки. Ми з нею друзі. Друзів не носять на руках. І не цілують у губи.

“Щось шепчеш зачаровано і тихо ти...”

Вона часто сниться мені. На тому самому дивані, на якому сидить зараз.

Майже кожну ніч вона поруч зі мною.

Без сукні, кольору якої я не вгадав.

Без слів, які нам зовсім непотрібні.

ДОЩ

Надвечір буде гроза.

Гліб уже відчуває її близькі подихи у важкому свинцевому небі.

Буде гроза і дощ, який литиме усю ніч безупину і до ранку оберне це невеличке шахтарське місто на суцільну червону калюжу, перетворить на безмірний рубіновий океан, залишивши деінде рятувні асфальтові острівці для заспаних вранішніх перехожих... кожного разу після такого дощу у цьому місті річки стають вишневими... річки, бордюри і капелюхи пожовклого листя на деревах, бетонні сходи біля під’їзду, і навіть облущена фарба на погнутих жерстяних лутках... а ще у таку ніч він довго не може заснути, крутиться з боку на бік, множить недопалки у сувенірній мідяній попільниці і безперервно думає про Неї.

Бо у той божевільний вечір теж був сильний дощ, справжнісінька злива, і незнайома дівчина скинула коротку шкіряну куртку просто на підлогу у коридорі, щойно клацнув сталевими пазурами безвідмовний англійський замок і вони вдерлися у його квартиру, мокрі до нитки, і вже наступної секунди він вчинив те ж саме зі своєю спортивною вітрівкою, навіть не питаючи себе: навіщо? а потім вона позбулася черевиків і по дорозі до ванної залишала мокрі сліди босих ніг на штучному паркеті...

Він думає про неї, заглядаючи у темряву порожніх кімнат... бо на щоках її у той вечір були сльози. Не ті дрібні краплі дощу, які чималими пригорщами жбурляв щедрий дзигастих вітер під металевий навіс автобусної зупинки, – ні, справдешні сльози... вона стояла у якихось трьох кроках навпроти, дивилася прямо на нього і дійсно плакала, а за її спиною шелестіла і рухалася непроглядна стіна осінньої зливи, і, подолавши ті три кроки вперед, Гліб запитав:

– Чи можу я чимось вам зарадити?

Кілька секунд вона мовчала, не зводячи з нього очей. Потім прошепотіла:

– Забери мене звідси, будь ласка...

Незабаром прийде гроза, яка водночас зі свіжою дощовою прохолодою занесе до прочиненого навстіж вікна його кімнати ще одну безсонну ніч, одну з тих майже безкінечних ночей, до яких він уже потроху починає притерплюватися, адже віднедавна трапляються вони усе частіше... він починає звикати і готуватися до них заздалегідь і ретельно, наче до якогось особливого свята...

Сьогодні це буде коньяк – вишукана пляшка з красивою етикеткою, яка вже кілька годин чекає своєї черги в холодильнику, напій, на якому він анітрохи не розуміється, який він час від часу черкає, немов гірку «перцівку», – одним кучим ковтком, – зі звичайної горілчаной стопки і запиває холодною водою, аби якнайшвидше позбутися неприємного смаку у роті і на губах... він питиме усю ніч, сидячи на підлозі і слухаючи мелодію дощу, який рясно торкотітиме своїми воложистими пальцями у його підвіконня... бо тієї самої ночі він був між ними третім і бачив усе достоту... її губи були вогкими і полуничними на смак, а великі агатові очі – бездонними, наче старий покинутий колодязь, і палахкий подих жовтневої осені перемішався із м'ятним запахом його шампуню у її розкуйовдженому волоссі, і заварена ним кава так і лишилася невипитою на кухонному столі разом із бутербродами й арахісовим печивом, і за усю ніч вони не сказали одне одному і десяти слів, а вранці вона зникла, розчинилася у перехресті сонячних променів, наче і не було нічого, і тільки сліди її ніг на фальшивому паркеті лишилися єдиним доказом того, що йому усе це не наснилося...

Він був тоді з ними, той дощ, у кожному її подиху, погляді і русі йому назустріч, а тому знає і розуміє усе, і навіть може по праву прозиватися його найкращим другом, бо останнім часом провідує усе частіше і частіше, і годинами розмовляє з ним через відкрите вікно... буде гроза, і ось-ось на землю впадуть перші прозорі краплини, такі несміливі і недовговічні, наче метелики-одноденки, – одна, друга, третя... впадуть і вмиць сконають без сліду на сухому потрісканому асфальті, а за хвилину вже почнеться злива, і захоплені нею зненацька люди бігтимуть хто куди, марно ховаючись від її холодних обіймів під невеличкими козирками газетних кіосків і дашками продовольчих ларьків, і, можливо, на одній із численних трамвайних зупинок він таки побачить її, знайде, розгледить у плямистому натовпі – самотню і знову заплакану, обережно візьме за руку і приведе до нього... вони сидітимуть удвох на підлозі, питимуть коньяк чи, може, навіть чорну каву, а осінній дощ весело шаленітиме за тонким склом, і розбишака-вітер хитатиме жовтоголові дерева під вікном їхньої кімнати, і тоді, за мить до того, як зімкнуться їхні вуста і пальці, Гліб нарешті дізнається її ім'я.

ЄДИНАК

00.01

Підранена лапа болить і муляє. Він намагається не ступати на неї дуже часто, підгинаючи під живіт, – та спробуйте хоч хто-небудь скакати лише на трьох у таку ожеледь!

Дісталось йому добряче, нічого не скажеш: прокушена у двох місцях кінцівка, глибокі сліди від укусів на боках, розсічений кігтями ніс... Але жити можна. Бувало й гірше. Минулого року, наприклад, коли якісь превеселі хлопці-піонери для втіхи облили йому хвіст бензином і підпалили. Чи коли маленька усміхнена бабуся у квітчастому фартушку хлюпнула з емальованого відра окропом просто у пісок, аби він не вчашав до їхнього під'їзду на нічліжку.

Бувало гірше, і ті рани – то невелика біда. Шрами ж прикрашають справжніх чоловіків, чи не так? Вони загояться до весни, якщо раніше він не сконає від холоду й голоду.

Треба зупинитись і постояти трохи. Відпочити. Сам винен, як не крути! За яким дідьком тебе понесло вночі на той пустир, скажи мені, будь ласка? Хіба забув, чия то земля? Чи від дводенної голоднечі втратив останній розум і вроджене чуття на небезпеку?

Нічого він не втратив. Достеменно знав, куди і на що йде. Сподівався зробити справу і втекти раніше, ніж вони помітять, доженуть і почнуть на бігу видирати з нього клапті шерсті та м'яса. Прорахувався. Понадіявся на сили, яких у охлялому тілі майже не залишилося.

Для нього й досі загадка: чому вони не розірвали його на шматини на тому пустирі? Чому не загризли і відпустили живого, тільки трохи пом'явши? Невже пожаліли? Такого за ними не водиться, – кому про те й відати, як не йому! Вірні побратими Рудий і Сірий залишилися там навіки-віків, і тепер він змушений виживати у цьому неласкавому і суворому макрокосмі, так би мовити, тет-а-тет. Перше і останнє китайське попередження. Наступний раз буде останнім.

І все ж таки відпустило, і навіть відчуття голоду вщухло ненадовго, коли отямився і зміркував, що дивом лишився живий та ще й відбувся майже заदेशево. Значить, час його ще не прийшов. Поскиглимо ще на повний місяць, значить, брате! От тільки б розжитися полумиском гарячих помийв на задньому подвір'ї сусідньої забігайлівки! Бо голод, як то кажуть тямущі люди, зовсім не тітка...

00.02

У підвалі вогко і тепло, можна погрітися біля труби, а ще він притягнув сюди зі смітника доісторичний ватяний матрац, від якого густо відгонить клопами, застарілою пліснявою і різючим припахом людської сечі.

То байдуже, аби тільки якось перебути цей злющий холод!..

Пробойни на лапі безмаль затягнулися. Трохи щемить, але шмигляти можна потроху. Принаймні,

більше не доводиться мучитись і пританцьовувати на трьох.

Два рази на день він виходить з того підвалу, аби подихати свіжим повітрям, перетинає периметр засніженого двору і подовгу порпається у сміттєвих баках, шукаючи їстівну поживу. Іноді щастить, як от два тижні тому, і тоді примарна сподіванка протриматись до рятівної весняної відлиги стає більш близькою і відчутною. Куди частіше доводиться вклататися спати натщесерце, і тоді йому сняться недобрі тривожні сни, і він вертуном крутиться на своєму замурзаному матраці, підвиває і на всі боки клацає зубами, відганяючи чорне видиво негодованої смерті.

А ще він познайомився з дуже гарненькою дівчиною. Це, мабуть, найголовніше.

Субтильна порідна білявка з п'ятиповерхового будинку, що навпроти тролейбусної зупинки. Тендітні лапки у чорних пантофлях і довгі гострі манікюри. Тремкий голосок, шоколадна цятка на горловинці і зачіска "а-ля болонья". Смарагдові очки під довгими пухнастими віями. Справжнісінька красуня! Кокетливо підсміхається і вихляє коротеньким хвостиком, поки він кружеляє і в'ється навкруги неї, наче джміль. Недвозначно натякає, що була б зовсім не проти сходити з ним на побачення...

Може, запросити її до ресторану? «Амбасадор», чи, приміром, «Східна зірка»? Тамтешній кухар, огрядний бородатий чеченець на ім'я Джаміль, зрідка підгодовує його смачними телячими кістками, і якщо поталанить, то вони матимуть розкішну вечерю на двох...

Треба хоч трохи привести себе до ладу. Прилизати чуба і вивалитись у снігу. Аби ще й кігті на лапах підправити! – ну, щоби вже зовсім, так би мовити, по-дорослому...

00.03

Тепер їх двійко на тому матраці під іржавою трубою, і віднині він приносить і віддає їй більшу половину своєї мізерної здобичі, натомість вдячна Білявка дозволяє залицьальникові стелитися поруч, лежати і обнюхувати її м'який загрибок, тертися об неї бочком і вибирати з шерсті блощиць, а одного разу навіть ніжно щипнула його зубами за вухо, від чого по тілу ніби пройшов розряд електричного струму.

Іноді, коли дуже холодно, вона притуляється до нього усім своїм тендітним тілом, і тоді десь глибоко всередині у нього наново народжується давно забуте відчуття теплоти і спокою, яке він втратив дві весни тому... від його першої дружини у пам'яті залишились лише густо-червоний відбиток покаліченого тіла на асфальті і тріщина на передньому бампері новенької сріблястої іномарки, за якою він осатаніло гнався по дорозі, аж поки зовсім не вибився з сил і не зупинився, а коли повернувся, важко дихаючи, то тіло вже забрали, і він навіть не зміг з нею як слід попрощатися. У них не було дітей, і

до сьогодні вона залишалася першою і єдиною жінкою, яку він спізнав як чоловік.

Поки що єдиною! Бо сьогодні вони напевно будуть близькі, він це знає, з цією гадкою і прокинувся вранці... знає, і, як на долоні, бачить німотну згоду на те у її зелених очах, вчуває покірність неминучому у її насторожених порухах, убирає широко розкритими ніздрями рясний маслянистий запах її шкіри... вона готова, а от він уже забув, що й до чого має зробити, та мати-природа не полишить у біді, нагадає і настановить, треба тільки дослухатись до самого себе... Білявка гарчить, оскалює гострі ікла і до землі прихляє голову, відступає назад у темряву, підібгавши хвоста, – та це лише гра, у яку вони мають зіграти, ритуал, який протікає від покоління до покоління, і він в жодному разі не повинен відступитися... так було до них, за дідів і прадідів, так буде нині і опісля, коли їхні кістки тричі перегниють у тлустій землі, а імена зітруться з віх пам'яті і розтануть, наче сніг, у піднебесному небутті.

Після того вона влягається на матрац і заплющує очі, а він виходить з підвалу на вулицю. Кілька хвилин вглядається у небо, в якому жодної зірки, а це означає, що завтра буде ще холодніше, аніж зараз. Буде холодно, і далеко не всі доживуть до весни. Але він зробить усе, щоб вони протримались. Навіть неможливе.

00.04

Що ж ти наробила, дівчинко? Що ж ти, дурненька, накоїла?

Очі її зелені наче світяться у темряві, чи то йому так увижається з розпачу, і світло те вгасає поволі, як мляве повечірнє сонце, а густа чорна кров струменить з розірваного горла і куриться на притоптаному снігу, – її, Білявчина, кров.

Не послухалась. Пішла за ним на пустир. Як же він міг не відчуті її кроків позаду? Її запаху? То від голоднечі. П'ять днів! У запалі відчаю він вирішив зіграти з долею ще раз.

Виходить, востаннє. Відігрався, виходить. Та тільки до чого тут вона? Чому ж вона, яка мала б чекати на нього зараз у теплому підвалі, лежить на снігу з розкритими очима, в яких вже ані крапельини світла, і відчуття «дежавю» противно свербить йому під пахвами?.. Навіщо ж ти, маленька?

Для того, щоб зрозуміти, йому потрібен час. Та вони й не поспішають. Куди їм поспішати? Зграя оточила з усіх боків, узяла в коло, з якого йому нізащо не вибратися живим, хіба що на спині з якогось дива виростуть ангельські крила. Густа пара з розкритих пашек. Цокають зубами. Скаляться. Чекають, поки кремезний Вожак, який походжає перед ним праворуч-ліворуч, подасть сигнал. Упораються з ним за лічені секунди, можна не сумніватися.

Він піднімає очі до неба, в якому буиносоко зацвітають кришталеві зірки.

Незбаром прийде весняна відлига.

Дочекалися, виходить...

Протрималися...

Анатолий ПРОХОРОВ

Добрых три четверти всей 20-летней жизни альманаха Анатолий Андреевич дружит с ним, и предлагая для печати свои произведения (коих опубликовано уже немало), и пропагандируя само издание, единственное в городе “для широкой публики”, и регулярно посещая заседания “саксаганского” литобъединения, где без “витринного” сопереживания, но в душе своей – искренне волнуется о судьбе журнала... Да, волнуется активно, укрепляя его литературный уровень собственными стараниями: из-под пера Прохорова, знают все его поклонники, всегда выходят композиционно добротные, наблюдательно-ироничные по стилю и правдиво-реалистичные по содержанию повести да рассказы. Новая подборка его прозы – хорошее тому подтверждение.

Что-то рухнуло

– Лена, сходила бы ты к матери, попросила бы ее вернуться домой...

Лена только сейчас пришла – молчаливая, неуютная, и – неслыханное дело! – лежала в неразобраной смятой кровати, полуодетая. На одной ноге – новый, сто лет назад купленный, никому не пригодившийся огромный ботинок, – ну что может быть нелепее? Лежала, смотрела в потолок – не подходи!.. Она такая: как стала взрослеть – словно белены объелась! Ни с кем другим, ни с матерью по-человечески поговорить не может. И ему сейчас, конечно, ответит – как отрежет!.. Но она молчала.

– Сходила бы, а? Я знаю, где она, мне люди сказали. Пусть возвращается. Успокой ее: я уйду.

В самом деле, он встретил на улице Тамарку, давнюю их знакомую бывшую, ничего ее даже не спрашивал – сама в разговоре как бы между прочим улыбку надула:

– Твоя-то в общежитии у девчат перебивается.

Не стал он уточнять, в каком общежитии, и вообще откуда у Тамарки такие сведения. Сделал вид, что это ему неинтересно. Ну кому какое дело, что у них в семье происходит? Небось, и Тамарка это сказала, чтобы у него самого можно было все выпы-

тать? Людям интересно, что у других бывает, особенно когда конфликты.

Лена наконец проявилась:

– А где она сейчас?

– Она в общежитии, у давней подруги. Я скажу и общежитие, и номер комнаты... Так ты пойдешь?

Лена опять отвернулась к потолку и замолчала. Слава Богу, не нагрубила. Наконец прошептала:

– Хорошо, я пойду.

Он постоял, подумал немного. Ему так хотелось с кем-нибудь поговорить, высказать хоть маленькую часть своей обиды! Лена – дочь пускай не родная, но ведь до какого-то времени она была доброй, общительной. Четырнадцать ей. Возраст, конечно, непростой: становление... Ну почему абсолютно все с какого-то времени пошло кувыркком? Такое общее отчуждение...

– Да, сходи, пусть возвращается. Я вам мешать не стану... Я знаю, у твоей мамки есть другой, – ну и ладно: пусть будет, как она захочет.

Сказал это – и умолк. Задумался. По правде, он сказал не совсем правду. Да, интересуется его женой этот Кора. И она им – тоже. Но кто знает, какие у них отношения за его спиной? Ну и что – люди говорят? Зря не скажут? Да нет же, скажут! О, сколько таких случаев на потеху злым языкам!.. А тот случай? Тогда он сидел на кухне с Корой, пили пиво, закусывали вяленой воблой, что гость принес.

– Сходи за хлебом! – послышался недовольный голос из комнаты.

Пререкаться – себе дороже. Магазин рядом. Пять минут – и снова он на кухне. Кора сидит, как сидел, а вторая табуретка отставлена далеко в сторону. Жена возле плиты. И нарисовалась картина: он за дверь – а она повисла у Кору на шее... Придумал? А этот бессмысленный, наигранный ее разговор ни о чем? Как прорвало... Ой, да и другие случаи! Но все – на уровне подозрений и догадок. Так зачем же он говорит сейчас Лене эти слова, травмирует ребенка?

Она вновь повернулась к нему:

– Ой, да не выдумывай! Никого у нее нету.

– Да и не выдумываю я!.. Ну ладно, не будем об этом. Но ты же сама видишь: нет у нас мира!

Это в самом деле так: нет у них мира, и уже давненько, и не поймешь, кто виноват, из-за чего все неурядицы... Из-за всего и из-за ничего. Вот и сейчас: почему ушла? Но наотрез заявила: ухожу, мол, куда – не твое дело, и к тебе не вернусь.

– Ладно, говори, где она...

– Ну что, парламентаром явилась? Быстро же тебя уговорить можно! – сразу набросилась на девочку мать. – А может, и вообще ты его защищать пришла? Ну, давай, давай! Плохая у тебя мать. Все кругом хорошие – одна мать плохая...

Говорила так – а в душе, в дальнем маленьком ее уголке – светлый кусочек радости. Победа! Добилась своего! Сам не пришел, Ленку прислал – ну и пусть!.. Но вновь наплывает любимая черная туча, закрывает этот едва уловимый свет, бурлит, уни-

тожает его. Нет, не нужно ничего! Пусть будет плохо, – в этом есть своя прелесть! Разве можно забыть все то, что было? – обиды, ссоры, подозрения... Нет, нельзя. Вот они, неотмщенные, во мне сидят! Они переполняют меня, они такие родненькие! Ишь, воспользовался, дочь прислал! Да катись ты колбаской!..

На глазах у Лены – слезы.

– Ну что же вы жестокие такие? Что мне с вами делать?

Но мать не слышит дочери.

– Он тебя прислал? Эх ты, посланец дрянный! Да передай ему: я слов своих не изменяю. Видеть его не хочу!

– И не увидишь: он ушел. Насовсем.

– Как ушел? Куда ушел? Когда ушел?

– Вчера еще. Куда? Не знаю. Сказал, лишь бы ты вернулась.

Черная туча, уходи прочь! Где этот светленький росточек? Ушел? То есть, как ушел? Освободил ее? Снял с чаши ее весов огромную тяжесть? А кто его просил об этом? Вторая-то чаша с грохотом опустилась вниз! Да как он смеет? Она же не все еще ему высказала! И эта еще – стоит, смотрит во все глазищи... Домой! Скорее! Срочно вмешаться, действовать, остановить! Но... с кем теперь бороться? Где теперь опора?

Что-то рухнуло важное... И слезы отчаяния вдруг ручьем потекли из ее глаз.

Звезда Долинской

– Льготное место есть? – на всякий случай спрашивает Жанна Афанасьевна, поднимаясь в полупустую маршрутку.

– Нету! Занято! – слышит в ответ неласковый голос водителя.

И в самом деле: на сидении, над которым к стеклу прилеплен листок с надписью «Одно льготное место», сидит старичок. Жанна Афанасьевна не обижается, ведь и вправду место занято! Она оптимистка. Нет – ну что ж, переживем. Сегодня у нее вообще прекрасное настроение: третье января, на репетиции все поздравили друг друга с Новым годом, досталось по наперстку вина, все было на высшем уровне – шутки, смех... И что с того, что не досталось льготное место в маршрутке? Все нормально! И вот – песня сама рвется у нее на свободу:

– Новый год настанет! С Новым годом, с новым счастьем! Денег нет у меня, придется ехать на трамвае!

Голосом она не обижена: в не таком уж далеком прошлом – оперная певица, не знавшая микрофонов, поднимавшаяся на многие сцены Советского Союза. На театральных афишах – фамилия крупным шрифтом. Семь десятков лет наложили, конечно, отпечаток на ее внешность, сил поубавилось, но голос не хочет поддаваться годам, он все тот же и все так же рвется наружу. Кончилась певческая карьера – она подалась в художественную

самодеятельность. Недавно в фойе дворца культуры играл духовой оркестр. Она предложила – и ей не отказали, заиграли «Киевский вальс». Не подкачала! Пела – не заглушили ее духовики! Петь она любит, и не так важно, где и для кого. Как-то в подземном переходе в Днепропетровске подошла она к группе молодых людей, что-то там исполняющих под гитару. Перед ними на земле стояла картонная коробка, а в ней – несколько монет, жалкий заработок певцов. Постояла она рядом, перебросилась парой фраз с ребятами – и запела. Без всякого музыкального сопровождения, сама! И сразу заполнил ее голос все подземное пространство, и люди, до этого равнодушно проходившие мимо, стали оборачиваться, подходить ближе. И посыпались в коробку не только звенящие, но и шелестящие денежки. Очень радовались тогда ребята, давали и ей часть заработка, но она отказалась. Зачем? Просто помогла им, да и сама отвела душу, напелась вволю.

Сейчас у нее денег – ни копейки! Такое положение дел стало ей уже привычным. Это в те времена, когда она была нужна для сцены, кое-что имела. А теперь вот – если не льготное бесплатное место в маршрутке, то трамвай, спаситель пенсионеров, дай ему Бог здоровья. Если можно такое пожелать трамваю... Жаль только, подниматься по крутым ступенькам для нее уже трудновато.

– Женщина, подождите, – остановил ее мужской голос. Молодой человек, приподнявшись с сидения, протягивал ей руку.

– Заходите в салон, садитесь!

И – уже в сторону удивленного водителя:

– Ничего, я оплачу. Такой голос – и трамваем? Да никогда!

И ехала она на мягком сидении в теплой маршрутке, всю дорогу от Соцгорода до Долгинцево пела песни для этого молодого человека и для всех пассажиров. Везло ей сегодня! А на завтра приглашена она в Долинскую, – там ее многие помнят и знают. Там прошло ее детство. И, как прежде, будет она там не Жанной Афанасьевной, а просто Жанной. И будет петь для всех песни, и не беда, что на большую сцену ей уже не подняться.

– Там я звезда, – говорит она, смеясь, своим друзьям. – Звезда Долинской. И этого мне достаточно.

Дзюндзя

– Куркина баба курку пасе, бабина курка пасеться! – выглядывая из-за угла сарая, кричит мальчишка, но тут же отскакивает назад: «куркина баба» Дзюндзя, оказывается, совсем рядом и уже замахнулась на него прутиком.

– Ах ты бисова душа! – и еще что-то говорит она, но мальчишка уже далеко.

Баба Дзюндзя действительно пасет свою единственную курицу. Ежедневно она открывает сарай, и часа два, а то и три подряд они ходят на пару. Характер у курицы покладистый, она никуда не

убегает, спокойно ходит по двору, выискивая на земле интересующие ее предметы. А если попытается отклониться от разрешенной ей территории, бабка прутиком преграждает ей дорогу, и та послушно возвращается.

Баба Дзюндзя – приятная достопримечательность своего двора. Вообще-то зовут ее Надежда Трофимовна, она отработала много лет на производстве, – но когда это было! И знает ее весь двор такой, как она есть сейчас, – бабой Дзюндзей, будто и нет у нее имени-отчества. Дзюндзя – это и не кличка вовсе, а истинная фамилия Надежды Трофимовны. А зачем при такой фамилии еще и кличке какой-то существовать?.. Ходит она слегка согнувшись, но никогда не бывает без дела. Если не пасет курицу, то ковыряется в дворовом цветнике: взрыхляет землю, вырывает ненужные растения, поливает... Стены ее сарая серыми не бывают, всегда чисто побеленные. Подъезд ухоженный, чисто подметенный, даже старые ковровые дорожки постелены. Ни дворники, ни жильцы ее подъезда в этом не виноваты, все она. Умаявшись, выносит подышать свежим воздухом своего упитанного ленивого кота Рыжика. Садится на лавочку, держа его за поводок, и отдыхает вместе с ним. Кот – добрейшей души животное! Поводок на него прицеплен для элитности: внучок так захотел. Если кто подойдет его погладить, он вежливо встретит пришедшего, понюхает руку, лизнет ее шершавым языком – и снова уляжется на коврик. Делайте, мол, со мною что хотите! Часто к ним присоединяется дворовый кот Черныш, справедливо получивший свое имя за абсолютную черноту: лишь одно белое пятнышко на конце искривленного в драке хвоста! Он запрыгивает на лавочку, и тогда, чтобы не случилось конфликта, Дзюндзя берет своего Рыжика на руки. Черныш делает вид, что он сам по себе, и не его вина, что лавочка кем-то занята. Сидит, дремлет рядом и, в отличие от ленивого Рыжика, гладить себя никому, кроме Дзюндзи, не разрешает. Любит он ее, и когда она во дворе, постоянно ходит за нею. «Вот дармоеды! Навязались на мою шею!» – ворчит Дзюндзя на котов. Но стоило Чернышу трое суток не появиться во дворе – и она истосковалась, докучая соседям” не сотворил ли с ним чего-то Филиппович за то, что Черныш не дает житья его коту Барсику? Но оказывалось, что тот отлучался по своим мартовским делам, вновь появлялся во дворе, и опять Дзюндзя ворчала о навязавшихся ей дармоедах.

Когда-то у нее было две курицы и петух, и она так же пасла их возле дома. Петух своим геройским пением радовал жителей ближних домов. Это надо же! – в городе, во дворе, находящемся в сотне метров от «красной линии» и отгороженном от нее пятиэтажками, утром рано услышать громкоголосое полузабытое «Кукареку!» – и уже не хочется глаза открывать: еще бы чуть-чуть побыть в этом воображаемом мире живой природы... Петух сам себе накликал беду – начал кидаться на свою хо-

зайку. То ли она когда-то обидно огрела его прутиком на глазах у обеих его дам, то ли непонятная людям петушиная ревность в нем разгорелась, но вскоре на ногах у Дзюндзи появились довольно ощутимые раны. Даже снесенные курицами яички доставать из гнезда стало небезопасно. Пришлось ей попросить соседа, и тот оттюкал новоявленному воину голову. И осиротел весь двор: не стало по утрам такого полюбившегося всем петушиного пения. А вскоре заболела и одна курица: соседский игривый шенок, воспользовавшись отсутствием охраны, затеял погоню за нею, догнал, но, не рассчитав усилий своих челюстей, что-то там повредил. И опять Дзюндзя пошла к соседу – рубить еще одну голову. С тех пор пасет она единственную курицу. Но вот стал почему-то донимать ее этот противный мальчишка. И что ему надо? Выглянет то из-за дерева, то из-за угла сарая, – и выкрикивает свою песенку про куркину бабу и бабину курку. И где только научился?

– Ах ты... – направляется к мальчишке, грозя прутиком, Дзюндзя. Но куда там! – только пятки его мелькают.

Но однажды прозевал мальчишка, не до конца оценил окружающую обстановку. Сосредоточив свое внимание на Дзюндзе, он не заметил проходящего мимо мужчины.

– Куркина баба курку пасе, бабина курка пасеться! Бабина курка яечко знесе, – увлеченно пел он, но, не допев до конца, после слов «куркина баба» вдруг оказался в крепких мужских руках.

– Ну что, террорист, попался! Ты долго будешь мучить бабу?

Мальчишка испуганно оглянулся.

– А чо вона...

– Что?

– Питуха з’їла, от чо. Він так харашо співав!

– Ну так это ее дело. Вот заведи свое хозяйство, да и командуй им!

– Та одпустіть ви його, – подошла Дзюндзя. – Нехай співає!

– Не, я більше не буду, – вдруг решил мальчишка. – Одпустіть мене.

– А скажи, ты сам сочинил эту песенку?

– А то хто ж? Конечно, сам!

– Ну, а в конце твоей песни, – в голосе мужчины проскальзывала едва скрытая заинтересованность, – как там у тебя, «бабина курка яечко знесе», а куркина баба – что?

– Что-что? – опустил голову мальчишка. – Нажреться, вот что!

Мужчина захохотал. Засмеялась и баба Дзюндзя.

– Не, гарний хлопчик. Іди, іди, гуляй!

И мальчишка, так же опустив голову и сдерживая набежавшую улыбку, побрел в соседний двор.

Наши гости

В первом номере за 2012 год журнала “Саксагань” была помещена небольшая заметка об издании “Провинциальный Интеллигент”. К сожалению, в названии допущена была неточность. Газета “Провинциальный Интеллигент” уже давно не печатается, но в 2009 году был запущен международный проект “Провинциальный Интеллигент 1”, который уже весной 2011 года был тоже закрыт. Однако с момента закрытия “ПИ 1” сразу же был открыт проект из медийной группы изданий “ИНТЕЛЛИГЕНТ”, с которым через Андрея Дюка и будут сотрудничать творческие люди города Кривого Рога. Ниже – информация о нашем проекте.

О НАС

Медийная группа международных изданий “Интеллигент” состоит из трех литературно-публицистических газет: “Интеллигент” – Москва, “Интеллигент” – Санкт-Петербург и “Интеллигент” – Нью-Йорк (США). Притом, последняя газета – “Интеллигент” – Нью-Йорк (США), с 2013 года преобразовывается в журнал с одноименным названием, но в нём будут представлены уже и музыканты, музыкальные обозреватели, и интересные художники с их работами. В этом журнале, помимо материалов с интересными творческими коллективами и отдельными людьми, будут представлены работы поэтов и прозаиков. Возможны публикации критических и полемических, научных и исследовательских материалов, рассказы о путешествиях по самым экзотическим и интересным местам. С 2012 года уже запущен чисто литературный журнал “Интеллигент” (избранное), в котором нами будут публиковаться материалы и авторы, за все время проекта публиковавшиеся в каком-либо из наших изданий, и они нами выделяются как ИЗБРАННЫЕ. Избранные именно только главными редакторами и куратором – учредителем медийной группы. Все материалы, которые публикуются в наших газетных номерах, в основном формируются нашими представителями с их региональными подборками и подборками коллективов (ЛИТО). Любой коллектив и автор, который считает, что их материалы достойны публикации на наших издательских ресурсах, может и через КОНТАКТ на нашем сайте обратиться как к учредителю, так и к главным редакторам.

Все наши издания являют собой симбиоз электронных и печатных СМИ, при этом электронные номера соответствуют печатным изданиям. Потому на нашем сайте не может размещаться информация, которая не была опубликована в печатном варианте, кроме исключительных случаев.

Наши издания не являются политическими, с национальными и корпоративными акцентами или привилегиями, не относятся они и ни к каким культам вероисповеданий, хотя мы публикуем духовные работы и о духовности. Потому просьба: не высылать нам материалы с такой тематикой. По всем вопросам с нашим сайтом просьба обращаться именно к веб-мастеру сайта Юлии Рудомозиной:

provint.pashckov@yandex.ru

ЭМИГРАНТКА ПОНЕВОЛЕ

*Авторы: Христина Панджаридис - журналист.
Димитър Стоянов – юридический эксперт.*

Джейсон снова ночевал на улице. Закуток у шахты, откуда дул теплый воздух из спортивного зала, спасал его от замерзания, но он все равно окоченел. К двум часам ночи он допил бутылку красного вина, сомневаясь, сможет ли спокойно дожидаться очередного утра. Мороз разбудил его в пять часов. Он убрал грязный спальный мешок в рюкзак и сделал утреннюю зарядку. Эта привычка сформировалась у него в армии, которую он оставил пять лет тому назад. Было еще рано, и Джейсон походил по крытому рынку, т. к. до вокзала ему было лень идти. Он устроился возле церкви в надежде, что ему подадут. По опыту он уже знал, что рано утром прохожие бывают более щедрыми. Он думал о том, что если ему повезет, то он смог бы собрать достаточно денег на дозу героина еще до обеда. Удача улыбнулась ему неожиданно: красивая славянка, которая обычно подавала ему не более одного евро, в этот раз подала аж десять! Похоже, ей удалось поменять работу. Джейсон также отметил, что походка у нее стала более гордой.

* * *

Сегодня был ее первый официальный рабочий день. Уже прошло сорок пять дней – испытательный срок. Этого хватило ее работодателям, чтобы они смогли убедиться в невероятных способностях ее обоняния. В тех же способностях, которые ее мучили годами напролет, пока она мыла посуду в ресторанах. Из-за своего обоняния она не смогла привыкнуть к жизни в общежитии. Вонь жареных бананов с чесноком и прочие экзотические блюда, приготовляемые эмигрантами, переполняли чашу ее терпения. Представительница социальных служб так и не смогла понять, почему из-за каких-то запахов (по ее мнению, это были “претензии”) можно отказаться от почти бесплатного ночлега. Да-да, её феноменальная способность улавливать малейший оттенок запаха! – именно это оказалось ценнейшим умением и профессией, о котором не знали не только на ее родине, но пока еще не догадывались и в эмиграции.

* * *

Иногда Джейсону хотелось спросить, откуда она. Он смотрел на нее глазами исследователя, ищущего на карте определенную точку. Но он боялся, что в ответ может услышать, что она – из Югославии. Это страна, с которой связаны все его кошмары и его теперешнее положение. Положение пловца, чьи силы иссякают, а берега все не видно. То он готов плыть, пока земля не покажется его взгляду, то перед глазами начинают маячить черные силуэты отчаянья. Может, будет легче и проще забыть, расслабиться и пойти ко дну...

Когда-то, в другой жизни, Джейсон был пилотом американской авиации. Их части базировались в Италии и оттуда совершали полеты над Сербией. Жизнь была прекрасной. В барах и дискотеках крутились красивые итальянские ночные бабочки. Они мечтали прильнуть к его могучей теплой груди.

Деньги давали ему свободу пробовать все, не опасаясь, что источник иссякнет. Он летал, пил, встречался с местными девушками, и все – в больших дозах. Он любил полные бутылки и полные страсти свидания. Об этом знали начальники-сослуживцы, но командование держало в руках выигранные карты. Его отмазывали, при этом каждый раз предупреждали, что это в последний раз. Будучи пьяным, он часто дрался. После некоторых таких драк он не подходил к самолету целую неделю.

Это ему прощали. Но не кокаин!

* * *

Еще во время стажировки коллеги Неды начали относиться к ней с уважением. Особенно после посещения генерального директора французского филиала концерна. Ее хотели отправить на пять дней в США. Карта временного пребывания не давала ей права въезжать в страну “неограниченных” возможностей. Американцы признавали только паспорта с биометрическими данными, а у нее не было такого. Ее мечты никак не стремились в эту страну. Невозможность забыть пришедший с этой страной кошмар сразу сжимал ей горло, боль еще не уткнула в реку прошлого.

Когда-то, лет пять тому назад, в другой жизни, она была инженером Недой Ивановой. Она работала конструктором-чертежником в проектной организации и радовалась жизни. Ее супруг, Любен, работал инженером на заводе электроники. У них было двое детей. Когда родился ее сын Радко, она осталась дома – в отпуске по уходу за ребенком – на целых два года. У нее было молоко, и ее сын даже не пробовал искусственные смеси. Это спокойствие не повторилось с ее дочкой Цветой. Она отняла ребенка от груди, когда той было всего десять месяцев. За ней нужен был уход как за экзотическим цветком. Хотя и редко, но улыбочное личико дочки озаряло их жизнь.

Они зарабатывали хорошо, и с помощью своих родителей купили дом недалеко от завода. У них было и несколько соток земли, которую обрабатывали вместе со своей родней. Плодородная земля щедро одаривала их фруктами и овощами. Использовали на сто процентов биоудобрения, – тенденция, еще не вошедшая в моду, но практиковавшаяся веками в этих землях. Они жили в самой процветающей стране на Балканах.

Неда не интересовалась политикой. Она знала, что у них счастливая жизнь. Она часто ездила к своему дяде в Германию и, естественно, сравнивала жизнь тут и там. Правда, его автомобиль ни в какое сравнение не шел с их “Заставой”. Но жизнь гастарбайтеров там казалась ей похожей на выцветший театральный занавес. Она не понимала, как ее дядя и сотни тысяч югославы терпели нищенское существование и откровенное отношение к себе местных людей. На фоне спокойствия и чистоты эмигранты казались ей похожими на собак в ожидании куска хлеба и подброшенной монеты.

Хотя ее лучшая подруга Ралица, прожившая три года в Италии, много рассказывала ей об обеспеченной жизни. Мол, благодаря работе в Италии Раица и другие эмигранты имели такие материальные блага, о которых только могли мечтать другие. И, несмотря на это, она не могла себе представить, что сможет покинуть родину. Они купили небольшой немецкий трактор, привезенный одним эмигрантом. Они выплачивали за трактор три года, а если бы работали за границей, то смогли бы выплатить за шесть месяцев. Но зато, не унижаясь, они жили в свободной и в собственной стране, и в собственном доме.

Когда начались перемены, у них было все. По мне-

нию ее тети, которая была замужем за греком, их жизнь была намного лучше и спокойнее, чем жизнь самих греков. Правда, были люди, которые считали, что у них нет свободы слова и прочего, но лично она не считала, что эта свобода ей нужна. Они жили хорошо.

* * *

Вначале Джейсон не нуждался в возбужденности, вызываемой кокаином. Жизнь была настолько целостной и экзальтирующей, что наркотики только слегка обостряли его ощущения. Он добился того, о чем мечтал. Он – летчик! Пилот самой могущественной армии на свете! Он молодой, неженатый, богатый и красавчик, по его разумению, и был счастливым человеком.

Как-то вечером его подруга смотрела новости по телевизору. Не понимая ничего, он блаженно валялся. На экране показывали бомбардировщиков в полете. Он увидел нанесенный его коллегами хирургической точности удар по поезду. Он спросил у Паулы:

– О чем идет речь?

– По ошибке уничтожен пассажирский поезд. Есть множество погибших – 162 человека, из которых 22 ребенка.

– Ты хочешь сказать, что это и есть тот самый поезд, свалившийся в пропасть, который показали только что?

– Да. – Ее голос был спокойным, будто речь шла о 162 курицах.

Уроды! Как это возможно?.. Голос Джейсона дрожал:

– Господи, Боже мой! – простонал летчик и, прозревая, добавил: – Операция называется „Милостивый ангел”! Наша „милость” отняла жизнь 22 детей! В этом поезде должно было находиться оружие массового поражения!

– Глупости! – беспристрастно перебила его девушка. – О чем ты говоришь? У югославы не было приятельских отношений с русскими из-за отказа вступить в Варшавский договор. У них оружие времен царя Гороха, – с издевкой заключила Паула.

– Но... – Джейсон остановился, чтобы не выдать военные тайны. Про себя сказал: – Я сам вчера бомбил завод электроники, в котором на самом деле выпускали оружие.

Девушка выключила телевизор и вызывающим жестом поманила его продолжить гимнастику, которая их связывала. Но изящное тело итальянки уже не увлекло Джейсона: у него раскалывалась голова.

* * *

От той жизни у Неды остался только Радко. Пять лет ей не удавалось перевезти его к себе. Она никак не могла выполнить условия, которые ставили французские власти. Под присмотром бабушек и дедушек, постоянно испытывающих чувство вины, ребенок вырос очень избалованным. Раньше она обвиняла их, что они не позволили ей взять его с собой, когда ее принудили покинуть Югославию. Сейчас она их уже не обвиняла. Даже такой аполитичный человек, как она, смог понять, что виноваты в этом... другие! Она с болью вспоминала их развороченный дом, в котором погибла ее Цвета. Если бы она не пошла в магазин, она тоже бы погибла под руинами, но погибла бы, крепко сжимая руку своего ребенка.

В тот день не было воздушной тревоги. Ребятишки из детского садика играли в парке. Это их и спасло. Садик, как и их дом, находился в непосредственной близости от завода электроники. “Хирургически” точным ударом американцы отняли жизнь 92 мирных людей. Среди них был и ее Любен. К счастью, “хирурги” не заделали детей в парке.

* * *

У Джейсона был переносной телевизор. Он ловил “БиБиСИ” и иногда вместе с коллегами смотрел новости, в которых показывали репортажи об их успехах. Но после краткого комментария в итальянских новостях, прозаично произнесенного представительницей совершенной римской красоты, упомянутые “успехи” все чаще не давали ему покоя.

Паула так и не поняла, почему он ушел от нее. Крапива неудовлетворенности обжигала ее душу. Она знала, что у него осталось еще два дня отпуска, но он предпочел вернуться на базу. Ему не хотелось ничего объяснять, он не был готов к этому.

Пилот взял телевизор и пошел к Лучио. Они познакомились в каком-то баре, и на Джейсона произвели сильное впечатление его способности полиглота. Он твердил, что может свободно разговаривать на семи языках и понимать еще четыре. Он доказал это прямо в баре, начав разговор с тремя иностранцами. Это оказалось достаточным поводом для Джейсона, чтобы весь вечер угощать его и его подругу Ивон. Она была красивой француженкой, но, увы, не разговаривающей на английском. По словам Лучио, она не понимала и по-итальянски, что в какой-то степени объясняло их связь. Впоследствии американец понял, что ужасно некрасивый, но умный полиглот снабжал французскую красавицу наркотиками.

Лучио встретил его неохотно. У него не было привычки встречаться со своими ночными знакомыми утром. У него было много дел: сходить на лекции, отнести белье в стирку и т.д. Когда Джейсон упомянул, почему он ему понадобился, итальянец ухмыльнулся. Он начал объяснять, что ими манипулируют, но Джейсон остановил его. Политика его не волновала. Ему нужна была запись всех новостей. Лучио посмеялся над ним, указывая пальцем на крышу и специальную антенну “Киршман”, которая ловила даже сигнал “ТВ-Белград”. Договорились, что он запишет перевод всех новостей, которые сможет поймать. Военный заплатил половину оговоренной суммы, и они расстались.

* * *

Весь город был в шоке! Это перешло все границы! Правда, они уже попривыкли к войне, уже восемь месяцев западная коалиция, представленная американцами, бомбила их страну без успеха, под предлогом...

Предлог?..

Неда не была шовинистом, но не понимала: зачем нужно отрывать кусок ее родины, чтобы отдать его людям, которым они предоставляли приют уже много лет? Она вспомнила, как весь их класс помог Нидже спасти всю свою родню от ужасной нищенской жизни в Албании. Вся школа собирала деньги, на которые они подкупили албанские власти. Учителя объясняли им, что иногда такие неморальные поступки оправданы – во имя гуманитарной цели. Родственники приехали и тихо и спокойно поселились в их городе. Выучили язык и быстро интегрировались. Их дети пополнили начавшие опустевать классы в школе. Еще до того, как покинула свою родину, Неда знала, что у Нидже уже было двенадцать детей. А у ее двоюродных сестер – четырнадцать и пятнадцать! За несколько лет их колония разрослась, и их претензии на строительство мечети начали портить хорошие взаимоотношения. От Любена, родившегося в Приштине, она знала, что такой же процесс шел и в Косово. Они дали им автономию, которая позволяла проводить занятия в школах на албанском. Тогда она не

имела ничего против, несмотря на попытки Любена объяснить ей, что происходит. Она оборвала его, – мол, люди имеют право учиться на собственном языке, политика меня не интересует!

Она все еще была аполитичной. Но подарить своим гостям комнату, в которую их приютили из христианской милости, только потому, что они плодились как зайцы, и их стало больше, чем хозяев, – нет уж!

* * *

Оставив кассеты Ивон, Лучио исчез куда-то на три дня. Француженка пригласила его и попробовала что-то объяснить ему про Голландию, но Джейсон не понял ее. Он включил кассету. Слушал запись, и лицо его мрачнело. В одном из французских репортажей говорилось об очередной ошибке НАТО во время бомбежки электронного завода. Их спецслужбы проверили и под заводом не обнаружили предполагаемого арсенала биологического оружия. К тому же, еще во время этой же бомбежки были разрушены восемь домов и один детский сад, находившийся рядом с заводом. Сорока шести детям удалось спастись только потому, что они находились в соседнем парке.

Он пришел в ярость. Вместо стакана, предложенного Ивон, он поднял бутылку. Выпил ее залпом. Ожидаемое затмение не пришло быстро, потому он подал девушке пачку долларов, жестом указывая на очередную бутылку.

* * *

После погрома Неда жила около месяца у своих родителей. Область была полностью разрушена. Большинство жителей работало на заводе. Завод тоже был разрушен, как и два моста над рекой Нишавой. Город превратился в город-фантом. Магазины закрывались один за другим. Люди стали походить на зомби. Думали только о том, как себя спасти.

Не она сама, а совет родственников решил, что она должна уехать к своему дяде в Германию. При этом, на первых порах, – без своего ребенка. Она не смогла им противостоять. Она была единственным оставшимся молодым человеком среди них, кто смог бы это сделать. Родственники собрали остатки своих сбережений и организовали ее нелегальный переезд. Она знала, что родня надеется на нее, но все равно чувствовала себя отверженной. Дядя ее встретил унылым. Из-за их сына, свободно говорящего свои мысли о войне, считая, что живет в демократическом обществе. Потому уже им дали понять, что они сами тут нежеланные. Приютить Неда в этой ситуации – это можно было посчитать еще одной провокацией. Он отправил ее в Страсбург, к своему другу, у которого была фирма для уборки. И вот так инженер Иванова стала уборщицей.

Она не боялась тяжелой работы. Боялась она другого – похотливых взглядов работодателя Драгана. По-видимому, ему стало известно, что у нее нет мужа. Противный земляк постоянно намекал ей на близость. Чтобы прекратить это, Неда поговорила с его женой. Эффект был мгновенным. Но ей пришлось искать другое жилье. Госпожа помогла ей устроиться в общежитии для молодых работников. Ей купили какие-то документы, которые сгодились хотя бы для этого.

* * *

Джейсон пришел в себя в чужой постели. Рядом с ним спала Ивон. Он посмотрел на часы и понял, что сильно опоздал с возвращением на базу. Потом вспомнил о записанном репортаже. От возмущения голова пилота занемела и перестала болеть. Он потянулся за одеждой и

увидел шприцы. Его взгляд остановился на маленькой точке на вене левой руки. “О, Господи! Что же я такое творю?” – воспаленный ум искал выхода. Ему попалась на глаза его форма, и он в ярости стал рвать ее. В высшей школе их готовили к потенциальным ошибкам во время исполнения военных приказов – но никак не к этому! Он не был дураком и быстро осознал, что этот приказ, так же, как и те приказы – о поезде, о мостах в деревнях – не являлись ошибками! Это был способ поставить на колени этот гордый народ. Он хорошо помнил комментарии своих коллег, которые считали, что если кто-нибудь так же бомбил бы Чикаго, то они уже бы капитулировали.

Он не смог надеть свою разорванную форму, разбухнул Ивон и отправил ее за новой одеждой. Пока девушка собиралась, он заметил, что она исключительно красива. Одежда определенно портила ее. Он попытался сказать ей об этом на своем ломаном французском. Она его поняла, ответила что-то и одарила его своей лучезарной улыбкой.

* * *

Настоящие проблемы Неда начались после оплеухи, которую она вlepила одному из клиентов. Она убиравала у них дома уже несколько месяцев и специально попросила Драгана приходить туда только в присутствии хозяйки. Этот француз уже два раза пытался заигрывать с ней, когда она делала уборку. Второй раз Неда не ударила его только потому, что хозяйка вошла на кухню. Госпожа поняла, что произошло, и извинилась по-своему – дала ей на 20 евро больше. Она надеялась, что мсье тоже понял. Она недооценила его похоть, а он недооценил силу ее пощечины.

Неда вспомнила поездку в Стамбул. Когда-то, в прошлой жизни, они с Любеном поехали туда в свадебное путешествие. И тогда она поняла, что это такое – настоящее преклонение перед женской красотой. Ее рост 1,85 и ее формы не производили впечатления в Сербии. Но в Турции все началось на границе. Первый же таможенник, зашедший в их автобус, увидев ее, встал как вкопанный. Пялился на нее, разинув рот. Время от времени произносил “машалла”. Только через десять минут шофер смог вывести его из этого состояния и заставил позвать начальника пограничного поста. Часто минующий эту границу шофер уже знал местные нравы и заранее собрал у пассажиров деньги, чтобы купить этому начальнику складной велосипед. Он уже достал его и собрал. Шеф пришел, но не обратил никакого внимания на взятку. Он тоже в свою очередь стал перед ней, как вкопанный. Без конца говорил “аферим” и “ашколсун”. Его лицо выражало почти религиозное преклонение. Десять минут в этой ситуации заставили Неда почувствовать себя неловко. Она бесцеремонно вытащила торчащий из чужого багажа цветок, подала его начальнику и, улыбаясь, словами и жестами объяснила, что хотела бы продолжить путешествие. Турок откланялся и вышел из автобуса задом наперед, не упуская ее из виду. Чуть не убился, когда спускался по ступенькам! Увы, после него в автобус заглянула вся застава, и пассажирам пришлось узнать все слова турецкого языка, которыми выражали восхищение. Только через несколько часов, и только после того, как все служащие смогли порадоваться ее красоте, забыв о своем велосипеде, шеф лично вызвался сопроводить их до первого турецкого города. Когда наконец-то он вышел, Неда заметила, что, несмотря на задержку, остальные пассажиры смотрят на нее с уважением. Но самое странное было то, что она уловила это и в поведении Любена!

Их злключения продолжились на Бап Чарши – стам-

бульском рынке. Она осталась одна в магазинчике буквально на минуту, но тут же кто-то успел сильно ущипнуть ее. Не задумываясь, с разворота, она дала сильную пощечину обидчику, после чего на его лице остался глубокий, красного цвета, след. Пренебрегая болью, жирное, довольное, улыбающееся лицо турка выражало страшную готовность получить еще одну пощечину. Ее крики привлекли внимание Любена, который своим ростом в 2,10 м и могучими плечами охладил пыл турка.

* * *

Джинсы и свитер подошли идеально. Рубашку не было видно. Джейсон отправился к банкомату снять немного денег. Позвонил на базу и сказал, что заболел, но не сообщил, где находится. Он сообразил, что и другие офицеры иногда пропадали на неделю без отпуска. После строгого выговора их возвращали обратно. Вопрос был в том – хочет ли он снова туда? Он решил подумать. Вернулся обратно к Ивон, и они пошли пообедать. Мысль, что скоро может оказаться без зарплаты, сделала его экономным. Впервые обратил внимание на цены в ресторане. После обеда погуляли бесцельно по городу. Забредли на рынок, где он за бесценок накопил себе много одежды. Он осознал, что уже готовится к далеко не цивилизованной жизни.

Джейсон позвонил своей больной матери и попросил у нее телефон их адвоката. Женщина забеспокоилась и попыталась его расспросить, зачем ему понадобился этот номер. Он уклонился от ответа, но знал, что мать догадается о проблемах сына.

То, что он узнал от своего адвоката, совсем его не обрадовало. Так как он получал государственную стипендию и подписал договор на десять лет, то в случае нарушения договора ему грозил не только военный суд, но и финансовые обязательства на ближайшие тридцать лет. Юрист посоветовал закончить миссию, так как считал, что она все равно скоро завершится. В Вашингтоне упорно ходили слухи о предстоящей капитуляции Милошевича.

Ивон настояла, чтобы они вернулись в квартиру Луцио. Когда они пришли туда, он понял, что она просто хотела очередную дозу героина. Он попробовал ее отговорить, но его французский и его мотивация не были достаточными. Осознавая то, что делает очередную глупость, но мечась в поисках убежища от подавляющих мыслей, он позволил ей уколоть и себя. Ощущение безмятежности бросило их в постель.

* * *

Обиженный французский нахал написал заявление в полицию. Он не принял извинения Драгана в виде 500 евро. Отказался и от 1000, и от 2000. Работодатель хотел избежать проверки по поводу нелегальной рабочей силы, но это ему не удалось. Его оштрафовали на 25000. Но самое странное было то, что это для нее не имело никаких последствий. Более того, пожаловавшийся француз получил три месяца условно за свое посягательство. Свидетельские показания его жены сыграли решающую роль. К тому же, его жена подала на развод.

Неда осталась без работы. Так как она регулярно отправляла деньги на родину, у нее не было никаких сбережений, то она должна была любой ценой работать. За зловонное общежитие она платила 140 евро в месяц, при этом могла там и питаться. Поэтому, хоть и с забитым ватой носом, осталась там жить. Ее никто не трогал, так как она заплатила за два месяца вперед (это было обязательным условием).

Она подрабатывала в разных местах, устраивалась

на 2-3 дня, замещала посудомоек в ресторанах, но этих денег не хватало ей даже на аренду жилья.

Некоторые из бывших клиентов Драгана соглашались брать ее без договора, а это уже давало ей надежду перевезти к себе сына. Но для того, чтобы привезти сюда сына, ей нужен был официальный трудовой договор.

* * *

После возвращения Лучио из Голландии они сняли номер в гостинице. Дни проходили беззаботно под воздействием героина. Ивон была неглупой девушкой, и ее компания была ему приятна. Но все менялось, если не было порошка морфея.

Уже после первого месяца его отсутствия на службе он был объявлен дезертиром. Ему удалось-таки снять свою последнюю зарплату, как и все свои сбережения. Однако эти средства таяли быстро, и он задумался о работе. Лучио предложил ему заняться распространением наркотиков среди своих бывших коллег. Пока у них еще были деньги, Джейсон отказывался. Потом зависимость от героина заставила его согласиться. За несколько месяцев он состарился на несколько лет, и его коллеги иногда не могли его узнать. Но его бизнес процветал, и он уже снабжал и остальные войска американской базы. Он удивился тому, что очень многие парни сидели на игле. Теперь, когда он тоже был одним из них, подумал о том, на чем держится самая могучая армия мира. Хотя о политике он не рассуждал, – он ее ненавидел, – но мораль из всего этого он осознавал. Доходы от наркотиков превысили зарплату авиатора. Но все чаще его друзья предупреждали о том, что военная полиция разыскивает его. И не только из-за дезертирства. Два раза еле обошлось. В минуту просветления он решил свалить из этого места.

Они оказались в Риме, где Ивон арестовали за наркотики. У нее нашли лишь небольшую дозу, и поэтому ей дали всего шесть месяцев условно. В Милане уже он попался с 1 граммом героина. Остальное ему удалось выкинуть буквально за минуту до этого. Его освободили, так как у него нашли документы американского военного, да и количество было небольшим. Он понял, что легко может оказаться в тюрьме. Они решили уехать из Италии. Три года испытательного срока для Ивон во Франции истекли. Обстоятельства, а также ее знакомства, направили их туда.

* * *

Бернадет, у которой она убиралась, была раньше преподавателем, а потом из-за болезни ушла на пенсию. Ее мать, 82-летняя старушка, страдала болезнью Альцгеймера. Иногда, когда кто-нибудь из официальных сиделок отсутствовал, Бернадет вызывала Неда. Они сблизились, насколько это было возможно в Эльзасе. Несмотря на расстроженные нервы, у учительницы было обостренное чувство справедливости. Когда она узнала в общих чертах историю Неда, решила принять участие в ее судьбе. Она приложила немало усилий, чтобы найти работодателя, готового подписать официальный трудовой договор с посудомойкой. Неде пришлось ехать в Сербию, чтобы получить в посольстве рабочую визу. Бернадет оплатила ей билет туда и обратно.

Счастливая, Неда вернулась на родину на пять дней. Ее сын вырос и изменился. Она взяла его с собой в Белград, пока оформляла документы. Ребенок чувствовал себя неловко, он отдалился от матери. Хоть она и пробыла на родине недолго, но успела понять, что многие ее знакомые и близкие люди изменились. И не в лучшую сторону! Но ей не хватило времени, чтобы спросить у

них, в чем дело, а сама она так и не нашла объяснений. Ее родители пришли забрать мальчика. Ее расстроила его радость, но ей стало стыдно от того, что ревнует сына к собственным родителям. Она села в самолет и – на этот раз официально – въехала в Страсбург. Вечером ее ждала гора грязных тарелок, сковородок и кастрюль. Она мыла и пела.

* * *

Они устроились на ферме у сестры Ивон. Запаса героина им бы хватило на три-четыре дня. Джейсон предпринял необходимые действия, чтобы получить свой международный паспорт из США. Адвокат отправил ему паспорт вместе со счетом за свои услуги. Но это значило, что он больше не сможет пользоваться его услугами. Ивон обещала своей сестре не вмешивать ее в свои наркотические дела. Поэтому они вселились в заброшенный дом вблизи канала. На те небольшие деньги, которые Джейсону отправила его мать (Джейсон не хотел тратить именно эти деньги на наркотики), они купили и оформили небольшую подержанную машину. Она-то и стала основным источником дохода. На ней они добирались несколько раз до Испании, откуда перевозили наркотики. Они заняли у сестры денег на десять дней и поехали. Ивон знала местных распространителей. Товар быстро окупился и принес им даже прибыль. Они вернули сестре долг. Так начался их черный бизнес. Подмешивали в наркотик добавку, чтобы и им хватило. Жизнь потекла, опять одурманенная героином. Девушка начала колотиться два раза в день. Ее молодое и красивое тело увядало очень быстро. Джейсон предложил ей пойти к врачу, но она категорически отказалась. Ее сестре удалось привести врача в их заброшенный домишко. Приговор врача был суровым: или срочно госпитализироваться, или ждать неминуемую смерть.

* * *

Ей не было тяжело убирать в комплексе, несмотря на его большие размеры. Но ее раздражали запахи во время мытья посуды. Она затыкала нос кусочками воска, предназначенными для ушей. Ватные тампоны не справлялись с задачей. Но даже с воском в носу и с закрытыми глазами она могла точно сказать, какая еда лежала в тарелке до того, как ее отправили в бак для биоотходов.

Она решила в шутку попробовать отгадывать блюда, которые прежде находились в каждой тарелке. Вначале она определяла только основные продукты. Потом она выгащала беруши и начала тренироваться. Скоро она начала разгадывать, из чего состоял гарнир, а затем стала улавливать и запах приправ. Со временем она добилась совершенства и стала отгадывать тончайшие нюансы запахов. Через два года она уже могла уловить даже запах духов клиентов. Рецепты шеф-повара уже не были для нее секретом. И если он менял даже какую-нибудь мелочь в ингредиентах, она сразу это определяла.

Отношения с коллегами у нее были хорошими. Они видели, что Неда работает не щадя себя. Все любили веселую девушку, и она стала чем-то вроде талисмана. Может быть, потому, что она ненавидела, когда ее трогают. Кто-то пустил слух, что если прикоснешься к Неде, весь день будет удачным. Она не могла понять, почему это все крутится вокруг нее с утра, пока одна из официанток не рассказала ей об этом суеверии. Она приняла игру, но не стала им облегчать доступ к „удаче“.

Как-то утром, будучи в хорошем настроении от неуклюжих попыток шеф-повара прикоснуться к ней, она упомянула о том, что во вчерашнее блюдо повар забыл до-

бавить дикую мяту. В ответ на его изумленный взгляд она ответила, что поняла это после того, как вымыла все тридцать семь тарелок после этого блюда. Повар не поверил, но прикоснулся к ее руке как бы случайно, вроде в знак благодарности.

* * *

Отвезли Ивон в больницу через четыре недели после посещения врача. Она была в таком состоянии, что не могла сопротивляться. Ее конец уже был очевиден. Джейсон тоже лег в больницу. Он хотел быть поближе к ней. Через восемь дней, проведенных в бесконечных сумасбродных разговорах, Ивон умерла. Ей было 23 года. Он долго плакал, но не пошел на похороны. Он остался во Франции, так как понял, что в этой стране даже бездомные имеют право на бесплатную медицинскую помощь. Он принимал метадон, который успокаивал тягу к героину. Через месяц его выписали. Он купил метадон и вернулся в заброшенный дом. Там он обнаружил, что у пустоты имеются свои ступени, и последняя ступень не допускала пока его присутствия, так как за ней уже наступает небытие. Он снова заколотил окно и уехал на “двух лошадах”^{**} в Голландию. Из страны тюльпанов отправился в Мец, где пробыл несколько месяцев. Полицейским удалось развязать одну цепочку сбывта, в которой он был мелкой гаечкой. Ему случайно удалось избежать неприятностей: он просто забыл про встречу с наркодилером. Про акцию полиции ему рассказал сосед в магазине, которого он там встретил случайно. Джейсон осознал, что если его поймают, то отправят на родину, где ему грозит от 30 до 50 лет тюрьмы. Эта история, как и смерть Ивон, привели его к решению о прекращении перевозки наркотиков.

Прошло всего лишь восемнадцать месяцев со времени его солдатских подвигов в Югославии, когда волею судьбы он оказался в Страсбурге. Ему нравилась немецкая подтянутость этого французского города. Здесь жили жесткие люди, но при этом сострадательные. Оказалось, что можно жить и на подавния. Если день удавался, то ему хватало и на еду. Он принимал стабильную дозу метадона, но ему никак не удавалось ее уменьшить. Он подобрал собаку, чтобы она составляла ему компанию и грела его своим теплом в холодные зимние ночи. Но из-за собаки его не пускали в приюты даже в самые большие морозы.

Он проживал вместе со своей собакой и свою уже “собачью” жизнь. И только иногда человеческое сострадание опять превращало его в человека.

* * *

Время текло медленно. Неда с нетерпением ожидала завершения трех лет, чтобы обновить свою рабочую визу. Каждый год в течение этих трех лет она должна была представлять документ от того же самого работодателя. Она и не собиралась искать другую работу. Но ей выдавали только карту, разрешающую временное пребывание, и визу только на год. И только через пять лет она могла бы забрать ребенка к себе. Только после получения карты, действительной на пять лет, она могла жить с сыном. В целях экономии она снимала чердачную девятиметровую комнатку. И не звонила часто в Сербию. Каждый сэкономленный цент она отправляла туда. В ответ получала фотографии своего подросткового сына и милые письма от родителей. Друзья ее забыли. В редких письмах она читала их бесконечные жалобы на жизнь, за которыми угадывалась зависть к ее жизни здесь. Она их не понимала. Пусть и в нищете – она бы предпочла жить

на родине. Но как их убедить, что и здесь бананы не растут на глазах? Ей оставалось еще три месяца до пятилетней карты.

Шеф-повар серьезно испугался ее замечания по поводу его рецепта. На этот раз он попросил ее пересчитать все ингредиенты. Она это сделала и дополнила, что замена одного из ингредиентов портит блюдо. Покрасневшее лицо повара свидетельствовало о том, что у него скоро случится истерический приступ.

– Как именно тебе удалось отгадать все ингредиенты? – опять спросил он.

Смушаясь, Неда объяснила, что это можно понять по тарелкам, из которых ели люди. Взбешенный, он выкинул на помойку еду из приготовленного для подачи блюда и перед удивленным помощником сунул ей тарелку под нос. Спокойно и медленно посудомойка ответила, что эта еда приготовлена сегодня, так как запахи еще свежие. Она пересчитала все ингредиенты, в том числе и приправу, чей вкус она не знала, но различала ее запах.

– Ты подглядывала за приготовлением! – не мог унять свое беспокойство повар по поводу эксклюзивного рецепта, унаследованного от его бабушки и державшегося в строгом секрете. Он закрыл Неда в своей комнате и на скорую руку придумал новое блюдо. Потом высыпал все из тарелки. Все присутствовавшие при этом прикинулись, будто ничего не замечают. Неда опять отгадала все ингредиенты. Шеф-повар немного успокоился и дал ей спокойно закончить уборку. Но в его голове уже рождались планы.

* * *

Пожилая женщина с трудом передвигалась, опираясь на палку. Она регулярно подавала ему по два евро и каждый раз нежно поглаживала его по голове. Деньги, конечно, имели значение, но эти прикосновения к его грязным слипшимся волосам напоминали Джейсону о ласках его собственной матери. Были дни, когда он, озлобленный от холода и отсутствия наркотика, считал этот жест попыткой искупления перед Творцом, к встрече с которым она явно готовилась. А иногда, когда у него было хорошее настроение, он специально ходил помыться на вокзал, чтобы не пачкать святую руку женщины. Еще он помнил толстого человека, похожего на мясника, который подбрасывал ему пару монет по пять евро. Жест милосердия, видимо, менял что-то в нем, так как тот отходил с видом молочника.

Больше всего ему запомнилась высокая, всегда улыбающаяся иностранка. Она носила поношенную, но всегда чистую одежду. Уже больше года, каждое утро в семь пятнадцать, она проходила мимо церкви, но никогда ни разу не прошла мимо него. По-видимому, она сама нуждалась, и поэтому Джейсон радовался от всего сердца, даже если она подавала всего 20 центов. Для него этот ритуал стал намного важнее, чем достоинство монет. Он считал эту женщину олицетворением человечности, и это помогало ему переживать собственное горе. Дни, когда ее не видел, становились серыми и грустными, несмотря на героин в венах.

Он попытался начать разговор с ней. Почувствовав английский акцент, она удивилась и остановилась. Спросила, откуда он.

Джейсон запомнил ее потускневшее лицо от ответа. Он пожалел, что не соврал. Он мог спокойно сказать, что он из Австралии, или из Англии... Но уже было поздно. Разговор не получился, и она ушла.

Но, к его удивлению, этот ритуал продолжился и в дальнейшем. Ее одежда постепенно становилась лучше,

а денег, брошенных в миску, – больше. Походка, тело, все ее существо уже излучали добрую улыбку, которую раньше можно было разглядеть только в глазах. Но все это было мелочью в ожидающем их заговоре с судьбой.

* * *

Переживая, Неда вошла в кабинет Базиля. Не так уж много было людей, лично познакомившихся с хозяином боулинга и трех ресторанов в городе. Те, кто заходил в этот кабинет, уходили оттуда или с увольнением, или с повышением. Она не ожидала повышения. Но остаться без работы за два месяца до окончания срока действия карты!.. Ей не хотелось думать об этом. Она набралась смелости и вошла. Кроме эксцентричного итальянца, в кабинете был и шеф-повар. Когда он заговорил про необыкновенные способности ее обоняния, женщина успокоилась. Ей предложили пройти тестирование, но на этот раз это, видимо, веселило шеф-повара. Итальянец, в свою очередь, вошел в роль красного быка. Он посадил их в свой огромный лимузин и отвез в другой ресторан, находившийся в центре города. Обеспокоенная по поводу того, что Базиль их запер в комнатке, Неда вспомнила, что так с ней уже поступали, как и с другими эмигрантами, когда шли комиссии и проверки заведений. Хозяин вернулся с грязной тарелкой и стал расспрашивать ее об ингредиентах. Она назвала восемь ингредиентов, шеф-повар не согласился с двумя. Базиль все записал, а потом пригласил шеф-повара второго ресторана. Быстренько пресек его попытку спрятать рецепт, напомнив ему о повышении по поводу рождения его третьего ребенка. Ингредиенты совпали: восемь из восьми. Потом провели еще один эксперимент: добавили еще более разнообразные ингредиенты. Результат был все тот же. Ее шеф сиял, второй повар пялился, а Базиль, удивленный, но сохранивший хладнокровие, распорядился, чтобы их отвезли обратно на работу.

Несколько дней позже хозяин нашел её за уборкой бильярдного зала. Вежливо поздоровался и пригласил в свой кабинет. Он предложил ей новую, более легкую работу, с большим окладом. Но при одном условии: найти новую посудомойку, достойную её заменить, с двухнедельным испытательным сроком. Ей дали пятнадцать дней на все эти дела. Три года она не брала отпуск, и вместе с этим отпуском получились необходимые три года. Базиль дал ей заветную аттестацию на пятилетнюю карту. Обещал ей помочь связями в префектуре (местной управе).

В тот же вечер Неда пошла в общежитие. Там жил молодой парень из Туниса, с которым раньше они работали вместе и который смог произвести на нее хорошее впечатление. Араб сразу согласился. На следующий день уже работали вместе. Через пятнадцать дней парень подписал трудовой договор. А она должна была подписать договор с “Нестле”. Она переживала, несмотря на заверения Базиля, что не будет никаких проблем.

На новом месте ее встретили хорошо, протестировали ее умения еще несколько раз, и она подписала официальный договор с испытательным сроком в 45 дней. С некоторой неловкостью ей сообщили, что пока идет испытательный срок, не смогут ей платить больше 2600 евро после вычета налогов. В ответ на ее ошеломленный взгляд – не так его поняли – ей сказали, что с подписанием постоянного договора ее зарплата возрастет до 3600, а к концу года – и до 4000. Еще каждый год зарплата будет увеличиваться на 3%, и еще ей причитаются...

Неда отключилась. Она не верила ни ушам, ни глазам своим.

* * *

Джейсон опускался все ниже. Попытки покупать метадон вместо героина не помогали. Все чаще у него случались ломки – всего восемь-девять часов после первой дневной дозы. А он помнил, как мало прожила Ивон, начав принимать две дозы в день. Он боролся, но знал, что смерть крепко держит его в своих героиновых лапах.

Бабушка, что ходила с тростью и подавала Джейсону, уже умерла. По ее желанию родственники пригласили его на похороны. Он плакал так горько, как плачут о матери. Она завещала ему сто евро и горшок со странным растением. Он получил наследство и пошел в ботанический сад, чтобы отдать цветок. Организация ЕСПА (приют для собак) уже не разрешала ему держать собаку: он не мог уже и за растением ухаживать.

Его измучила совесть. Он помылся, купил телефонную карточку и позвонил матери. Она еще держалась, насколько это позволяли ей болезни и возраст. Он наврал, что все с ним хорошо, что работает и... но понял, что она не поверила. Он пожелал ей всего наилучшего, и только эти благие слова вошли в материнскую душу. Он поспешил повесить трубку до того, как заплакал. Купил на черном рынке метадон с намерением лечиться. Но, еще покупая, знал, что он только временно будет замещать вторую дозу.

Яркие события в его жизни были уже редкими. Поэтому исчезновение улыбчивой женщины с пышными черными волосами, проходившей в 7-15, было событием. Он сник, увидев ее в другом конце города с ребенком. На ней была элегантная одежда, и она излучала какую-то новую жажду жизни. Она изменилась. Чтобы заглушить боль, он сказал себе, что это не она.

* * *

Уже восемь месяцев Неда работала в “Нестле”. Первый месяц она по привычке проходила в 7-15 мимо церкви по дороге к кафе. Она оставляла парню уже больше денег, но этого все равно было недостаточно, чтобы вытащить его из падшего состояния. Ее мучило бессилие ему помочь. Она сняла хорошую трехкомнатную квартиру с огромной террасой в пригороде Страсбурга. Ей выдали карту, которая позволяла ей работать и находиться в стране десять лет (может, и правда Базиль помог?). Она привезла сына. Родители ее тоже приехали, но заскучали по дому и уехали обратно в Сербию. Она занялась перевоспитанием своего избалованного ребенка. Это было очень тяжело. Парень чувствовал себя заложником и вел себя соответственно. Ей пришлось периодически отправлять его обратно на самолете к бабушке и дедушке. И каждый раз, когда он улетап от пожилых людей, у них сердца разрывались. У нее тоже. Несмотря на свой успех, она чувствовала себя несчастной. Она добилась положения в обществе и денег, но этот мир был ей чужим. Она потеряла и ту частичку мира, которую когда-то насильно у нее отняли.

* * *

Джейсон был все еще жив, но уже принимал по две дозы в день и уже смирился со своим близким концом.

Мимо церкви проезжала одна из очень длинных “президентских” машин. Она остановилась и сдала назад. Оттуда выскочила женщина со знакомым лицом и поздоровалась. Сначала он узнал улыбку, потом волосы, а потом и саму славянку.

– Видно, у вас дела идут хорошо, – проговорил он.

– Я хочу пригласить Вас пообедать со мной, – ответило видение. – Вот вам немного денег, – сказала она, протягивая пачку соток, – приведите себя в порядок. Прихо-

дите в ресторан Совета Европы. Знаете, где это? Там еще есть боулинг, он находится напротив здания совета. Буду ждать там вас в 12. Вы ведь придете? – она не дождалась ответа и исчезла.

А может, все это ему привиделось в наркотическом бреде? Но пачка денег осталась в его руках. Он начал пересчитывать, сколько метадона сможет купить на эти деньги. Если купить его на черном рынке, то хватило бы на тридцать месяцев. Но он все равно бы столько не прожил. В момент просветления он решил, что это его последний шанс путь на час, но опять стать человеком.

Он собрался, пошел в салон красоты и быстро бросил несколько сотенных купюр, опасаясь, что его выстят. В салоне купюры тщательно рассмотрели под специальной лампой, после чего отношение к нему резко изменилось. Его помыли, почистили, подстригли, навели лоск и принесли новую одежду. Брюки оказались чуточку длиннее, но их укоротили, прямо не выходя из салона.

Через два часа из салона вышел совсем другой человек. Ужасно дорогой элегантный костюм сидел на нем, как на манекене. Его преображение удивило и его самого, и работников салона. Он заплатил, даже не посмотрев на счет, и у него все равно осталось несколько соток. По дороге зашел в цветочный магазин, около которого раньше ночевал на удобных скамейках, и заказал огромное количество цветов. Он попросил, чтобы их доставили сразу в ресторан и украсили стол. На карточке он написал: “Для дамы с самыми красивыми волосами”. Он был убежден, что не ошибется. Он знал, где находится ресторан, и пошел туда пешком. Ощущение нового человека подавлял поднимающийся героиновый голод. Его рука полезла в карман и нащупала таблетку метадона – это была единственная вещь, которую он взял из своего старого тряпья. Он шел уверенно бодрым шагом двадцативосьмилетнего мужчины.

* * *

Неда пришла заранее. Она хотела увидеться со своими бывшими коллегами. Но скоро почувствовала неловкость, которую она вызывала у них. Рядом с ней выпячивал грудь Базиль и угоднически улыбался. Может быть, бывшим коллегам просто было трудно принять бывшую уборщицу в ее новой роли? О ней говорили по телевизору и радио, писала пресса. Ее называли “страсбургским феноменом” и приглашали везде. Ее экспертизы стоили миллионы. Нелегко было бедным связать это все с их неутомимой Недой – врагом пыли и грязи!

Она села за крайний столик и попросила убрать четыре лишних стула. Потом появились цветочники и, не спрашивая, начали украшать стол. Когда она начала протестовать, к ней подошел пожилой мужчина, представился и подал ей подписанную открытку. Ее ослепительная улыбка вознаградила его за все двадцать лет декораторского труда.

* * *

В ресторан вошел молодой мужчина и отправился к столу. Она не сразу его узнала, и даже хотела что-то сказать.

– Мой внешний вид отвечает вашим требованиям, госпожа? – она вспомнила его американский акцент.

Неда потеряла дар речи. Жестом она пригласила его за стол. Их неловкость мешала и без того трудной их языковой коммуникации. Вокруг них витала какая-то магия, но не из знакомых – не любовь и не ненависть... Молчание не было тяжелым, оно их связывало. Потом они говорили обычные слова любезности: “спасибо за цветы”,

“очень мило”, “спасибо за костюм”, но эти слова их разделяли, они звучали как-то неуместно.

Неда заметила хороший выбор, сделанный из богатого меню. Это так же, как и выбор одежды, говорило о хорошей жизни, предшествовавшей жизни на улице.

Они обедали и слушали музыку, специально подобранную шеф-поваром. Он включил для них болгарскую народную музыку с твердым убеждением, что это сербская музыка. Балканские напевы, как бы качавшие ранее одни и те же горы, уносили ее туда.

– Что это за музыка? Кажется, она вас разволновала, – разрушил магию собственного хрупкого душевного мира Джейсон.

– Болгарская народная, – ответила женщина, и ее голос медленно, но все более уверенно начал сопровождать знакомый с детства Балканский гимн**, углубив в воспоминания о родном. Аплодисменты в зале были прерваны пожилым мужчиной, поднимающим тост на болгарском: “За Болгарию!” От переполняющего вдохновения Неда перенеслась в край среди вековых лесов, ее голос возвысился, почти достигая вокального мастерства певицы, исполняющей гимн. Красота этого мига залила весь ресторан. Весь персонал, спрятавшийся за кулисами, счастливо смотрел и слушал свою Неда.

Песня кончилась, и все начали аплодировать. Пожилой мужчина поднял бокал и произнес на болгарском языке: “За Болгарию”. Все попытались повторить его слова, насколько смогли. Только Неда сказала: “За Балканы” – думая о том, что эти люди путают эти две страны. Ведь человек не спрашивает имени у муравья, на которого наступает.

Быстро съели десерт, Джейсон оплатил счет, и они вышли. Отправились в парк с озером.

Вдруг Неда заговорила:

– Я должна Вам объяснить кое-что. Когда то, т. е. всего лишь несколько лет тому назад, я была нищей эмигранткой. Как вам известно, ведь мы встречались с вами довольно часто. То, о чем Вы не знаете – это наш обычай: загадать желание, когда делаешь добро. Каждый день, когда я Вам подавала, я загадывала оказаться у себя на родине вместе со своим ребенком. Мое желание осуществилось. Я Ваш моральный должник. Я тоже хочу сделать Вам добро, получив так много от судьбы. Я знаю, что Вы страдаете наркотической зависимостью. Но я также знаю, что Вам все еще можно помочь. Я договорилась с частной клиникой, Вас обещали туда принять и вылечить за шесть месяцев. Это будет нелегко. Мне тоже было нелегко. Я работала уборщицей и посудомойкой в ресторане, в котором мы пообедали. Я говорю Вам об этом, чтобы Вы знали: выход есть! Лишь бы было сильное желание. Вот адрес моей подруги, она – социальный работник. Я все оформила для поступления в клинику и для Вашей реинтеграции. Я уже живу у себя на родине и редко приезжаю сюда. На профессионализм моей подруги Вы можете рассчитывать. А сейчас мне нужно идти: меня ждет сын.

Подавая ему руку в первый раз, она спросила:

– А как вас зовут?

– Джейсон Дейн, – ответил парень, и уголки его глаз увлажнились. – А вас?

– Неда, – ответила она, исчезая в огромной машине.

* * *

Сон закончился, но Джейсон все еще был в дорогом костюме, с оставшимися несколькими сотнями в кармане. Еще не было двух часов дня, и он решил встретиться с социальным работником прямо сейчас, пока все еще

чувствовал себя человеком. Он легко нашел адрес и позвонил. Из домофона донеслось дежурное: „После обеда не работаем с клиентами.“ Он уже собрался уходить, когда увидел взгляд молодой девушки в окне. Она быстро открыла окно и извинилась, что посчитала его клиентом. Входная дверь зажуужала, и Джейсон вошел. Пока поднимался по лестнице, думал о том, что хорошая одежда открывает многие двери, если тебя по ней оценивают.

– Мне нужна мадам Нику! – сказал он голосом бывшего бравого офицера.

– Сейчас подойдет. А могу я узнать, по какому вопросу? – забеспокоилась секретарша. Она подумала, что это внезапная проверка, так как часть денег ассоциации поступает от американского благотворительного фонда.

– По личному! – тщательно попытался успокоить ее Джейсон.

– Хотите кофе, чай? О ком мне передать?

– Кофе с молоком, пожалуйста. Меня зовут Джейсон Дейн.

Очевидно, Неда не успела сообщить его имя, потому что мадам Нику тоже выглядела встревоженной. Расположившись поудобнее в кресле, он сказал, что пришел по рекомендации Неды на лечение в клинику. Женщина не сразу смогла понять, что такого мужчину привело сюда. Через несколько минут, когда она успокоилась, что это не проверка, начала объяснять, что все уже договорено и нанять уже других врачей нельзя.

– Вы не так поняли, мадам. Лечить будут меня!

– Но она мне сказала, что речь идет о...

– О божже, да? А я и есть божж!

Она широко раскрыла рот от удивления, а он продолжил:

– Сегодня утром она мне дала денег, чтоб я помылся и привел себя в порядок. Мы даже пообедали вместе. Я прямо с этого обеда.

– Но... – она все еще пребывала в замешательстве. – У вас есть с собой документы?

– Пожалуйста, – мужчина протянул свой паспорт.

– Так вы... вы американец?

– Да, и что?

– С вашего позволения, я ей позвоню на мобильный. Я не могу поверить, что она делает это для американца! – сказала она, набирая номер. Неда подтвердила, но женщина переспросила еще раз, объясняя, что речь идет об американце. Положила трубку и добавила:

– Извините меня, пожалуйста! Выходит, она и вправду простила... скорее всего, самой себе, – добавила она.

– Простила что? Причем тут тот факт, что я из США?

– Она вам разве не сказала? Она же сербка! Ее муж и дочь погибли под руинами во время бомбежки завода электроники... Что с вами? Жизель, дорогая, позвони в скорую помощь! Он потерял сознание. Не могу нащупать пульс!

P.S. Мы осознаем, что рассказ сентиментальный, но считаем, что он имеет место быть в современной жизни.

*Перевод с болгарского языка
Сергея ПАШКОВА*

* Популярная в 50-х годах модель “Ситроена”.

** Балкан – наименование горы Стара планина, которая находится в Болгарии и Сербии

Наталья ЛАЙДИНЕН

МАРШРУТОМ ТАЙНЫМ – НА СЕВЕР...

Скандинавская сага

Я заблудилась в пещерах юга,
Вот только вышла опять в Асгарде.
Мне примеряли дар нибелунга,
Возили в лодке по синей глади.

Кивал ветвями знакомый ясень,
И Один руны в ладонях высек.
А я смеялась: “Не нужно власти!
Дай хоть немного любви – и смысла!”

Все тайны мира – твои трофеи!
А у меня – искр ожерелья.
Я ускользаю путями Фрей.
Лови в волне мои отраженья!”

Ветра с вершин заблудились в струнах,
Из облаков — голубая барка.
Куются копья, поют колдуньи,
Зовет все дальше звезда-собака.

Я сквозь тебя прорасту травой,
Сверкну зарницей багрово-алой.
И ты однажды уйдешь, как воин,
Через столетья — назад в Валгаллу.

* * *

Лосихою — к водопою!
Чужим ушам не слышна,
Идешь по жизни тропой
Спокойно-лунного сна.

Кругом трава и деревья —
Проводники, ведуньи.
И камни помнят поверья
Давно забытой страны.

Маршрутом тайным — на север,
Где быстрых лодок причал.
Созвездьем клевер рассеян
В седых расщелинах скал.

Туманов утренних мутность
Скрывает сердце земли,
Где бьется древняя мудрость,
Которую сберегли.

Незримых жил протяженье —
Троп потаенный узор.

Карельский край — отраженьё
Небес на шлемах озер.

Дозор — незримые стражи:
Не пролететь! не вползти!
Как в гималайские башни,
Чужим закрыты пути.

Но есть сердца — как колодцы,
Так глубоки и чисты!
В них дальний зов отзовется,
Знаменья будут просты.

Нагая сонная Лада
Обнимет сизые мхи,
И пламенный ангел ада
Нашепчет другим стихи.

* * *

Если поторопят умереть,
Пусть ударит в спину ветра плеть:
Лучше нам с тобою полететь
Над седыми скалами вдвоем.
Там остался финских предков дом, —
В нем уже покоя не найдем;

Над слезами синими озер,
Где ты был, игрок и фантазер,
Где была я... Оклик память стер.
Прочь от знойной сухости песка!
Изглодала севера тоска, —
Нам бы сампо-мельницу искать.

Кантеле печальный перелив,
Как ручей, журчит, нетороплив.
От разлуки сердце — на разрыв.
Ничего не сможем изменить:
Нам смолой в сосновом прошлом стыть,
Через жизни, годы бьется нить
Колдовских и сумрачных кровей
Неуютной родины моей.

Что нам плеск полуденных морей,
Если наш единственный приют
Там, где сны забвенья не дают,
Где весной подснежники цветут
По лесам да посреди болот!
Мудрый Вяйнемейнен нам споет,
А старуха нити распрядет.

Возвращенье — странников удел —
Ты со мною разделить успел...
В висках свисток:
в исток — из тел!

* * *

Я твоя по крови племянница,
Испытаний прошлых наследница,

Под твоими чуткими пальцами
Оживаю арфою кельтскойю.

Наплывает звездная музыка,
Воскресает звуками новыми!
Музы все в девичестве узнаны —
Голосят стволами кленовыми.

По душе журчит песня струнная,
Умножает страсти октавами,
Изливаясь ручьями, струями,
Полыхая ночными травами.

Тетива натянулась — к выстрелу!
Властный ветер играет кронами.
Мною ты, рунопевец, выстрадан,
Как тобою — арфа бессонная.

* * *

Где стволы завязаны узлами,
Сумрачные сосны, как фаготы,
В ночь гудят чужими голосами,
Извлекая жалобные ноты.

Где березы странно низкорослы,
Все концы возвращены к началам,
Процветают старые ремесла,
А луна — лишь лодка у причала.

Где легко не знать, а просто верить:
Души предков так близки шаману,
И сама природа помнит Веды, —
Я тебя любить не перестану!

Где живут ветра Гипербореи,
От земли уводят лабиринты...
Терский берег, я тобой болею,
Оттого и рваны мои ритмы;

Где еще слепа любви наука,
Правят миром тайнства кануны.
Глянь, в реке плывет святая щука,
Сквозь ребро которой дышат руны;

Где душа безмолвна и лучиста,
И грозу притягивают кварцы,
Я останусь щеткой аметиста,
Каменной фиалкой постоянства.

* * *

Ты далеко, в плену других широт,
И мы с тобой пересеклись случайно.
Фантомной болью память отойдет,
Пусть слишком был свиданья час отчаян!

Ты в прошлом финн, по крови финка я —
И, значит, мы родня наполовину.

Нас разметала времени струя,
Чужим дождям распахивая спину.

Ты не вернулся. Я сюда пришла:
Легко лежать в родной земле, любимый!
Озера на заре – как зеркала,
И пахнут листья налетевшим дымом.

Чего ищущи? Начала и конца.
Пусть нас с тобой ветра не пожалели,
Но над могилой твоего отца
Еще шумят кладбищенские ели.

* * *

Опять с тобой расстаться не смогли:
Не на земле – на небе повязали!
Я буду помнить гулкий шум вокзальный,
Наверно, истоптав и полземли.

И так же ты, застряв в чужом краю,
От боли присмирив и обессилев,
Все будешь вспоминать меня, Россию
И длинную на север колею.

* * *

Есть в русском севере особый колорит,
Прозрачный и слегка неприветливый,
Как будто кисть над озером парит
И повторяет неба переливы.

Палитра красок глубока, проста.
Творение настолько вдохновенно,
Как будто я шагнула вглубь холста
Художника, чье имя – сокровенно.

* * *

Когда будет чужое роздано
Или продано с молотка,
Я хотела бы жить у озера
В доме с окнами в облака,
Где открыты края небесные,
Очистителен шум дождя...
Точно храм был поставлен Нестором
Среди острова – без гвоздя!

Деревянная память зодчества!
Сруб – как парусник на волнах!
Позабывтое одиночество –
Горьким привкусом на губах.

Сколько воли – и сколько радости!
Сердце дальней струной звенит.
От младенчества шаг до старости:
Через тяжесть земли – в зенит!

Задохнуться сосновой свежестью,
Слово травам назад вернуть!

Горизонт над седой безбрежностью –
Как зовущий к истокам путь.

О любви вспоминать не поздно ли,
Когда кистью ведет Лука?..
Я хотела бы жить у озера
В доме с окнами в облака.

* * *

Мы вдруг столкнулись. В огне сердец –
Шальное сальто!
Так древний Илмаринен-кузнец
Шаманил сампо,
Силен и славен, в подручных – бес,
Корпел над дышлом.
Явилось чудо из всех чудес –
С узорной крышкой!

Прекрасен в образе жениха
Кователь неба!
Но раздувались в веках меха,
Играли гневом;
Пусть соль и деньги – за ларем ларь! –
Творенье мелет,
Но Сариола – души декабрь,
Обман, похмелье!

Увы, любые горьки концы,
Смешны отчасти.
И вековечные кузнецы
Не дарят счастья.
Им с каждым годом принять трудней,
Что ропот тщетен,
А от любви на янтарном дне –
Обломки, щепки...

* * *

Все мы – искры в небесном потоке,
И сорваться на землю спешим.
Если сердце мое на востоке,
Север – снежное царство души.

Запад мне совершенствовал разум,
Искушал восхищением юг...
Ты со мною пронзительно связан
Откровеньем метелей и вьюг.

Где поток воплощений разомкнут,
И незримые ждут города,
Зажигается в сердце ребенка
Голубая родная звезда.

Прошлых жизней летят каравеллы.
Ты меня отогрей и прими,
Как сиянья полярного стрелы,
Поразившие светом любви.

Ганна МОСКАЛЕНКО

Москаленко Ганна Григорівна – ветеран праці, дитина війни. Має 25 років педагогічного стажу. Безмежно любить чудову природу Батьківщини і людей – трударів, які віддають свої сили і серця на справу покращення життя народу. Свої літературні роботи публікувала в газеті, в журналі “Дніпро” і в “Саксагані”.

КИЇВ – СТОЛИЦЯ

Київ – столиця моєї Вітчизни.

Київ – краса всієї Землі.

Київ каштанами квітне,

Зорями дивиться в очі мої!

Київ – ранкового сонця заграва,
Краса золотоверхих святинь,
Лад і Правда Мудрого Ярослава,
Велич і гідність усіх поколінь.

Київ – серце моєї Батьківщини,
Щастя моє й святиня століть.
Київ – це творчість і мужність людини,
України золотий Оберіг.

АКАЦІЇ ВЕСНОЮ

Акації білі, немов наречені,
Закоханих кличуть під крони свої.
Їх носоріжки, в капелюшках білих,
М“якими пелюстками лягають до ніг.

Святково стає на душі і доріжках.
Духмяно, медово пахне повітря.
Смакують нектар бджоли і діти.
Приємно й красиво дивитись на віти!

КОТИ – ЯК ЛЮДИ

Є ніжні і добрі, а є злі й егоїстичні.

Була я у гостях на Чернігівщині у своєї сестри, а у неї на господарстві були три коти: Мурка, Макс і Василь.

Мурка – невеличка біло-сіра кішечка, яка добре ловила мишей вдома і часто приносила їх з поля, щоб нагодувати Макса і Василя, які були лінивими до ловіння такої живності.

Сестра годувала котів добре. Молоко із мисочки не вибувало.

У Мурки народилися кошенята. Вона ніжно облизувала їх, обнімала лапками, як кожна турботлива мама своїх дітей.

До маленьких кошенят гарно відносився кіт Макс, а кіт Василь дивився на них скося.

Якось, коли Василь пив молоко із мисочки, підійшло кошенятко і потяглося мордочкою до молочка. Василь настовбурчився, а потім ударив мале лапою так, що те відлетіло десь за півтора метри від мисочки і дуже жалібно запищало, занявчало.

Кіт Макс, побачивши таке неподобство, кинувся на Василя, бо не міг простити тому побиття малого. Він – лагідний, спокійний і трохи лінивий – проявив неабияку характерну рису захисту менших.

Схопилися коти у бійці. Покотилися клубком, рвучи шерсть зі шкіри, дряпаючи і кусаючи один одного: звірячість була у всіх рухах. Прийшлося брати мітлу і розбороняти розбишак. Але коти не слухалися і продовжували бійку. Василь утікав від Макса на вулицю, на дерево, на паркан, на дах хліва, але Макс наздоганяв його скрізь.

Погналися коти один за другим на городи, поля...

Повернулися розбишаки додому схудлими, обшарпаними через декілька днів. Але після такого з’ясування стосунків між дорослими котами і малими кошенятами у домі запанували мир та спокій.

Віктор НОСАЧ

Носач Віктор Іванович

Народився на Дніпропетровщині в райцентрі Васильківка. Після закінчення історико-філологічного факультету Дніпропетровського держуніверситету розпочав журналістську діяльність у багатотиражці "Будівельник", що виходила на спорудженні Центрального ГЗК. Протягом наступних років працював у газетах "Червоний гірник", "Прапор юності", власкором "Дніпровської правди" по Кривому Рогу. Будучи редактором газети "Авангард" на ЦГЗК, брав участь у роботі самодіяльної кіностудії "Феррум", документальні фільми якої демонструвались в кінотеатрі "Жовтень". За кінострічки "Дванадцятий горизонт" і "Сталь і троянди" в республіканському конкурсі, як автор фільмів, удостоєний диплома і почесних грамот Президії правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Впродовж 25 років працював на Криворізькому виробничому підприємстві "Кривбасвибхпром" в якості підричника, згодом – редактором відкритої газети "Імпульс". За останній час світ побачили поетичні збірки "Звертаюся я", "Я маю честь", "Хто ти, людино?" Саме вірші із цих збірок ми пропонуємо вам.

Рідне місто

Зоріє рідне моє місто,
роса сріблиста на копрах,
росте, злітає в небо чисте
червоний криворізький птах...

На грудях в нього – нагороди –
відзнака трудових звитяг.
Це дух козацький, благородний,
що славить український стяг!

Встають веселкою заграви, –
це плавиться новий метал –
основа нашої держави,
людських зусиль надійний сплав.

А на-гора – рожеві руди:
іде потік земних скарбів.
Його творці – незвичні люди! –
сучасні правнуки богів...

Життя пульсує, молодіє.
У вікна сонце загляда.
Хлюпоче Саксагань. Радіє
майбутня зміна – дівтора...

Люблю тебе я, Криворіжжя,
омріяне у віщих снах!
Моя ти доля – мужня, ніжна,
окрилений рожевий птах.

Вот я и дома...

Вот я и дома. Здравствуй, мама!
Ну, вытри слезы: я живой!
Поверь, не клялся на Коране,
когда вступали снова в бой!

Он был последним каждый раз,
когда вокруг блуждали тени,
когда в броню сажали нас –
и невозможно поражение.

Об этом лучше и не знать
тебе, родная моя мама,
как не хотелось умирать
за свою родину в Афгане.

Как видишь, жив я после ада,
и долг исполнил до конца.
А знаешь, мама, сколько судеб
стёр дождь тяжелый из свинца?

И нет теперь туда дороги:
для нас чужая там земля.
Пусть дома сохранят нас боги,
свою молитву сотворяя!..

Я иду по тропе...

Я иду по тропе, где застыла ковыль
в то апрельское ясное утро.
Под ногами Чернобыля лунная пыль,
что искрилась тогда перламутром.

Я иду по тропе, где в ромашках печаль:
рядом нету вернейшего друга.
В небе – клин журавлей, улетающих вдаль,
а на сердце – горячая вьюга.

Я иду по тропе, где седеющий клён
тихо шепчет людскую молитву:
"Это вам на земле мой завет и поклон –
чтоб не падали в яростных битвах".

Я иду по тропе – но скажите, куда?
Сколько лет мне идти в неизвестность?
Наша жизнь на земле ведь и так коротка –
без побед, поражений и чести?

Я иду по тропе, по которой ходил
мой товарищ, сошедший с дороги.
След его в моем сердце еще не остыл,
ибо память жива, слава Богу.

Василь МОСКАЛЮК

Перші потяги до віршування пам'ятаю з дванадцятирічного віку. Вже тоді відчув, що віршуванню, тобто поезії, притаманне римування, без якого словотворення в сукупності не буде відчутним як поезія. Шкільною програмою передбачене вивчення віршів на пам'ять, що і могло, як на мій погляд, сприяти бажанню створювати власні вірші.

Народився я в селі Костянтинівка Ново-Бузького району Миколаївської області в сім'ї селянина 16 червня 1939 року, де проживав і пішов до школи в 1947 році. В подальшому у зв'язку зі зміною місць проживання сім'ї навчався в різних школах міської та сільської місцевості. І мав постійну прихильність до поезії.

З плином часу перейшов на вечірню форму навчання в загальноосвітній школі і працював на виробництві. Після закінчення строкової військової служби на флоті навчався заочно і закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І. Мечникова за спеціальністю "Правознавство". Працював юрисконсультом на підприємствах Кривбасу, а перед виходом на пенсію шістьнадцять років працював юрисконсультом та начальником юридичного сектору Криворізької дирекції залізничних перевезень. Та весь цей період займався віршованою творчістю. Співпрацював з композиторами, здебільшого місцевими. Писав вірші, поеми та пісенні основи. Так, у співтворстві з криворізьким композитором Миколою Буценком написав "Криворізький вальс" та багато інших пісенних творів, з народним артистом Анатолієм Горчинським написав романс "Якби не ви...", а з кийською співачкою Ксенією Нікольською – "Незвичайний Криворізький", - це про наш швидкісний трамвай, та ще багато творів, декотрі з яких пропоную увазі читачів альманаху Саксагань. На сьогодні творчі пошуки тривають.

ЯКБИ НЕ ВИ...

Збагнути важко все одразу:
Чека нас радість, чи біда, –
Тримаємо для квітів вазу,
В якій завжди свіжа вода.

Понад усе люблю я квіти.
Нічого кращого не знав.
Завжди я їм умів радіти,
Моїй коханій дарував.

О, як я вдячний, що кохання
Іде з цілющої трави!
Кому б я слав мої вітання,
Якби не Ви, якби не Ви?

Якби не Ви, то на світанні
Плакучі верби і стави
Не зізнавались би в коханні! –
Якби не Ви, якби не Ви.

Не знав би я далекі далі,
Моря далекі, острови,
І не співав би в цьому залі
Про квіти, верби і стави.

Ходжу я гордий і сміливий,
Не опускаю голови.
Не був би я такий щасливий,
Якби не Ви, якби не Ви...

БЕССМЕРТИЕ

Когда на шоссе показались
Четыре фашистских машины,
Солдат деловито проверил
Запалы восьми гранат.
Быть может, он в это время
Припомнил лицо любимой,
Быть может, солдатик вскрикнул:
– Друзья, ни шагу назад!
Не знаю о том... не видел
Его в этот миг победный,
Но я и сегодня вижу:
Он землю с шинели стряхнул,
Сжимая в руке гранату,
В гневе и ярости бледный,
Шагнул он навстречу танкам
И с силой кольцо рванул...
На долю секунды вспомнил
Гордую "Песнь о Соколе",
Вспомнил призыв волнующий,
Зовущий людей к борьбе...
... Солдат, замахнувшись гранатой,
Стоит на гранитном цоколе,
И повествует песня
О славной его судьбе.

ПРАЗДНИК ПОБЕДЫ

Давно привычны раны, беды...
Давно закончилась война!
Сегодня праздник – День Победы!
И та же майская весна.
И этой майскою весною –
Для ощущения полноты –
Всем, опалённым той войною,
Живые дарим мы цветы.
Цветы ложатся к обелискам,
Где вечным сном уснули те,
Чьи мы фамилии по спискам
Прочтем на мраморной плите.
Дети войны, войны солдаты,
Все, кто на площади сейчас!
Вас поздравляю с важной датой –
С Победой поздравляю вас!

Ніна МИХАЙЛИЧЕНКО

“Діти війни” і роздуми про сьогодні

*Життя – мистецтво, а не ремесло.
Раз проспівав – назад не проспіваси.*

Борис Мозолевський

Дуже швидко, не встигнеш і оком змигнути, мелькають тижні, і ніби стрілка посувається трохи повільніше на кольоровому календарі: ось була ялинка, ось весна, ось літо палить яскравістю кольорів, довжелезні дні – а тут вже і осінь, і кінець року... Ніби перегорнув ряд сторінок цікавої книжки...

А чи справді цікавої? Які турботи у людини, чие життя вже перейшло “гребінь”, вершину свого, відпущеного Долею, строку та й котиться вниз? Прожив день – і подяку склади вищим силам, бо ти бачив сьогодні, як сходить сонце, бачив небо і тріпотіння квітів під вітром, чув звуки гармонійні і не дуже, – коротше, ти живеш, і все цим сказано. Щодня несеш турботи чисто побутові: ось повернутися з роботи два моїх “продовження” – два молодих паростки, і прибіжить вся заклопотана онука-тезка, що навчається вже в музичному училищі, хоча й була ще зовсім наче недавно такою маленькою... Клопоти, клопоти, клопоти, яких не обійти! – та все одно забувати не слід, що надворі уже не просто новий вік, тобто століття, а навіть “мільєніум” – нове тисячоліття, і не всім так здорово поталанило народитись на голубій планеті нашій, щоб усвідомлено за одне життя переміститися з попереднього тисячоліття в наступне... Бо ж насправді багато чого змінилось! Інші морально-етичні засади, інші пісні, інший підхід до багатьох явищ: до навчання, до сім’ї, до моральних орієнтирів... У магазинах прогинаються полиці від товарів, дівчата не соромляться показувати світові голенького животика, жіноцтво перевдяглося в брюки, красу обличчя визначає кількість намазюканої косметики, і навіть чоловіки носять довге волосся... Так, нічим ніхто нікого не здивує. Коли на майдані при тисячному скопищі народу посередня співачка, але знаменита “звізда”, своїм вельми скромним голосом, переміщеним у металічне горло підсилювачів,

записаним “на фанеру”, користується для того, аби показати свої досконалі форми тіла, ледь прикритого чимось схожим на одяг, – що це? Талант у вичавлених із себе звуках не прослідковується, ось хіба що надто енергійні рухи всієї її невеличкої фігурки зображують хіть і розпусту...

Я не ханжа і не зануда, а тільки ж у мистецтві треба, щоб була гармонія і краса від почутого і побаченого! – інакше то не мистецтво. Якось ми були в гостях з Любою Барановою, званою поетесою, та Володимиром Кофаном, теж літератором, у корифея криворізької поетичної творчості Галини Стеценко (сьогодні вже, на жаль, покійної). Вона пройшла війну у санітарному поїзді, бачила багато горя і біди, крові й людських страждань – їй можна вірити в життєвських оцінках. Так от, дивлячись по “телеку” отаке кривляння, віддалено схоже на пісню, Галина Андріївна сказала: “Та це ж святиня – жіночі груди, і все інше, та це ж належить дитяткові! А як же – коханий чоловік? То ж щастя недоторкане для стороннього ока! А вона...”

Скаже хтось, мене занесло не туди?.. Багато чого не приємле душа, обуренням кипить мозок. Немає моралі, все – навпаки: не треба трудитись! – один раз тебе записали на диск – і далі – для чого сили витрачати, адже і так голос твій звучить?..

Та хіба така пісня душу зачепить, серце примусить стукати швидше? Невже примітив може замінити ауру гармонійного почуття, викликаного красою, неповторністю мелодії, чарівливістю самого виконавця, його психологічного стану? Невже “таке” спроможне розвивати в людині естетичний смак, викликати хвилювання й душу зворушити?

“Тільки пісня нам зупинить час,

Що так біжить від нас.

Тільки пісня нам поверне знов

Нашу юність і любов...”

От якраз – Любов, це дивне почуття, що дає життя всьому на землі! Та й навіть любов сьогодні спотворена так (хай пробачать мені і молодші, й старші), що від “занятій любов’ю” на білий світ, на жаль, з’являються нікому не потрібні особини, і їх потім без жалю викидають у сміттєві контейнери... Таж де і коли мати, що виносила і народила своє омріяне дитя від любові, викидала його на смітник? У війну, де не було куди голову прихилити – кругом руїни і безвихідь, матері пригортали до серця діточок, віддавали їм останній шматочок чорного, як земля, хліба... Звідки у нашого доброго, щирого і щедрого народу з’явилась така нищість, жорстокість, нерозбірливість?

Страшно, коли, попри всі моральні і культурні засади, рівень успіху вимірюється лише кількістю наявних “бабок”. Духовна нищість! І не треба ні розуму, ні таланту, ні праці невсипущої, коли все можна купити – і любов, і диплом лікаря чи учителя, чи архітектора. Учителя на уроці слухати вже необов’язково, адже він беззахисний перед сьогоднішніми вимогами, він не захищений законом від свинства і хамства деяких зарозумілих учнів-“мажориків”.

Вони можуть образити, принизити – і тим болванам і хамам нічого не буде. Їхня моральна розбещеність безмежна. Бо у такого “подобія людини” десь є папік з туго напханим гаманцем, і за всі вибрики та пакості свого чада той батько завжди заплатить, тобто відкупиться.

Думаю, що не дуже я згустила фарби, перетворивши радісні кольори на сіро-чорні. Насправді ж бо існують сьогодні такі стосунки, де “предок” безвідмовно купує дитяткові все – і диплом, і місце під сонцем, там нічого не треба робити, тільки рахувати оту “зелень”. А поряд живуть-доживають так звані діти війни. Це обділені долею, вже немолоді і позбавлені здоров'я, часто зовсім самотні люди. У них не було дитинства – його пожерла найжорстокіша в людській історії війна. Над їхнім дитинством розривалися гранати і снаряди, жахом дихало небо. Вони уміли відрізнити звуки літаків своїх від ворожих, чули, як “співає” “катюша”, як кувикає міномет ворожий і як дико й пронизливо свистять бомби, що летять на беззахисних людей.

Ці діти бачили, як солдати, котрі тільки що весело умивались біля хати прохолодною водою з колодязя, через кілька хвилин, під час нальоту німецьких “юнкерсів”, перетворились на жахливе криваве місиво разом зі стіною, що вивалилась прямо на них зі зруйнованої бомбами хати. Ці діти, що від горя удвічі швидше подорослішали, потім несли все життя клеймо невидиме (в анкетах завжди про це була певна графа): “перебували на окупованій території”... Одного разу якийсь такий визволитель моєї красивій матері кинув межі очі: “Сіделі здесь под немцем, пяткі ему лізали!” Мама заплакала та й відповіла: “Це ж ви покинули нас ворогові! І першими повтікали саме ті, хто повинен був подбати про дітей. Всі не могли виїхати на Урал, а чоловіки наші з перших днів – на війні...”

Ці “діти війни” і сьогодні несуть сумні спогади про своїх татусів, котрих вони ледь пам'ятають: ось теплі татові руки підкинули ви-и-соко, аж до неба! ось батько запитав, чи перестало боліти зчухране коліно? ось він підняв, посадив собі на плечі, і ми “пішли на річку”, тобто на милі береги нашої красивої Саксагані, купатися, де в зелених косах плакучих верб – ласкава і чиста, як сльоза, водиця... А потім – зруйноване, спотворене село дідівське – Ганнівка, що при дорозі до рудника Жовта Річка (тепер це місто Жовті Води). Там ніде голову прихилить! – ховались у балках, у штольнях старого рудника: чотири місяці ворог зубами й кігтями тримався за ласий шматок – залізну руду Криворіжжя!

Не було достатку і тоді, коли ми переїхали зі своєї недалекої евакуації назад, на рідний наш Червоногвардійський рудник. Роки сорок шостий-сьомий – голод і холод. Щоб протопити плитку, ми ходили на станцію, де чистили паровози, на звалищі пересіювали оту жужелицю – і якось воно тліло-горіло. Одного разу подали на запасні колії порожні вагони з-під вугілля. Така радість! – на буксах і на “хребтових” виступах під вагонами згрібали-зміта-

ли ми обереженько ту розкіш... Раптом паровоз на протилежному кінці состава посунув його, і мамі затисло у буферах руку від ліктя до кисті (ті зчеплюючі буфери тоді буди круглими). Вагони тихо рухались, а між ними мама – і її рука затиснута... Жах! Я упала на коліна, плакала, кричала – вже не знаю, що. Знаю лише, що це було неймовірно, серце тепло... жуть! Почула ті крики стрілочниці, прибігла, посигналила машиністові паровоза, той загальмував... Рука звільнилась, і потім ще дуже довго боліла.

Взагалі я дивуюсь терплячості та лагідності матусі. У той найтяжчий рік чим гірше жилося, тим спокійнішою була мама, ніколи жодного разу не підвищила голосу на нас із сестрою, – лиш машина швейна торохтіла, не зупиняючись. Оті виручені за шитво для таких самих бідних, як ми, людей копійки чи декілька бурячків-картоплин, мабуть, зробили диво, – ми вижили. Про похоронки страшно й говорити. Я знала напевно, що вже ніколи й ніде ніхто не захистить, не пожаліє, не нагородить ніжністю, як найрідніша у світі людина – татко. Ти – сирота. Ти зобов'язана бути опорою мамі, ти несеш відповідальність за молодшу сестричку...

Як і все інше, промайнули шкільні роки, навчання у технікумі, робота цікава та не дуже безпечна в умовах шахти, а там – затаєні шпури, потрошені ходи й заколи... У шахті, що не говори, спокійно не буває ніколи.

Сьогодні я більш ніж удвічі старша за своїх батьків. Їм обом було тільки по тридцять одному року, коли батьковий попіл (наших воїнів, що виходили з оточення, гітлерівці спалили у старій колгоспній конюшні) розвіявся над річкою Недрою в заболоченій долині. З трудом усвідомила, що ніколи він не повернеться. Певно, мама теж це знала, хоча й чекала все своє життя і вірила, що він десь є живий, – аж поки земля десь на Київщині віддала солдатську баклажку з листом до живих...

Ще й досі стискається серце від цих щемливих спогадів. І чомусь – образа. На кого? Полягли мільйони – але ж і повернулись мільйони!.. Просто сироти воєнної пори ні тоді, ні тепер нікому не потрібні. Якось увага є до ветеранів, що у пеклі війни вижили, а от “дітей війни” майже не помічають. Ті, хто бореться в судах за свої законні права, не одержують нічого, бо таких позовів – теж тисячі... Краще вже думати віршем Бориса Олійника: хоч якась примарна душевна втіха, втіха-ілюзія про справедливість.

“Ніхто не забутий. На попіл ніхто не згорів.

Солдатські портрети на вишитих крилах пливуть.

І поки є пам'ять в людей, і живуть на землі матері –

Допоки й сини, що об кулі спіткнулись, живуть.”

Федір СЕМИГАЙЛО

Федір Семигайло вже трохи знайомий нашим постійним читачам: у першому числі “Саксагані” за 2010 рік друкувалось його оповідання “За п’ять карсів”, яке привернуло до себе увагу драматичною правдою не забутої ще людьми старшого покоління сталінської колективізації. Нині ж автор запропонував редакції два нових твори, недаремно позначивши їх жанрово бувальщинами: змалював те, що дійсно бачив у житті.

Хрестини

Іван Черствий гостював у свого родича в селі Чорновці. Аби ж-то просто гостював! – а то мов у млинці пшеничку, от і вирішив заїхати до Васи Столяра. Сіли мужики, вечеряють, п’ють, п’ють відразу по склянці самогону, гомонять про власне господарство: скільки свиней мають, які у кого корови...

Вже й вечір зайшов у двір. Час Іванові рушати в дорогу до своєї Довгалівки. Попрощався з Василем Черствий, опудалом увалився в сани і – гайда на село!

Не зоглядівся, як дорога двома білими вусами пішла лісом. З боків дороги густою стіною стоїть ліс, дерева шумлять загадково. Дає знати про себе зима! – мороз за вуха пощипує... І де взявся! – з лісу вискочили двоє високорослих чоловіків, кинулись на Івана – і давай кулаками гамселити! Черствий хоч був гарно напідпитку, а не розгубився: звився на санях вузем, ухопив вила і почав відбиватися... Відчув, що, якби поєдинок трішки затягнувся, перемога була б на боці невідомих. Та старий відбувся легким переляком. Одне тільки непорозуміння – удома Іван не дорухувався двох зубів.

Черствий замислився у здогадках: хто ж то міг серед темноти так його відлупцювати? Видно, було за що?.. А згодом усе спом’янув: і про рідню, коли і за яких обставинах побився, і про хрестини...

В осінній час, коли скінчили збирати урожай, Черствий задумав похрестити свою маленьку доньку Наталочку. На хрестини почали приходити вчасно родичі. Приїздили також на цю веселість із сусіднього села Чорновці дядько Тимофій та його син Василь і василева дружина-щербетуха вродлива Галя.

Кум Яник Кошлатий і кума, рідня по лінії жінки, Валя Пастушок гарненько одягнули маленьку Наташу і повезли автобусом до церкви у місто Тетіїв (бо своєї церкви у селі не було).

А в цей час багатослівні бадьорі гості сідали за стіл. Смачно їли й пили за хрещеницю самогон, не дочекавшись кумів. Дядько після третьої чарчини вільно розговорився:

– Зараз, шановні гості, осінь тепла, а під час Великої війни осінь була дощова і холодна. Гості затамували подих. Уважно слухають старого фронтовика.

– Попав я на службу в Білорусію у штрафну роту. Тут хвостом не вильнеш, у бій підеш в перших рядах, бо позаду – чекісти, попереду – ворог. У першому ж бою загинув командир роти, довелося мені взяти командування на себе. Життя – це волосинка, а треба робити героїзм. Висоту взяли в рукопашному бою за два рази атаки. Мене призначили командиром роти, а через шість місяців вручили медаль “За відвагу”.

– Мала заслуга, дядьку, у тебе перед батьківщиною, – смакуючи гусятину, говорив Іван. – За такий порив дають героя!

– Виходить, до героя не дійшов, – тихо мовив Тимофій. – Мені, в’язню, – і відразу ж героя? Так не буває

– Ти й зовсім не воював! – спалахнув Черствий.

– Як не воював? А у військовій книзі все записано: яка рота, яка військова частина...

– Писати можна все, – не згоджується з Тимофієм Іван. – А як насправді було? Чи ти все це героїство купив за сало?

– Ти, племінничку, перейшов усі межі! – увірвався терпець у старого фронтовика.

І тут ніхто не помітив, як Іван справно замахнувся кулаком правої руки і наніс влучний удар своєму дядькові по обличчю. Тимофій втратив свідомість, звалився мішком зі стільця на стіл. Василева жінка зойкнула. Підхопились гості, вибігли надвір. А тут сталося непорозуміння: на сина Василя, який став битися з Іваном, напали двоє – сестра Іванова Ганна і забіяка Євген з родини Черствого. Місиво ж творилось! Гості викотилися з хати і на подвір’ї потрапили у “відхожу” для скотини яму. Весь їхній одяг намок у смердючій гідоті.

Побитий фронтовик дядько Тимофій і принижений його син насилу вибралися з бойового оточення. Добралися, покалічені, до воза. Галя крикнула на переляканих коней – і вони помчали у напрямку Чорновців. Цілий місяць родина прала одяг, відмиваючи себе від отих преласкавих хрестин!..

Куми похрестили симпатичну Наташку і попросили тетіївського батюшку, щоб їх підвіз до села.

Надворі стояв холодний вечір. З неба сівся дрібний дощ. Сам Черствий, у колі своїх бойовиків за столом допиваючи гранчастий графин горілки, вигукнув п’яною губою:

– Куме, пийте, їжте! – воно все ваше: більше

родичі не прийдуть. О, дали! о, вгостили! – забудуть дорогу на Довгалівку. Гарно ми їх вгостили! Ще й вихваляється: він – фронтовик! Ось вам сміливість! Показали у кулачному бою, хто на що здібний!

Спливли роки. Іван забув про свій триумф, як воював з дядьком. Після млина він таки заїхав до свого родича Василя. Розкайвшись, просив кілька разів пробачення за ті дурні поривання, нарікаючи на свою невихованість. Мовляв, по п'яні не знайшлося серед них розумної людини, щоб відвела його від дурного вчинку...

Дядько з сином йому все простили, але... все-таки вирішили трішки помститись?.. Е, та він, Черствий, легко ще відбувся! А сам у собі відтоді носив і говорив частенько оте прислів'я: “Бий свого, щоб чужі боялися”.

Міна

Відчинились навстіж ворота біля будинку міліції, і звідти стрімко виїхало авто. Машина заревіла, за ворітьми дала повний газ. У газику сиділи двоє правоохоронців і ляли на повні груди:

– Філя Рій, колишній мешканець села Марганівка, який зараз живе у родичів у селі Бурківці, днями копав картоплю у Лени Мальчикової (її одна хата лишилась у Марганівці) і викопав протитанкову міну. Голова сільради Альошка Солоний півдня дзвонив у районну міліцію, що знайшли вибухівку з часів війни, – розговорився невдоволений перший міліціонер.

– А хто такий Філя Рій? – питає другий правоохоронець.

– Та хто? Кривенький хлопчина років шістнадцяти. Ноги у нього маленькі, хворі, при ходьбі качкою перекидається з ноги на ногу. А бач, усудачив – мовляв, міну знайшов на городі, ще й з часів Великої Вітчизняної. Якщо це неправда – упіймаємо цього кривулю і посадимо у в'язницю за фальшиве різногосся.

Поки міліція їде в село, варто згадати, де був Філя потому три дні назад. Він відвідував свого шкільного товариша по партії Толю Гарбуза. Того дня Толя господарював у себе на подвір'ї: курей годував, дрова рубав... Коли це – гульк! – на подвір'ї показався непосидючий Філя.

– По правді сказати, я тебе сьогодні не чекав. Тебе, Філю, не було майже місяць, – не посоромився осудити за необачність Гарбуза свого друга.

– Та я, Толю, розробив план, як покарати голову сільської ради. Хоча ця ситуація може загостритись мені на лихо і потягнути до криміналу.

– А він що тобі заподіяв, яке лиходійство?

– Го-го, що заподіяв! Днями я пас корову Лени Мальчикової на горах Забарах, а голова сільради об'їжджав поля конюшини (це неподалік гір) та

й добре “наїхав” на мене. Каже, знає, що моя корова неодноразово була в шкоді – у недозволеному полі, тобто потолочила конюшину, а я, мовляв, у цей час спав біля дикої груші. Я хотів довести, що це неправда, але марно... От скажи, друже, мені що, не вистачає ночі для сну?

– Можливо, й не вистачає! – глузує з Філі Толя. – Великим керівникам ніколи не треба перечити, а тільки кивати головою і говорити, що більше не будеш.

– Це несерйозно! – кричить заперечливо Філя. – Я не буду покірливим флюгером. Такого ніколи не було, щоб я під час пасовиська дримав!.. Толю, я прийшов прохати тебе: якщо зможеш – прийди завтра до Лени о дев'ятій ранку: викопасмо їй картоплю, а то вона сама не впорається.

Ранок наступного дня був чудовий. Ясно світило сонечко, по небу плвли, наздоганяючи одна одну, білосніжні хмарки. У трійці друзям працювалося весело. До обіду впоралися з копанням.

За ситим обіднім столом Філя виклав друзям свій обміркований план дій:

– У вас на городі, тітко Лено, ми викопали протитанкову міну. Хоч тут ніколи не було війни...

– А навіщо ця тобі, Філю, дурниця?

– Це для того, щоб добре провчити учених чинів, які корчать із себе велике цабе. Якщо голова сільради розумна людина, то він сам приїде до вас, про все розпитає. А потім прийме дієве рішення. А якщо він “фуфло”, то насамперед викличе з району міліцію.

І справді почалося щось неймовірне, відколи Рій пустив брехню по селі. Новина прошуміла швидко: “На городі у Лени знайшли тритонну міну!” Мовляв, під час війни ця небезпечна річ упала на голод з літака і не вибухнула. Адже у селі Марганівка точилися запеклі бої... По селі ще ходили чутки, що на город до Мальчикової Лени міну було завезено самими ворогами. Але насправді німці хоч і проходили селом, та, наситившись смачним обідом у комірника, ішли далі. Ніяких боїв тут не було.

Філя зробив свою чорну справу і наживав у сусіднє село Бурківці.

Під вечір, коли сонце котилось донизу, з міста Погребище доїхали-таки до села двійко міліціонерів. Зупинили своє авто біля сільської ради.

– Де та зброя? – ще не увійшовши до приміщення, почали горланити міліціанти.

– Де-де? У селі Мар'янівка, – старався пояснити службовцям голова сільської ради. – Та вже ж не в селі, бо села немає, а лише єдина хата Лени Мальчикової.

– Тоді хутчіш у машину! – скомандував старшина міліції.

Всі троє, кречучи по-дідівськи, повлазили у службову машину і помчали у напрямку знесеного села – прямісінько до Лениної хати.

– Лено, – першим заговорив керуючий сільради. – де міна? І ким тобі доводиться Філя Рій?

– Філя Рій був мені добрим сусідом. І цього разу вони з Толіком Гарбузом викопали мені картоплю, – охоче відповідала на всі питання господарка хати. – І нічого вони не викопали! А я думала, що міліція шукає коня Сачка Альошки, чи знайшла музичні колонки, поцуплені в клубі!

– Ти дуже розпустила язика! – пирснув на Лену Солодкий. – Кажі, де міна!

– Он там, на городі, купа непотрібного заліза: старі тази, ночви... Там і шукайте міну. У мене взагалі ніколи не водилося ніякої зброї, – спокійно відповідає Лена.

– А то ще ми подивимось! – направився до заліза Солодкий.

За ним пішли міліціанти. Почали розкидати непотріб: по городі з купи старі казани летіли у кущі бузку, а до річки – іржавий старий тазок, за ним – каструля... Вперто шукали всі троє те страхиття війни, але так нічого і не попалося їм на очі, що могло називатися міною. Ще хотіли викликати з військової частини саперів, але вчасно схаменулися, переконавшись, що їх водять за носа. І не Лена зовсім, а простий кривулько Рій Філя

Пошук ніякої користі не приніс. Міліціонери довго ляяли біля сільської ради Солодкого, погрозили скинути його з роботи за таку неясну халтуру. Але нарешті усно закатали сувору догану голові сільської ради і, невдоволені, покинули село.

На сьомий день, коли все стихло й селяни пересудили всі чутки про міну, до Толі Гарбуза прикандидав Філя. Дізнавшись про все, що відбулося, задоволено сміявся:

– А, Толя, таки навчив за цей короткий час голову сільської ради ввічливості й поваги до людей!

– Так-так! – піддакував Толя. – Що цікаво – навіть у курятнику Лениному порались лягаві. За фальшиву плітку тобі пахло два роки в'язниці. Добре, що ти десь там причаївся!

– Тобі, Толю, я розповім все. Так би мовити, заглянемо у завтрашній день – дзеркало майбутнього, – похвалився дружан. – Село наше невдовзі занепаде, бо колгосп розпадеться. І його, одним словом, розкрадуть: хто з чинів трактора візьме додому, а хто – корову і комбайна... Твоя мати за те, що виростить невеличку ділянку маку, одержить штраф до трьохсот гривень. А що мене не ввіймали мундирчики – так я, Толю, вітер: сьогодні тут – а завтра в Бурківцях.

Пройшли роки. Філіна оповідь виявилася правдивою. Хто, може, коли зустрине того хлопця – не судить його строго, бешкетника, бо він хоч трохи заслуговує на похвалу: дуже переймався долею вимираючого села...

Людмила КУЗЬМИНА

Людмила – преподаватель начальных классов средней школы №28. Она не считает себя поэтом, но друзья и знакомые с удовольствием читают ее стихи.

Редакция предлагает познакомиться с творчеством Кузьминой, ведь все мы когда-то сидели за школьными партами, и часто память возвращает нас в то время – время “двоек” и “пятерок”, время разочарований и радостей, первых неудач и достижений. Время нашего детства, когда кажется, что впереди такая большая, почти бесконечная жизнь...

ВЫПУСКНИКАМ

Вот и закончилось безоблачное детство.

Дорога в жизнь далёкую бежит.

И где бы вам найти такое средство,

Чтобы её по совести прожить?

А школу нашу пусть никто не позабудет.

На вечер встречи вас всегда здесь ждут.

И если ваша жизнь тернистой будет,

То тернии пусть к звёздам приведут!

ШКІЛЬНІ РОКИ

Шкільні роки так швидко пролетіли!
Із року в рік – навчання у житті:
Росли, дорослішали і мужніли.
Що жде всіх вас у тому майбутті?

Вже скоро і екзамени складете.
Ніколи не повториться все те!..
В одну ріку ви двічі не ввійдете, –
В доросле ви життя уже йдете.

У рідній школі без турбот жилося,
Бо інші турбувалися про вас.
Бажаємо, щоб все в житті збулося!
Не забувайте також і про нас.

Дивуйте світ своїм трудом і вмінням,
Даруйте людям посмішки свої,
Беріть усе своїм терпінням –
Бо це найголовніше у житті.

ПОЖЕЛАНІЕ

В жизни всё бывает неслучайно, –
Это предначертано судьбой.
Горько нам бывает и печально,
Даже плакать хочется порой.

Что бы ни случилось в этой жизни –
Будь сильна, уверенна всегда,
Будь умна и весела ты трижды,
Стороной обходит пусть беда.

*Вже вчетверте пройшов у нашому місті за-
початкований у свій час Олександром Вілкулом
і підтриманий Криворізькою міською організа-
цією Партії регіонів літературний конкурс
“Україна моя квітуча”. Близько чотирьохсот
учасників прислали свої роботи на конкурс, го-
ловна мета якого – відкривати дорогу у світ
літератури та мистецтва талановитим, твор-
чо обдарованим жителям Криворіжжя.*

*Учасниками конкурсу стали учні міських
навчальних закладів, тобто та талановита мо-
лодь, яка в недалекому майбутньому прийде на
зміну нинішньому поколінню. Вони не по-дитя-
чому оцінюють сьогодення, вбачають як позитиви,
так і негативи, але їх віра в краще май-
бутнє спирається на потенціал країни, на істо-
ричне минуле, на силу духу народного, на любов
до Батьківщини. Видана за результатами кон-
курсу збірка “Весна творчості” містить кращі
твори криворізьких любителів художнього сло-
ва – поетів, публіцистів та прозаїків. Редакція
не могла оминати цю подію і пропонує познайо-
митися на сторінках літнього номера альмана-
ху з одним із переможців конкурсу. Ми споді-
ваємось, що і вас цей твір не залишить байдужими,
дасть змогу не тільки зрозуміти, а й
відчувати автора.*

Іван СЕРГІЄНКО

Доки зникне останній трамвай

Кожне місто – це окрема цивілізація, безмежне поєднання людей та історій, успіху та розчарувань, долі та примарних мрій, які ніколи не збудуться, – та їхня роль безцінна, бо ж без них не існує надії... Чи багато хто з вас колись намагався відчувати життєвий пульс іншої людини? Подорожувати чужим всесвітом? Торкнутися священної реліквії в образі минулого?.. Я журналіст. Моя робота – відкривати те, що непомітно неозброєним оком. Та ця історія здивувала навіть мою вже давно “перездивовану” уяву.

Життя журналіста – достатньо цікава і бездонна прірва, поєднана фактами та уявою. Досить часто такі люди, як я, планують день, тиждень, зокрема, спираючись на обсяг роботи і наявність матеріалу. Найцікавіше ховається десь між повсякденним сценарієм: ранок, кава, сніданок, робота, обід, робота, дім, відпочинок – це все основа, яка утримує моє життя в рівновазі. Як журналіст та письменник, людина різноманітних поглядів та вподобань, я увесь час шукаю щось цікаве, де б я не був та що б не робив. У мої статті зазвичай потрапляють прості люди... з яких і складається коло читачів. Вони усі різні, несхожі між собою, та якщо

пізнати їхнє життя, воно здається дуже цікавим, неймовірним, захоплюючим, як найцікавіший серіал, продовження якого чекаєш з нетерпінням. Я пишу правду про живих людей, з живим життям. Кожна людина має свою особливу історію, яка може вразити найневразливіше серце й душу. Ось тільки цю історію треба відшукати...

Звичний шлях від роботи додому завжди незвично відрізняє кожен день. Щоразу, коли я повертаюсь додому, то бачу зерно нової історії - чи то історія закоханих собак, які завжди разом, або ж історія про нічного фотографа, який шукає свій успіх у сутінках... Та в цьому випадку найнепомітніша людина потрапила до мого озброєного ока.

Дорогою додому, як завжди, я підійшов до магазину та збирався купити води. На зупинці з назвою "Шкільна" сидів чоловік. Вбрання у нього було брудне (м'яко кажучи), взуття пошматоване, а на голові виднілась гарна та досить оригінальна шляпа (таку річ дуже часто носили гангстери у голлівудських фільмах зразка початку дев'яностих). Щось змусило мене притримати мій рух. Раптом під'їхав трамвай. Той чоловік підняв голову, і очі його засяяли. Його сива борода нагадувала мені такого собі Діда Мороза у гангстерській шляпі. Трамвай зник у темряві, а разом з ним зник і старий. Я звернувся до продавщиці:

– Вибачте, а ви не знаєте, що це за старий з дивною бородою?

– Він тут кожного вечора! День у день він зустрічає трамвай і зникає. Кажуть, що він бездомний. А ще поговорюють, що він чаклун, ось тому в нього така біла-біла борода! – із долею сарказму відповіла продавщиця.

– Дуже вам дякую! – промовив я та продовжив свій шлях.

Частіше за все журналісти черпають неймовірні історії з подібних пліток та прикрашають їх таким чином, що вся історія стає насиченою, нащипованою перипетіями, які в результаті змушують читача або жаліти, або ненавидіти головний образ розповіді. Я обрав для себе іншу роль - роль журналіста, що покинув шлях особистого прояву уяви та прийняв обіт правди й істини. Історії, які я перекладаю на папір, писані зі справжніх живих людей та не менш живих спогадів. Як наївна рибина, я підчепився на гачок, котрий закинула продавщиця своєю саркастичною передмовою стосовно старого. Наступного дня я повертався з роботи якомога раніше з надією побачити там старого. Мені дуже кортіло поринути в світ його історії, почути стукіт його серця - тієї його частини, яка відповідає за спогади, що гріють та надихають життєво важливий стукіт. Я прийшов за годину раніше, та старого не було. Замовив каву в магазині, припаркувався на лавці всередині зупинки і пильно почав стискати коло свого погляду, не полишаючи надії побачити старого жebraка, який наблизатиметься до мене. Не минуло й півгоди-

ни, як той самий дід, у тій самій гангстерській шляпі та з білою бородою, сів поряд мене і заглибився у світ особистих думок.

– Доброго вечора! – вимовив я, вдаючи із себе доброзичливого школяра.

Старий, піднявши свої згаслі очі, поглянув на мене:

– Це ви до кого звертаєтесь, до мене?

– Звичайно! Тут окрім вас немає нікого, а я точно не божевільний, щоб розмовляти сам із собою вголос, та ще й при незнайомій мені людині! – зазначив я, посміхаючись.

– Он воно що! Тож я, скоріше, зовсім навіжений, бо ж, окрім себе, мені ні з ким розмовляти, хіба що... – тут його дивне свідчення обірвалося.

– Я був би радий поговорити з вами! Мені дуже цікаво почути щось із вашого життя: як ви опинилися на вулиці, і все таке...

– Хлопче, ти що, з дуба впав? Нащо тобі здалася історія старого бездомного? Тобі що, час свій нема куди згаяти? Ти молодий, зовнішність при тобі, гарне вбрання свідчить про наявність стилю, – йди собі на дискотеку якусь там, добряче погуляй... адже життя – штука, яка плине, не нагадуючи про себе!.. – такі слова застали мене зненацька. Мені захотілося ще більше пізнати таємницю життєвого краху такої людини. Він однозначно мав якусь особливу історію, яку я мав відкопати у його спогадах.

– Мені справді дуже цікаво! Я обіцяю не засуджувати та не осміювати жодного слова!.. – зазначив я, вирішивши залишатися у все тому ж образі доброзичливого школяра.

– Ну, якщо й справді тобі цікаво, то придбай старому чашечку кави, тільки якщо така покупка не в натяжку тобі, та слухай, що я тобі розповім.

Я пішов до магазину, придбав каву та великий "Snickers". Старий швидко проковтнув усе, що я йому придбав, та й почав свою розповідь:

– Отже, ти хочеш почути мою історію – добре. Але коли почуєш її, то не питай, чи правда все те, що я розповів - бо дам у пику!.. Почну з того, що дуже давно, коли мені було тридцять один рік, я працював у Верховній Раді. Займав вельми шановну посаду та був незламним борцем за справедливість та рівновагу між усіма...

Тут під'їхав трамвай, який був, судячи з часу, останнім, і це стало приводом для старого, щоб перервати свою розповідь. Він піднявся. Очі його запалали полум'ям. Судячи зі збудженого стану, серце калатало частіше та впевненіше. Він дивився на цю величезну бляшанку з металу, як чорниці - на портрет Діви Марії. Здавалося, що там, усередині, є щось особливо святе для нього. Та коли трамвай вирушив до останньої зупинки, вогнище в очах старого згасло! Неначе попелом, його очі сяяли смутком:

– Вибач, юначе, та мені пора йти!.. – зненацька старий звернувся до мене.

– Але ж... я... той... – і я не зміг закінчити череду незрозумілого набору слів, бо дід, неначе розчиняючись у темряві, попрямував у протилежному напрямку.

Увесь вечір я намагався занотувати початок його історії, яка вже на старті заінтригувала мій голодний на нові враження мозок. Увесь наступний день я прожив з думкою про старого, нікому не помітного діда. “Невже він і справді був депутатом?” – запитував я себе. Згадував його очі, у яких був штиль, а при появі трамваю я побачив іншу людину... неймовірно явище: його очі вмить запалали так, що, здавалося, мільйон пожежників нездатні загасити той погляд! Щось святе, безцінне крилося в тій залізяці! Невід’ємна частина його душі та серця!.. Я мав почути цю історію, відчути пульс його минулого, зазирнути до вулкану, який вже дуже давно спочиває! Тож майже вночі, у той самий час, я повернувся на зупинку, де вже сидів старий. Минулого разу він прийшов пізніше, а це означало, що не в пунктуальності діло, чи ще у якійсь там маячні, – усе десь набагато глибше та міцніше, неначе глибоко заритий скарб, який я мав відкопати.

– Невгамовне хлопчисько, ти знову тут!.. – вичавив із себе старий, не дозволивши мені почати розмову першим.

– Я повернувся за історією, початок якої заінтригував мене, наче дитину – новина про Діда Мороза! Хочу ще, як-то кажуть. Я візьму вам каву та продовжу слухати!

Придбавши у магазині каву та шматок пирога, сів біля діда і з задоволенням споглядав, як він ковтає смачніший пиріг.

– То на чому я зупинився... а, згадав: незламний борець за справедливість, – вимовив старий, витираючи рота, – борець за справедливість!.. Маючи високу посаду, я завжди був на гачку. Усі інші депутати навколо мене, неначе піраньї, намагалися вхопити свій шматок. Я був не з тих, хто перш за все тягне свою шкіру у палац безтурбоття. Усе своє життя намагався видумати план, який допоміг би зробити мою країну та її мешканців багатшими й щасливішими. От саме тому і подався у думу, – адже риба гниє з голови!.. Швидко та стрімко я підіймався вгору, йшов до тієї самої голови. Але мені не вистачало чогось важливого... чогось дуже важливого – людини, на яку би міг покластися. Людини, якій би міг довіряти та яка б надихала мене. Ось тоді б мені й справді – море було б по коліна, і піраньї були б на гачку... Та, на жаль, такого персонажа у моєму житті не було. Робота, дім, папери та безліч інших буденних, робочих моментів поглинали усі шанси знайти подібну людину...

Старий стих, бо знову підїжджав трамвай. Знову я бачив цей погляд, знову відчував прискорений стукіт старого й великого серця. Трамвай зник – і старий, вибачившись, теж знову зник.

Це вже було схоже на якийсь обряд. Мені так кортіло дізнатись, що ж такого у цій бляшанці! Але я мав дочекатись!

Наступного дня, чекаючи ночі, намагався прогуглити такого собі героїчного депутата (служу народу), та ні імені, ні точної посади не знав. Тож навіть всемогутній інтернетний Гугл не нагуглив жодної інформації. Уже пізно увечері, прямуючи до зупинки, я завітав до матері. Попрохав її спекти пирога (це вона робила, мабуть, найкраще у світі) та знайти старого термоса. Вона спекла запашний пиріг, я налив гарячого малинового чаю в термоса і рушив до зупинки, де мав знову зустрітись з бездомним депутатом. Коли я дістався зупинки, старий сидів, як завжди, – занурившись у свій безмежний світ спогадів (мабуть, копірився там, бо знав, що я повернуся), опустивши очі додолу.

– Ось, тримайте! Це мама спекла. А у термосі – гарячий малиновий чай... от тільки вибачте: пиріг так манив своїм запахом, що я не втримався й по дорозі відсмикнув шматочок. Та чаю не торкався, клянуся!..

– Та заспокойся ти... все гаразд! Я знав, що ти повернешся! А матері передай подяку. То ти сідай та слухай – часу в тебе небагато... Так от, на саме бажане у мене не вистачало часу, та й у такій справі я майже нічого не тямив. Я мав гроші. Зароблені гроші! Не крав, як робили майже усі мої колеги. Це була безкінечна вистава, у якій вічно знаходилася жертва, яку роздирали на шматки, а обдертий скелет, як завжди, віддавали простим смертним. Отже, маючи гроші, гарний будинок, машину – не мав однієї-єдиної. Довкола мене крутилась нескінченна кількість осіб прекрасної статі, однак усі вони були не більш ніж вітер у пустелі. Я бачив їх наскрізь! Вони нічим не відрізнялися від моїх колег – такі самі піраньї, та зубів у них було поменше. Як кожний чоловік на планеті, також вгамовував жагу, відведену природою: кохався, та не кохав... бо просто не було кому присвятити свої почуття. Коли мені стукнуло тридцять шість, я піднявся так високо, що вже міг вживати критично-потрібних заходів. Мій план був доведений до ідеалу. Я вирахував: якщо зменшити крадіжки усіх, хто керує країною, хоча б на двадцять відсотків, то країна могла б вийти на зовсім інший рівень уже за перші три роки. План був досить реальним, я неминуче вірив у його успіх та уявляв собі іншу, життєздатну країну, яка б дарувала усю себе народові, який цього дійсно заслуговував. Та, не дивлячись на мою високу посаду, одноступців у мене було небагато. Мою ідею підтримали три людини. Три створіння, які, стоячи поряд штурвалу, не втратили свого серця та все ще були вірні своїм ідеалам. Я роздмухував вогонь навколо своєї ідеї, та усі, знущаючись, реготали з моїх пропозицій і назвали мій план “Мрія ідіота”. Але я знав, що колись мій план спрацює!.. Щойно у раді пройшов слух про мої

серйозні наміри звузити обсяг загарбання бюджетних грошей, як одразу ж я почав помічати шквал бокових поглядів. Пахло смаленим – я це відчував навіть дупою! Та одного з вечорів, дорогою додому, моє авто почало кашляти, буцімто курець із сімдесятилітнім стажем. Я зателефонував своєму автомеханіку, та він був занадто далеко, та й час надворі був пізній. Отож я зачинив автомобіль, підхопив із собою гаманець та порцію вечірнього фаст-фуду... Додому було дуже далеко, та я вирішив пройтись: нічні прогулянки для мене - це вже давно призабута справа. Я йшов, жував гамбургер, дивився у зоряне небо та мріяв, як у цьому році обов'язково завітаю до моря, до берега улюбленого Криму... Аж раптом повз мене промчало авто, зупинилося, і з нього вискочили троє бугаїв, які почали гамселити мене що було духу. Добряче наштампували мене, забрали усе, окрім одягу... ні, піджака все-таки прихопили. Я сидів на асфальті, ледь залишаючись при свідомості, боліло геть усе, навіть здавалося, що сходити в туалет буде дуже й дуже нелегка справа...

Старий знову несподівано стих, огорнув поглядом залізну бляшанку і, не заплямовуючи репутації англійця, зник разом із трамваєм.

Незважаючи на п'ятигодинний сон, що оселився зі мною за останні три дні, я був у тонусі, бо ж мав зробити багато справ, та ще й завезти речі своїй колишній. Речі завіз, вкотре послушав про усі свої недоліки, випив чаю, який покритикував – “так-сяк”, а далі бла...бла...бла від колишньої, та, як гризун з корабля, втік звідти, доки мій мозок не вибухнув. У буденній метушні день швидко змінився на ніч. Дорогою до вже майже рідної зупинки заскочив у “Макдональдс”, придбав старому три чизбургери, велику картоплю із соусом та гарячу каву. З цією купою калорій підсів до старого та вручив йому пакет з мальовничою літерою “М”.

– Підлабузник! – промовив старий, посміхаючись та витягаючи з пакету чизбургер.

– Та ні, я просто уважний! – також з посмішкою зауважив я.

Нарешті старий закінчив трапезу, бо ж трамвай не чекає. Він мчить на останню зупинку з витріщеними очима, а це аж ніяк мені не на користь.

– Колись робили смачніші бургери! – зауважив він, колупаючись у зубах.

– Це чизбургери! Ну ж бо, не тягніть, продовжуйте - час іде... мені цікаво!..

– Добре-добре, чого ти так хвилюєшся!.. Отже: мене відлупцювали, як сидорову козу. Сидячи на асфальті, я ледь тримався при свідомості. Раптом боковим поглядом помітив, що проїжджаючий повз мене трамвай спинився. Звідтіль вибігла гарненька жіночка. Підхопивши мене під зламане ребро (про перелом я дізнався згодом), затягла до

трамваю та посадила на вільне місце. Хоча це був останній трамвай...

– Так ось у чому річ! – перебив я діда.

– Або слухай, або ж забирайся! Так от... це був останній трамвай. Людей в ньому сиділо вдосталь, та жоден не допоміг жінці тягти мене через дорогу. Я не тримав зла на тих людей: менталітет був такий, і велика доля вини лежить на плечах “піраній”! Кожен сам за себе – таке правило мало перевагу, та все ж знайшлася людина, яка помітила, що там, на прохолодному асфальті, сидить ледь жива людина, якій в таку хвилину не завадить поміч ближнього... Доїхавши до останньої зупинки, жінка упіймала таксі та відвезла мене до лікарні. Там я пролежав два місяці, доки остаточно оклигав. За цей час до мене приходили колеги, приносили апельсини, яблука та все таке. Та я кожному з них не міг дивитися у вічі, бо ж відчував, що кожен може бути причетний до тих перипетій на дорозі. Ще через тиждень мене виписали. Того ж дня дізнався, що за жінка працює на тому трамваї та коли і де він проїжджає. Купивши цілу сотню прекрасних троянд, чекав її на зупинці з назвою “Шкільна”. Підїхав той самий трамвай, який врятував мені життя (бо ж лікарі сказали, що якби ще годинку затягнути - міг би й копита відкинути), увійшов усередину, побачив жінку – свою героїню, та вручив їй сотню гарних яскраво-червоних троянд. Усі люди, котрі бачили це, аплодували, розцінюючи такий жест як зізнання у коханні. Усі вони почали кричати “гірко... гірко... гірко!”, натякаючи на те, що ми маємо поцілуватися. І якось воно... чи-то натовп підштовхнув, чи вдячність у мені зашкалювала, а скоріше за все, я просто до самої божевільної нестями закохався у ті яскраво-блакитні очі. Взяв та й поцілував її пристрасно та жадано. Цей поцілунок тривав з півхвилини. Його я не забуду ніколи, навіть якщо мені тричі стерти пам'ять та промити мозок кип'ятком. Того ж вечора я проїхав з нею до останньої зупинки (мовчки), а потім запропонував їй особливу вечерю. Несподівано вона погодилась... Це був найщасливіший день у моєму житті, кажу це твердо та беззаперечно! Ми поїхали у цілодобову піцерію, придбали три подвійні “Папероні”, а потім, завітавши до ще одного цілодобового закладу - набрали усілякого добра на кшталт французького вина, винограду, та все таке... Я відвіз її далеко в гори, де нікого не було, та вона не боялася! Вона сміливо та впевнено сиділа по праву руку від мене та слухала радіо...

Я побачив, як наближається трамвай, і зрозумів, чому старий стих. Тепер вже навіть подумки не міг назвати його “залізною бляшанкою”. Я вже вимальював собі значення трамвая для старого. Та це ще був далеко не кінець історії. В ній немає хеппі-енду! Щоб це зрозуміти, не треба бути генієм. Старий зник, я відправився додому. Уночі я ніяк не міг заснути, все думав про

старого: що ж було дали? чому він опинився на вулиці та де поділась та сама героїня?.. Дедали більше я починав проймається цією історією. Вона вже була найдивовижнішою у моїй хоч і недовгій, та дуже корисній кар'єрі журналіста. Зранку та увесь день я лишень те і робив, що мучив свій мозок океаном здогадок стосовно продовження історії. “Де зараз старий? Де взагалі він ночує? Що робить увесь час до того, як прийти до зупинки? Яким є його всесвіт? Для інших його просто не існує – для них він просто жебрак. Та їм невідомо, що колись цей самий жебрак боровся за покращення їхнього життя!” - раптом мене накрило шквалом запитань. Я уявляв, де зараз може бути старий, про що мислить, чи він за останній місяць... та що там місяць! - за останній рік хоч раз приймав ванну, їв смажену індичку чи ходив у кіно на продовження вже майже серіалу “Роккі-6”? Так хотілося йому допомогти – але як?.. І в той час у мене народилася ідея.

Смажена курка-гриль, піца з подвійним Папероні, пляшка содової – все це я придбав, щоб нагодувати старого та хоч у чомусь - поки що - дозволити йому відчути смак справжнього життя!

– Ось, тримай! Але з'їси потім! Коли зникне трамвай. А зараз – продовжуй!..

– Ти диви який... розкомандувався тут! Ну добре... добре! Вона сиділа та слухала радіо, в той час як я, керуючи автомобілем, підіймався на гору – пишався її сміливістю. Зірки, повний місяць та лунаючий з колонок автомобіля “Sting” дарували цій ночі особливий відтінок. Її очі, як дзеркало, відбивали місячне сяйво. Посмішка дарувала надію на те, що вона не покине мене вже ніколи. Ось таким чином при другій зустрічі я зрозумів: цю людину я чекав усе своє життя! Вона не знала, що я депутат, та врятувала мене! Вона не бачила мій рахунок у банку, та врятувала мене! Вона зовсім не знала мене, та всупереч усім законам і логічним шляхам - поїхала зі мною на нічне побачення. І залишилась, та ніколи не покидала. Невдовзі ми одружилися. Вона підтримувала мій план стосовно обмежень бюджетного розкрадання, і я, усупереч ризику, був натхненно налаштований, бо ж тепер у мене було плече, яке підтримувало та надихало! Лишень єдиного разу я запропонував їй роль господарки, та вона чітко дала зрозуміти, що її нинішня робота - це дуже велика частина її життя та її самої включно. Різні, та ті ж самі люди – це те, що їй необхідно, неначе ковток повітря для риби. Після того я навіть ніколи не згадував про ту безглузду розмову. Незмінно, кожної ночі, день у день, я приїжджав додому з роботи раніше, паркував автомобіль, купував яскраву троянду та зустрічав мою любу дружину на зупинці, що зветься “Шкільна”! Так було завжди та незмінно. Та от єдиного разу трамвай приїхав без свого кондуктора! Мені сказали, що в неї стався серцевий напад, прямисінько у трамваї... вона померла!.. Довго я не міг повірити у те, що

відбулося. Навіть коли закривали кришку труни, не вірив у її відсутність у цьому світі. Мені здавалося, що це все - якийсь не дуже кумедний жарт, що зараз вона встане і скаже: “Любий, я пожартувала!!!” Йшов час, та я ніяк не міг збагнути: чому саме так?! Тоді вірячи у існування Бога, я знехтував власною вірою! Відмовлявся вірити в її смерть. Три роки... лишень три роки ми пробули разом...

Старий зупинився, я вже було подумав, що наближається трамвай, та його не було. Він зупинився тому, що сльози хлинули з його старих очей. Розкопали стару болючу рану. Як же шкода було мені старого! Стільки часу минуло, а він все ще пам'ятає усе бездоганно, точнісінько наче все це відбувалося вчора. Ось він – світ, у якому він застряг! Світ, у який входить останній трамвай!

Раптом трамвай дійсно наблизився до зупинки – старі засльозені очі знов спалахнули незгасним вогнем. Моє серце в той час розривалося на шматки. Ось вона - неймовірна історія! Це ще не кінець, та картина вже занадто чітка. Старий пішов, а я також зник у протилежному напрямку.

Наступного ранку згадав, що вихідний, хоча, тонучи в історії бездомного, вже автоматично почав збиратись на роботу. Навів порядок в будинку. Збудував нову буду для собаки (наближалася зима), викликав телемайстра, той полагодив телевізор, – і ось за цим усім прийшла ніч. Я так поспішав на зустріч із бездомним, що забув йому щось прихопити.

– Щось ти сьогодні ранувато! – зазначив старий.

– Та я сьогодні вихідний! – з посмішкою вимовив я.

– Ну, то на чому я спинився?.. А, так-так, три роки спільного життя! Ось так щастя у моєму житті існувало лишень три роки. Але зі мною залишилось одне: незламна віра Олени у мій план! Вона щиро, так само як і я, вірила, що настане день, коли мій розрахунок врятує країну та люди заживуть, як мали жити. Тому я все більше і настирніше шукав спосіб заявити на усю країну про мій бездоганний, а що було важливіше – безцінно-корисний план. Та ось мої “піраньї” дізналися, що я збираюсь за тиждень виступити на телебаченні і поділитись своїм планом з народом. Це була безглузда, та відчайдушна ідея, але мені нічого було втрачати. Я мусив досягнути мети, хоча б з тих міркувань, що Олена вірила у мене, - а це значило, що я доб'юся свого! За чотири дні до прямого ефіру люди в масках увірвалися у мій дім, відлупцювали мене (як колись, та цього разу було не так боляче), знищили мої документи: паспорт, ідентифікаційний код, усе, що мало моє ім'я та прізвище. Потім мене посадили за ґрати, приписали мені якийсь дивне ім'я, і я пробув там п'ятнадцять років. Мабуть, це був спільний проект усіх “піраньї” разом. Я опинився на їхньому шляху

- і вони мене прибрали! Повернувшись на волю, я зрозумів, що такої людини, як я, і не існувало. Намагався піти у “білий дім”, та мене не впустили, пояснивши, що я не маю гідного вигляду, та й від мене добряче смердить. Я намагався відродити справедливість уперше в житті стосовно себе, та й це зробити мені не вдалося. Відтоді я живу на технічному поверсі шістнадцятиповерхівки та кожного дня приходжу сюди, щоб зустріти свій... останній трамвай. Так живу вже досить давно, і звик!.. Це мій власний світ, де я залишаюсь непомітним для усіх оточуючих, де головним героєм та найважливішим персонажем є останній трамвай, котрий щонаочі мчить на останню зупинку, провалюючись у темряву...

Підїхав трамвай. Старий зник...

Чорнило неспроможне описати емоції, які я пережив, почувши цю історію. Вона була така неймовірна, що мурашки на шкірі до самого будинку залишалися зі мною. Хто б міг подумати, що звичайний бездомний має таку історію, яка довго та бережно зберігається прямісінько у серці! Історія, в якій одну з головних ролей грає звичайний трамвай... ні, не звичайний - тільки не для старого! Я мав написати усе, як розповів дід. Імені свого він не сказав, бо ж напевно й сам не розумів, як його звати насправді. Це мала бути історія, яка водночас допоможе старому та виведе на чисту воду гріхи тих, хто не збирався прокласти шлях такому важливому плану...

Тож я заходився писати статтю, яку назвав: “Доки зникне останній трамвай”. Я знайшов інформацію про його покійну дружину. Додав до статті її фото. Описав усе до останніх дрібниць – точнісінько, як розповів старий. Це мав бути сюрприз для нього: неймовірна історія оживає для читачів. Я сидів усю ніч. Випив пів банки кави, та ранком встиг привезти статтю до редакції, так що вона потрапила на першу сторінку. А ще головний редактор додав до статті нотатку, в якій закликав кожного, хто прочитає, допомогти старому, чим зможе, адже він того заслуговує!..

Ще того ж дня до редакції зателефувало більше десяти тисяч людей. О дванадцятій годині дня моя стаття опинилася в соціальній мережі. До вечора пів країни гуділо стосовно цієї історії. Усі депутати, неначе на голках, кинулися пропонувати допомогу: квартиру, машину, обіцяли розібратися – мовляв, це все гріхи минулих років, наших попередників, а ми чесні, ми розберемося – бла...бла...бла!.. Люди надсилали гроші, листи... Тієї ж ночі на зупинці “Шкільна” зібралось ледь не пів-міста... та старого не було! Він не прийшов зустріти свій останній трамвай. Чому? Я не міг збагнути! Своєю статтею я повернув би йому нормальне життя! Люди відгукнулися... та його не було. Спершу мене прозвали шахраєм, брехуном. Але у мене були свідки: продавщиця у магазині, з якої усе це почалося, безліч інших людей, які

кожної ночі бачили старого на зупинці... Та, зрештою, розумні люди нарили інформації про зниклого політика, совість якого була чиста, як сльоза немовляти. А потім один з тих, хто входив у стан “піраній”, зізнався – чи то совість прокинулася, чи на старості дах не на місці – що насправді була така людина, котра мала план, стосовно якого країна отримувала усі шанси стати фінансово міцнішою навіть за Швейцарію!

Старого бездомного діда у гангстерській шляпі та з бородою Діда Мороза шукала уся країна. Новини, газети, Інтернет, люди – його шукали усі, та звичайно ж, і я включно!

Шістнадцятиповерхівок у нашому місті було не так вже й багато. Я обійшов кожен – зверху до низу, разів зо три, не менше, але старого там не було. На зупинці день і ніч хтось обов’язково чатував. Там навіть камери спостереження встановили. Його прозвали народним героєм, але він народу досі залишався невідомим!.. Яюсь повертаючись з роботи, місяців два по тому, я завітав до магазину, замовив каву та снікерс. Сів на лавку та чекав останній трамвай. Під час очікування я багато розмірковував над усім тим, що сталося за останні місяці. Це була найнеймовірніша історія, котра підняла на вуха усю країну та навіть ближні країни, які прошепотілися слухами. Та я збагнув щось особливо важливе: це була його історія, його всесвіт, в якому він був ніким для всіх, та для нього існував лишень останній трамвай. Своєю статтею я зруйнував його світ. Тепер усі говорили про такого собі покривдженого життям героя, який заслуговує на визнання та славу. Але йому цього не потрібно! Йому був потрібен лише його останній трамвай, якого я його позбавив. Завдяки цій статті мене запросили до головного журналу міста, запропонували втричі більшу зарплатню, і я згодився. Та це все я віддав би, аби повернути усе на свої місця, повернути старому роль бродяги, нікому не помітного... повернути йому останній трамвай - та усе марно: що зроблено, того не повернеш!

Десь далеко чутно, як мчить останній трамвай. Пластиковий стакан майже порожній, у лівій руці обгортка від снікерсу – так я зустрічаю його останній трамвай. Він підїхав, заскрипіли гальма. Я помічаю всередині різних людей, усіх їх об’єднує нескінченна прірва неймовірних історій, та не усі вони мають право на оприлюднення. Деякі з них є реліквією, священною частиною, яка зберігається прямісінько у серці. Дивлячись усередину, я уявляю чоловіка з сотнею троянд у руках. Він дарує їх жінці, а потім цілує пристрасно та жадібно, в той час як усі присутні кричать “гірко...гірко...гірко...” Трамвай пірнає у темряву. Викидаю обгортку та пластиковий стакан до урни й прямую додому: останній трамвай вже давно пішов.

Короткая встреча – Коротка зустріч**Любомир СКЛЯР****Синам**

Я піду з життя неждано, тихо,
 Без прощання, не б'ючи тривогу.
 Пом'яніть, за звичаєм, не лихом –
 Тихим словом проведіть в дорогу.
 Хай могила кожною весною
 Потопає в яблуневім цвіті,
 Заростає мохом і травою,
 Як усе існуюче на світі.
 Ні до чого мармур мавзолеїв,
 Відблиск бронзи й злата на могилі:
 Кращою прикрасою для неї –
 Лиш ім'я, карбоване на брилі.
 Людство ж прикрашають не граніти –
 Імена, освячені на шану.
 Буду в вашім серці пломеніти –
 Буду жити. Ні – у безвість кану.

Ярослав ТИТЕНОК

***

Днём – позолоченний, ночью – звёздный,
 Вдали от сердечных страстей и распрей –
 Город, стоящий у солнца, мёрзнет, –
 Гордый, высокий, властный.
 Вроде бы каменный, не из глины,
 Вроде бы, – что ему, вечному?
 Так от чего же ему, исполину,
 Так одиноко к вечеру?
 Он из гранитной, крутой породы,
 Всё ему свыше дарено, –
 Только на что он, гранитный, годен,
 Весом своим раздавленный?
 Да если б он был хоть на что-то годен,
 Хоть чуточку менее стар и глуп –
 Давно бы пробился к своей свободе,
 Раскрылся, из стен бы выпрыгнул!
 В краю, где полем весна струится,
 Теплом наступает на пятки тучам,
 Родился б наново черной птицей,
 Взлетел над каменной мертвой кучей!

Но вместо этого – статный, гордый,
 Днём – позолоченный, ночью – звёздный.
 Тянется в небо вершиной горной
 И вечерами мёрзнет.
 Так и стоит, недообняв
 Небо. Возвышенный, величавый!
 И всё сильнее день ото дня
 Прячется под плющами.

Летний ливень (диптих)

1.

Лето. Сумерки. Ветер. Липы стонут.
 Трепет ходит волнами по траве.
 Желто-зелёный, палевым светом тронут,
 Мчится по тротуару липовый цвет.

Вдруг опрокинуло, вдруг нагрязнуло,
 Души вынуло, пятна вывело,
 С неба сыпало града гранулы...
 Выбелило. Прошло.

Будто бы кто-то, грозою выстрелив,
 Нас на мгновение сделал чистыми,
 Вместо асфальта под ноги выстелив
 Липовой бури шелк.

2.

Бронебойные, видно, у бурь патроны,
 Раз засохшие души рвут,
 Превращая господ в дорогих салонах
 В неумытых девочек, мальчиков.
 А на улицах туфельки чьи-то тонут,
 И плывут прорастать в траву
 Семена одуванчиков.

Тетяна ДРЄЄВА**Моє Криворіжжя**

Глибокі копальні в заліжному серці землі,
 Земля рудувата, безкрайні простори
 далекі...
 І йдуть на свій подвиг щоденний прости
 трударі,
 І вибухи чують десь високо в небі лелеки.

Несе Інгулець свої води блакитні здаля,
 Пишається перлами тими, чарує і грає.

І тупцяє ніжками, вперто крокує маля
По цій рудуватій землі, що тремтить і
зітхає.

Я дякую Богу, що в краї багатім живу,
Де силою рук трудових виплавляється
криця,
Де вітер колише в степу полини й ковилу,
Де мого дитинства глибока цілюща
криниця.

Любове, не зрадь...

Приходить навшпиньки, стоїть в голо-
вах,
Торкається порухом-леготом,
Надію приносить в тремтливих руках.
І раптом – пересміхом-реготом...

Голубить, зітхає, тривожно мовчить,
Прихилиться, квилить, сахається.
Чугайстром нестримним здійметься в
блакить,
Впаде – не здригне, піднімається.

Заброда непрохана, зайда чужа,
Одвічно покинута-знайдена –
Тріпоче, танцює, манить, заважа –
Спокуслива, клята, незаймана.

Блаженна, жадана, весело-смутна,
Розхристана, плекана, топтана, –
Провісниця мудра, завіса мутна,
Розлуками-сльозами кроплена.

Жевріє, іскриться, горить-затуха,
То вщухне миттєво, то вибухне.
Примарна язичниця, мати гріха,
Приручиш – не втримаєш, випурхне.

Хоч босий відбиток святої ноги
Залиш біля капища зопалу,
Хоч жменю вогню! – не жалій, поклади.
Та чуєш? – вогню, а не попелу!

Лариса ЖУРАВЛЁВА

Лариса Журавлєва родилась 7 января 1964 года в городе Кривом Роге.

В 1981-1985 годах училась в Киевском государственном институте культуры имени А.Е. Корнейчука по специальности “библиотекарь-библиограф”.

Работала в библиотеках Киева, Желтых Вод, Кривого Рога.

Стихи писала всегда. Автор двух поэтических сборников.

На Арабатской Стрелке

Чайки у моря кричали
резко и громко.
Казалось, они насмешничают,
имя моё склоняя;
их твёрдые-твёрдые клювы
стучали о жезь навесов.
И небо с волной встречалось
у полосы прибрежной,
переливаясь друг в друга
синим и бирюзою.
И тихо серели к вечеру
море и тучи...
А я не смогу украсить
ночь, уже изукрашенную
ясными звёздами, вспыхнувшими
задолго до наших жизней.

Горько сжат истории овал...

Горько сжат истории овал.
Тени на стене причастны лицам.
Сумерки меж окон и зеркал
входят, чтобы в стёклах отразиться.
Мысли, света и случайностей пути –
неисповедимы и мгновенны.
В них астрологический шутник
ход определил планет и звенья
судеб. Жизнь по правилам игры

изготавлює день для нової життя.
А на підступах свідомості – свіри
в капелюк води – анахронізм
выглядає. Слетит видений даль
за море порою звездопада,
выставляє глупостю печаль
тех, хто одинок. Но где-то рядом
выпуклою важностю секунд
овеществлена судьбы страница,
над котрою облака соткут
мягкие перины божьим птицам.

Виток вселенской боли ночью...

Виток вселенской боли ночью
вполне обычен. Время ждєт.
И лунным светом укорочен
привычный вечности отсчєт.

Обидой горькой обескровлен
вплетєнный в мир небытия
осколок прошлых подневольных
воспоминаний – там, где я

ещє одну любовь вселенной
дала на откуп пустоте,
используя для отступленья
клочок души. Проступки тел

растрчивали шанс последний.
Еще один рассвет погас.
И хаос ношей драгоценной
уже казался. Здесь для нас

как будто не существовало
простых проторенных дорог.
Время пространство оставляло
под занавес, на эпилог,

используя как объяснєньє,
приговорив на долгий срок
души, сердца и путь к спасєнью.
Но мы не поняли урок
и продолжали верить в случай,
желая детям доли лучшей.

Артем КАЛЬНИЧЕНКО

Артем КАЛЬНИЧЕНКО навчається в гуманітарній гімназії імені Лесі Українки. Потяг до літературної творчості відчув у 9 років – після прочитання роману Стівена Кінга “Зона покриття”. Темі фантастики та містики цікавлять його й досьгодні. Артем посів одне з призових місць у другому літературному Інтернет-конкурсі, організованому сайтом stalker-GSC.ru. Також пише вірші - як українською, так і російською мовами, в яких особливої уваги надає свободі особистості.

КОЛЬОРИ

– Що ж, почнемо? – запитав Сергій. Він сидів у своєму шкіряному кріслі, тримаючи в руках товстого зошита для записів.

Кабінет приватного психолога Сергія Костянтиновича знаходився на п'ятому поверсі однієї з висоток у місті Києві. За всі роки своєї діяльності у цьому кабінеті вилікувались від різних фобій сотні людей. Так, мабуть, і продовжувалося б, але одного зимового вечора двері відчинилися вкотре й до кабінету ввійшов Андрій Вишенський. Його проблема на перший погляд здавалася типовою: безсоння (він прокидався серед ночі та не міг заснути далі). Від цього дні ставали стомлюючими, кожна людина намагалася роздратувати чоловіка. Це почало набридати, тому Андрій вирішив звернутися до психолога. З цього моменту пройшло вже півроку, але хвороба нікуди не зникла. Енцефалопонія не допомагала, тому Сергій Костянтинович спробував психотерапію разом з таблетками Персен. Але згодом зупинився на гіпнозі.

– Так, – хриплим голосом відповів Андрій. Він лежав на дивані, дивлячись вгору. Його погляд не бігав по стелі, а навпаки – зупинився на одній точці.

За весь час, що Сергій Костянтинович працював над Андрієм, він зміг повністю зрозуміти характер цього чоловіка. Вишенський був дуже педантичним, ніколи не запізнався на сеанси, на відміну від ще кількох пацієнтів, котрі завжди вигадували якісь незрозумілі виправданні своєї безладності, котру нікуди не могли подіти.

– Отже, закрийте очі, розслабтеся. Ви повинні чути тільки мій голос, коли я буду рахувати. Сконцентруйтеся. Крім мене, у світі не повинно бути нічого. Зрозуміло?

Андрій кивнув головою.

– На рахунок “десять” ви заснете. Один, два, три, чотири, п’ять... – Сергій рахував повільно, можна сказати, що навіть ніжно та розслабляючи, – шість, сім, вісім, дев’ять, десять.

Настала тиша. Навіть повсякденний рух міста не зміг порушити її.

– Що ви бачите? – невдовзі запитав Сергій.

– Кольори, – спокійно відповів Андрій.

– Які кольори ви бачите?

– Червоний, помаранчевий, рожевий, зелений, блакитний... всі кольори райдуги.

Тим часом Сергій робив помітки у своєму зошиті.

– Ще бачу чорний. Він має певні межі, кордони. Здається, це людина.

– Хто вона? Що це за людина?

– Це чоловік, здається. Я не бачу його обличчя. Він наближається, підходить до мене.

Раптово Андрій почав сіпатися, наче в нього епілептичний напад. Його обличчя прийняло дуже схвильований вигляд, з носа пішла кров.

Сергій зрозумів, що ситуація дуже швидко та неочікувано вийшла з-під контролю.

– На рахунок “три” ви прокинетесь! – майже закричав він. – Один, два, три!

Очі Андрія розплющилися, але до цього він встиг зігнути на сорок п’ять градусів, наче алюмінієвий дріт, та впасти на підлогу. Було б не дивно, якби він зламав собі хребта, хоча, може, у вільний час він займається акробатикою, і його тіло вже звикло до таких вигинів. Але по його зовнішності такого не скажеш. Це був чоловік років тридцяти п’яти, середнього зросту, вже починав лисіти.

Сергій, побачивши це, ледве не підскочив зі свого крісла, – у його практиці таке трапилось вперше, – але зміг опанувати себе.

– Що трапилось? – прийшов до тям Андрій. Він витер кров, що вже дотекла до його губ.

– Ви пам’ятаєте, що бачили? – Сергій піднявся та вийняв з пачки, що лежала на журнальному столику, вологу серветку. – Ось, вам не завадить.

Чоловік взяв серветку та помотав головою. Він і справді не пам’ятав.

Сергій допоміг пацієнту піднятися.

– Що ж, мабуть, на сьогодні досить. Завтра в мене вихідний, тому наступний сеанс буде в середу рівно о п’ятій. Добре?

– Так, звичайно.

Попрошавшись та заплативши за сеанс, Андрій Вишенський відчинив двері. Коли його нога вже переступила поріг, почувся голос Сергія:

– Стривайте! – сказав він. – Ви забули свого піджака.

Андрій посміхнувся.

– Вибачте. З часом я став таким розсіяним! Либонь, це все через безсоння.

Він забрав свого чорного піджака та пішов.

Сергій Костянтинович залишився на самоті зі своїми думками. Він намагався зрозуміти, чому за

півроку ситуація не змінилася, і він досі не зрушив з місця. Це здавалося підозрілим, адже такого ще ніколи не було. Чомусь здається, що все це коїться не просто так.

***

Наступного ранку Сергій прокинувся о десятій годині. Він ніяк не міг збагнути причину такої реакції свого пацієнта на гіпноз. Думки не могли покинути його ще з учорашнього вечора. Дружина завжди казала, що в нього одна робота в голові. Мабуть, саме тому вона покинула його. Вони часто сварилися, але того разу не було сварки. Олена просто підійшла й сказала:

– Вибач, Сірій, але я йду від тебе.

Сірій. Вона часто називала так свого чоловіка, майже завжди. Того разу він не зупиняв її. Сергій дав їй спокійно піти, для того щоб вона почала нове життя, не пов’язане з ним.

Розігрівши у мікрохвильовій піцу, що залишилася ще зі вчорашньої вечері, поснідав. Сергію часто доводилося снідати, обідати та вечеряти напівфабрикатами та швидкою їжею. Готувати в нього не було часу та бажання. Він, звичайно, міг багато чого приготувати, але не бачив у цьому ніякого сенсу.

Заглянув у дзеркало.

– Поголитися треба, – сказав він. Голос перервав тишу. Скоріш за все, якби не було меблів та інших побутових предметів, пролунала б гучна луна.

Квартира Сергія знаходилася недалеко від офісу. Ці два “пункти” були розташовані на вулиці Героїв Дніпра. Він жив сам, тому багато простору не потребував. У кімнатах майже завжди – неприбрано: не вистачало жіночої руки, тому навіть з першого погляду можна було зрозуміти, що тут живе самотній холостяк. У його роки (йому було тридцять п’ять) такий безлад міг дозволити собі не кожен чоловік.

Переглянувши ранкові новини по телевізору, Сергій вирішив з’їздити до магазину, щоб купити продуктів на вечір. До того ж, непогано було б взяти подивитися якийсь фільм напрокат у відділі, де продають диски.

На вулиці було холодно. У цьому році літо взагалі видалося якимось холодним, особливо по вечорам. Часто йшли дощі, але сьогодні було ясно. Сонячні промені ласкаво падали навкруги. Дув легенький вітерець, який чимось нагадував морський бриз.

Сергій підійшов до машини, але раптом почув чийсь злий голос.

– Твоя таратайка перегородила мені виїзд з гаража! – кричав він. Це був голос давнього знайомого. Володимир Гаченський завжди намагався посваритися з Сергієм. Це було зумовлено конкуренцією в роботі. Володимир теж працював психологом. Його офіс знаходився неподалік від офісу Сергія, але тому вдавалося переманювати більшість клієнтів до себе. Через це почалися сварки.

– Неправда! Можна об’їхати по ґрунтовці! –

відповів Сергій. Він дістав ключі від свого автомобіля.

– Нічого подібного! Наступного разу я проколю тобі всі шини!

Володимир підійшов трохи ближче. Він був, на відміну від Сергія, худорлявим, тому дуже близько підходити не став: боявся бійки. Але вже з такої відстані можна було побачити щось блискуче на його шиї. Здається, то був якийсь медальйон з дивним знаком, схожим на трикутник. Він нагадував символ масонів. Так, точно: піраміда зі всевидячим оком... Але особливої уваги на те чоловік не звернув.

– Пішов ти! – гаркнув Сергій і захлопнув дверцята. Авто завелось швидко, тому через кілька секунд двір залишився позаду. Сірий не завжди пристібався пасками безпеки, коли їздив по місту. Цього разу дорога невелика. Виняток можна не робити.

Салон “Лансера” був чорним, не шкіряним. Легкий відтінок червоного біля дверцят та лобового скла допомагав водію відчувати себе комфортно та затишно. Машина була просто чудовою!

“Козел” – промайнуло в голові. Сергій увімкнув радіо. Злісні прокльони Володимира, що лунали з вулиці, витіснила легка музика. Це був джаз, який виконувався якимось невідомим американським співаком, але пісня була гарною.

Супермаркет знаходився недалеко, усього за кілька поворотів (можна було б дійти пішки й назад, потративши лише півгодини). Це була невелика крамничка, яка лише нагадувала смішну пародію на супермаркет, але його так було зручніше називати. Вона була не рівня “Великій кишені” або ще якомусь супермаркету з мережі. Довго шукати продукти не довелося: швидка їжа знаходилася на найвиднішому місці.

Додому Сергій повернувся лише під вечір: весь час їздив по місту, намагався розвіятися. Темрява вже почала спускатися на землю. Гараж набридлого Володимира був зачинений. “Що ж, якщо він так просить, то я поставлю свою машину перед виїздом”, – подумав Сергій. Саме так він і зробив.

Піднявся на третій поверх, відчинив двері своєї квартири. Рідний дім. Тут завжди краще, ніж деінде. І навіть, якщо в цьому місці тебе ніхто не зустріне, вдома все одно якось миліше.

Ввімкнув автовідповідача.

– У вас одне повідомлення, – сказав механічний голос, який дещо нагадував жіночий. Одразу ж після цього почувся голос пацієнта.

– Сергію Костянтинівичу, це Анатолій. Завтра в мене важливі справи: день народження у матері моєї дружини. Буде багато родичів та друзів. Не думаю, що це погано вплине на мою аутоагресію.

Анатолій теж був одним з пацієнтів Сергія. Він надто захоплювався екстремальними видами спорту. Спочатку все було не надто серйозно, але під час стрибка з парашутом він мало не загинув. Та жага до адреналіну не покинула його, тому дружина змусила звернутися до психолога.

Тим часом Сергій помітив у себе на тумбочці фотокартку. Звідки вона взялася? Адже її тут ніхто не залишав!

– Отже, – продовжувалося повідомлення, – запишіть на мій час когось другого, добре? Я вам потім зателефоную. До побачення, – на цих словах повідомлення закінчилося.

Сергій підійшов до тумбочки. Поглянувши на фотографію, різко відійшов назад. На його обличчі виступив піт. На картці був зображений він сам, зарізаний ножом. Труп був одягнений у чорний похоронний костюм. Через білу сорочку просочувалася кров. Обличчя було блідим, майже білим.

– Якого біса?! – вирвалося з уст.

Раптом світло згасло, наче хтось різко вимкнув його і всю електроніку. Скоріш за все, це неполадки у мережі. Але Сергія зараз це не хвилювало. Його тривожило інше: хто залишив тут цю фотографію? Звідки вона взагалі взялася?

Позаду почулося чиесь важке дихання. Здавалося, це був чоловік, який викурював по п'ять або шість пачок міцних сигарет на день. Він повільно наближався, стукаючи каблуками своїх черевиків по підлозі.

Сергій озирнувся. Він розумів, що в такій темряві не зможе нічого побачити, але все ж таки...

– Хто тут? – запитав чоловік. Ніхто не відповів. Дихання все наближалось. Тоді Сергій дістав з кишені запальничку і запалив вогник. По спині пройшли мурашки. Страх посилювався, аж серце ледве не вискочило з грудей. Перед ним стояла страшна потвора, яка чимось нагадувала людину. Руки в неї діставали аж до підлоги, на спині можна було побачити горба. Її обличчя було порізане, що надавало цій істоті ще страшнішого вигляду. – О Господи! Ні! Будь ласка, ні!

Потвора схопила своїми довгими руками Сергія за шию, і той почав задихатися. Повітря ставало все менше й менше. Сергій хотів було пручатися, але зрозумів, що не може поворухнутися.

Запальничка впала на підлогу, і вогонь згас. Разом з ним погасло й все буття.

***

В очі вдарило сонячне проміння. Сергій прокинувся з сильним болем у голові. З першого разу піднятися не зміг, але друга спроба була більш вдалою. У кімнаті був безлад. Настільна лампа завалилася додолу, проводом потягнувши за собою попільничку, в якій знаходилося декілька недопалків.

Але ж... що сталося вчора?! Невже це лише здалося? Стоп! Повинна була залишитися фотографія. Так, її треба знайти.

Сергій почав нишпорити по всій кімнаті. Раптом наткнувся на фотокартку.

Так, це вона. Невже це справді його тіло? Ні, не може бути. Він ще живий, а отже, це хтось інший, дуже схожий на нього, або зовсім липа, зроблена на комп'ютері за допомогою програми “фото шоп”.

Скоріш за все, саме так воно і є. Треба буде з'їздити у фотоательє та перевірити. Але що це за чудовисько?! Звідки воно взялося?! Трясця його матері!

Поснідавши легким бутербродом, схопив фотокартку та вийшов на вулицю.

День був такий самий, як і вчора: легенький вітер, похмуре небо. Холодно.

– Ти знову поставив своє відро зі сміттям на виїзді з мого гаража? – крикнув Володимир. Він стояв біля виходу з під'їзду, опираючись об стіну будинку. І знову майже блищав його жовтий медальйон. Мабуть, це було через його чорну сорочку, поверх якої він був одягнутий.

– Замовкни! Інакше я тобі так всиплю, що ти до кінця життя будеш через трубочку жерти! – не витримав Сергій. Зараз він був весь на нервах, тому нічого не міг з собою зробити. Кілька секунд він стояв, просто дивлячись на Володимира, але, зрозумівши, що той вже не стане його чіпати, підійшов до машини та відімкнув дверцята. “Лансер” чомусь не хотів заводитися. Сергій смикав ключ запалювання кілька разів, але авто лише видавало звук ввімкнення двигуна.

– Чорт! Та заводься ж ти!

Нарешті авто завелось і одразу ж рушило з місця. Сергій тиснув на педаль газу що було сили, автівка різко розігнала до сімдесяти п'яти кілометрів на годину. “Повільніше!” – гаркнула підсвідомість, і Сергій зменшив швидкість. Він повернув наліво. Проїхавши ще кілька магазинів, помітив вивіску “Фотоательє”, одразу ж зупинився.

Стоп! Спочатку треба привести себе до ладу. Спокійно, не треба привертати до себе непотрібну увагу! – це на користь справі не піде. Люди завжди бояться тих, хто не такий, як усі. Ти хочеш, щоб тебе боялися? Ні. Отже, вгамуй нерви та вийди з машини.

Сергій відчинив дверцята та вийшов на вулицю. “Добре. Тепер йди до фотоательє.”

Голос у його голові заспокоював. На хвилику здалося, що все вже минулося, як і погані сни, які часто снилися йому в дитинстві через те, що він дивився багато фільмів жахів на ніч. Але реальність – жорстока штука...

Піднявшись сходами, Сергій відчинив двері фотоательє. Всередині було небагато людей, менше, ніж завжди. Воно й добре: якщо втнути якусь дурницю, сторонньої уваги не уникнути.

– Вам допомогти? – запитав чоловік у червоній сорочці з бейджиком, на якому було написано ім'я Степан. Це був молодий хлопець, напевно, студент якогось математичного університету. Чому математичного? Мабуть, тому, що на його прилавку лежить підручник з алгебри.

– Так, мені потрібно перевірити справжність цього фото, – Сергій поклав на скляний прилавок фото.

– Добре. З вас п'ятірка, – сказав студент, забравши фотокартку.

Чому він не задає питань? Може, одразу звер-

неться до міліції? Ні, не схоже.

– Скільки чекати?

– Кілька хвилин. Це займе небагато часу, – сказавши ці слова, студент пішов у іншу кімнату, двері в яку знаходилися позаду нього.

Щоб відволіктися від неприємних думок, Сергій оглянув все приміщення. Так, ремонт тут непоганий: фірмові двері, пластикові вікна та інше. Мабуть, власник – дуже багата людина. Можна заробити багато грошей, якщо закластися на те, що держава не виділить кошти на такий ремонт лише для фотоательє.

Двері з вулиці вкотре відчинились. У приміщення зайшла молода дівчина років вісімнадцяти. Відблиск від її червоних темних окулярів пройшовся по всьому прилавку, на якому знаходилися різні фотоапарати. Ні, не сенсорні, а старі, ще, мабуть, з Радянського Союзу. Хтось міг би сказати, що фотографії, зроблені цими здоровенними “коробками”, виходять дуже гарні.

Незабаром студент, як в голові назвав його Сергій, повернувся. В руках він тримав фото та кілька звичайних папірців.

– Що там? – зрушивши з місця, запитав чоловік.

– Фотографія справжня. Можу вас в цьому запевнити, – студент поклав фото на стіл. Побачивши його, Сергій не на жарт перелякався, адже на ній був зображений не понівечений труп, а мирський пляж з пальмами та хвилями.

– Я вам давав не це фото.

– Взагалі-то саме це.

– На ньому був зображений труп! Мій труп! Де бісів труп?! – Сергій вже не витримував. Він би й далі продовжив галасувати, але відчув на собі стривожені погляди інших відвідувачів та клієнтів. Буде дуже незручно залишатися в цьому місці після того, що наговорив. – Я не божевільний! – сказав він наостанок та вийшов геть.

Коли двері фотоательє хлопнули, щось змінилось. Реальність відчувалась набагато краще, прийшов спокій. Сергію здалося, що все те, що він бачив, – це вигадка, просте жахіття, яке згодом забудеться назавжди. Ця фотографія з тілом, страшна потвора – лише сон. Скоріш за все, так воно й було. Це була правда, в яку було легше повірити, правда, яка була більш сприятлива для нього.

Сергій сів у машину на місце водія. Він розслабив м'язи та закрив очі. Йому згадалася дружина...

Олена поправила пасмо свого довгого чорного волосся. Вона стояла посеред галявини в лісі, що розташувався за містом. Двадцять другого червня, приблизно рік тому, вони з Сергієм пішли в похід на природу: іноді так хочеться відірватися від суєти великого міста!

Дружина, закривши очі, насолоджувалась сонячним світлом. Сергій лежав під деревом на голій траві. Поряд з ним стояла відкрита пляшка безалкогольного пива, горлечко якої він час від часу брав собі до рота. Його погляд, чітко спрямований на Олену, не рушав з місця. Чоловік спостерігав за

своєю дружиною і з кожною секундою впевнювався в тому, що вона найгарніша.

– Мені здалося, ти щось сказав, любий?

Олена поправила пасмо свого волосся...

Від думок Сергія відволік дзвінок мобільного. Чоловік дістав з кишені джинсів свій телефон марки “Nokia”. Дзвонив Вишенський.

– Алло, – відповів Сергій, натиснувши на зелену кнопку, що була схожа на стаціонарний телефон.

– Добрий день! – голос Андрія звучав бадьоро. Може, йому вже стало краще. – Сергію Костянтиновичу, у мене до вас дуже серйозна розмова. Я чекаю вас біля вашого кабінету.

– Добре. Зараз третя, у мене якраз звільнилося місце для вас. Я зараз приїду.

– Чекаю, – Вишенський поклав слухавку.

Цікаво, що йому потрібно? Мабуть, щось трапилось, і судячи з голосу – добре. Невже погані сни з дивними кольорами закінчилися? Ні, на це не можна сподіватися. Якщо їх не було один лише день, то це не означає, що їх і далі не буде. Невже “Персен” допоміг?

Сергій завів автомобіль, натиснув на педаль газу. Їхав він десь півгодини, можливо, трохи менше. Сонце все ніяк не хотіло виходити зі своєї схованки. Незабаром почався дощ. Спочатку він був дрібним, дуже дрібним, не чулося навіть, як краплі падали на дах машини. Згодом він посилювався. “Лле – наче з відра!” – казали в народі. Краплі падали, утворюючи здоровенні калюжі, і звуки їх падання нагадували падіння граду. Великої різниці не було. Так, почався справді сильний дощ.

Через тридцять хвилин машина зупинилася біля входу до офісу Сергія Костянтиновича. Він відкрив дверцята та швидко забіг у будівлю. Це його не врятувало. Одяг та волосся повністю промокли. Здавалося, наче саме в ньому він приймав душ.

Відчинив двері.

– Куди? – зі злістю запитала вахтер. Це була молода жінка років п’ятдесяти. Із її кабінки завжди лунав звук ввімкненого телевізора, а на столі лежала пачка сигарет “Style”.

– До свого кабінету, – відповів Сергій.

– Сергію Костянтиновичу, я вас не впізнала. Промокли під дощем?

– Авжеж. Вибачте, але я поспішаю. Мене чекає клієнт.

– Так-так, звичайно. Багато працюєте останнім часом, – посміхалася вахтер.

Сергій тільки кивнув. Витерши з лоба краплі води, почав підійматися по сходах.

Можна було, звичайно, скористатися ліфтом, але чомусь про нього Сергій зовсім забув. П’ятий поверх. Людей зовсім немає. Кілька лав, вікна, через які було видно вулицю, ціла купа дверей, що вели в різні кімнати... Це був поверх приватних підприємців. На лаві, що знаходилися біля дверей, які вели у кабінет Сергія, сидів Вишенський. Руки він тримав у кишенях свого піджака, поряд лежала парасоля. Виглядав він набагато краще, ніж раніше.

– Добрий день! – привітався він.

– Та не дуже, Андрію. Бачите, який дощ?

Вишенський тільки посміхнувся. Він глянув на Сергія.

– Вам, здається, не завадило б підсохнути.

Сергій не звернув уваги на гумор свого пацієнта. З кишені куртки він дістав ключа та вставив його у замкову щілину. Клацнув замок, рука повернула ключ направо, і знову клацнуло. З легеньким скрипом відчинилися двері.

– Заходьте, – сказав Сергій і, переступивши через поріг, відчув різкий біль у голові. Все навколо втратило барви. Світ став чорним і блідим. Психолог втратив свідомість.

***

Знову? Щось дуже часто за останній час. Скоро це почне ставати поганою звичкою, яка проявлятиме себе у самий невідходящий момент.

Щойно прокинувшись, Сергій зрозумів, що прив’язаний по руках і ногах мотузкою до стільця, що стояв у нього в кабінеті. На нього він зазвичай не сів. Іноді, коли треба було дістати якусь книгу з полиці, використовував в якості підставки. Але зараз зовсім інша ситуація.

За вікном досі йшов дощ. Невідомо, скільки Сергій був у відключці. Можливо, кілька годин. Запланованих зустрічей у нього було лише дві, але все це вже неважливо. Допомоги чекати нема від кого.

Поряд стояв Андрій Вишенський зі здоровенним ножом у руці. Він дивився на Сергія спокійним поглядом, наче зовсім не нервував. Це на нього не схоже, дуже не схоже! Його характер не дозволив би спокою, якщо він збирався вбити людину.

– Прокинувся? – запитав Вишенський. Він підійшов ближче на кілька кроків.

– Що коїться?

– Я тебе вб’ю. Ось і все. Розумієш, я не хочу цього, але якщо я тебе не вб’ю, він не залишить мене у спокої. Вчора він мені все пояснив, запропонував угоду, і я погодився. Тому ти повинен померти.

– Хто “він”? Про кого ти говориш?!

Андрій підійшов ще ближче. Тепер відстань зменшилась настільки, що Вишенський легко міг зарізати Сергія ножом, навіть повністю не протягуючи руки.

– Чорний чоловік. Пам’ятаєте, я вам про нього говорив? Він приходить разом з кольорами.

Тепер Сергій зрозумів, що Андрій остаточно з’їхав з глузду. Тепер йому не психолог потрібен, а дуже гарний психіатр з клініки.

– Ти ненормальний, – спокійно сказав Сергій. Мотузка натерла руки, які намагалися звільнитися. На щастя, досвіду у Вишенського у цій справі було небагато, тому розв’язати вузол було не такою ж важкою справою. Ще трохи – і все.

– Ні. Я лише хочу жити, – Вишенський погля-

нув на годинник. – Вже рівно п'ята вечора. Час настав. Так сказав чорний чоловік.

Чорт! Невже все закінчиться так? Треба поквартитися з мотузкою. Ще трохи й... все. Так, вузол розв'язаний!

Сергій скинув мотузку з рук та схопив Андрія за праву руку, в якій знаходився ніж. Вишенський спробував пручатися, вдарив психолога по спині, але той не звернув на це уваги. Він був більшим та сильнішим за свого супротивника. Заняття спортом у молоді роки виявилися корисними.

З третім ударом по руці Вишенський відпустив ніж. Він впав на підлогу поряд зі стільцем. Зрозумівши, що тепер серйозної загрози Андрій не представляє, Сергій різко розвернувся й вдарив його по обличчю. Удар був настільки сильним, що Вишенський впав та вдарився головою об робочий стіл. Здається, голову не розбив. Отже, вбивство не повісять.

Сірий схопив ножа та швидко звільнив ноги від мотузку. Тепер все. Треба викликати міліцію. Сергій підійшов до Вишенського: той був неприємний. Добре... Раптом заболіла голова. Біль посилювався з кожною секундою і вже скоро став нестерпним.

– Чому я не здивований? – запитав хтось. Голос звучав зі сторони дверей.

– Хто тут? Що відбувається?!

Здивуванню Сергія не було кінця, коли він побачив чоловіка в чорному. Чорний плащ, чорний капелюх, чорні чоботи, – він звався чорним чоловіком не просто так. Невже він справді існує? Чи, може, це все лише уява? Ні, не схоже.

Чорний чоловік підійшов до Сергія.

– Схоже, що Вишенський не виконав свого завдання. Прикро.

– Хто ти? Що тобі потрібно?

– Тепер це неважливо. Тобі залишилося недовго.

Раптом Сергій почав задихатися. Здавалося, повітря повністю зникло з простору. Та й сам простір почав потроху зникати. Сірий випустив ніж, і той з гуркотом впав на підлогу знову. Життя почало виходити. Рука сама зробила це.

Капелюх, що прикривав обличчя чорного чоловіка, злетів додолу. Простір та повітря повернулися. Сергій побачив, що перед ним стоїть Володимир.

– Ти?! – захекано, хриплим голосом запитав Сергій.

– Так, я! – Володимир нервував. Він засунув руку в кишеню свого плаща та витягнув з неї маленький револьвер. – Не підходь, а то я стрілятиму!

– Як ти все це зробив?! Як це може бути?!

– Це гіпноз! Невже було так важко здогадатися?! І фотографія, і те чудовисько у твоїй вітальні... Мій амулет загіпнотизував та Вишенського. Він, – Володимир кивнув головою в сторону Андрія, – мав тебе зарізати. Звинуватили б його, а всі твої клієнти перейшли б до мене!

– Це все – лише через роботу?! Ти зовсім з глуз-

ду з'їхав?! – Сергію хотілося вибити пістолет з рук цього схибленого, але, зауваживши його нервовий стан, не став цього робити. Тут треба було діяти інакше.

– Це для тебе – лише робота, а для мене – сенс життя! Ти хоч знаєш, скільки років я вивчав психологію?! Скільки людей явилував за допомогою гіпнозу?! А ти забрав у мене все! Настав час платити!

Ось тепер все зрозуміло: Володимир божевільний. На мить Сергію здалося, що він вагається. Це було видно по очах. Може, він не стане цього робити через страх? Спробуймо.

– Давай, – спокійно сказав Сергій, – стріляй. Я з того світу подивлюся, як ти будеш сидіти у в'язниці.

– Замокни!

Володимир все ніяк не міг натиснути на гачок. Раптом прокинувся Вишенський. Побачивши Володимира, він зрозумів, що саме він – той самий Чорний чоловік. І тепер – реальний, справжній. Його охопила злість та ненависть. Андрій схопив ножа та відштовхнув Сергія в сторону.

– Зараз ти у мене отримаєш! – крикнув він.

– Не підходь! Я стрілятиму!

Андрій кинувся на чоловіка у чорному плащі. Пролунав постріл. Сергій побачив, як впав Андрій. Він був застрелений. Потім, з тяжкими стогонами, впав Володимир. Він був зарізаний. Його амулет звисав з шиї, ледве торкаючись до підлоги, на якій утворилася калюжа темно-червоної рідини.

В голові пролунала лише одна думка: “Вони вбили один одного.”

***

– Мені треба буде задати вам кілька питань, – сказав чоловік у формі міліціонера.

– Так, звичайно. Зараз. Почекайте, будь ласка, доки згасне сигарета, – Сергій зробив ще одну затяжку. Детектив відійшов подалі.

Дощ вже закінчився. Сергій стояв на вулиці та спостерігав за тим, як увозять тіла. Йому було сумно, дуже сумно. Щоб відволіктися, він почав згадувати дружину. Пікнік у лісі. Олена стояла на галявині, насолоджуючись сонячним промінням. Вона поправила пасмо свого волосся і запитала:

– Мені здалося, чи ти щось сказав, любий?

Сергій подивився на дружину. Миттєвим поглядом він оглянув її тіло і відповів:

– Ні.

Славій КАРПЕНКО

Як давній друг і шанувальник “Саксагані”, а також “тихий орч” літературної ниви, Славій Антонович Карпенко неодноразово відкривав її читачам романтичні таємниці-глибини своєї душі, - адже його простенькі і невибалживі, на перший погляд, вірші несуть у собі такий неймовірний заряд оптимізму та життєвої правди! І вся його натура: легка, привітна... в усіх іпостасях корисна для Всесвіту людини!.. А тепер, коли прийшла йому пора другої переоцінки пройдених шляхів-перешкод, не могла ця мудра людина не поєднати на одній орбіті спогадів кумедне і болюче...

Бісові цигани

У зв'язку з будівництвом Першотравневого залізничного комбінату (люди середнього покоління напевно пам'ятають цю “ударну” справу) наш посьолок імені печальної пам'яті товариша Кагановича виселяли у сімдесятих роках. 1975-го той розгром було закінчено: зносили водночас десь 200 чи й більше дворів. Будинки зрідка хтось купував “на розбір”, тобто на будматеріали, за символічну ціну. Дуже тоді радянська держава позбиткувалася над господарями! Як і під час розкуркулювання. Авжеж, компенсацію давали мізерну. А хто погоджувався одержати “казенну” квартиру, тому і взагалі нічого було “не положено”.

Батькові моєму захотілося мати хоч який зиск із того руйновища. Знайшов у Веселих Тернах цигана, що володів глиняною розвалюхою. У тієї “хати” завалилася задня стіна, то циган завісив пройму старим простирадлом і жив там, ніби у шатрі. Ось йому і запропонував батько вхідні двері з лутками за 10 рублів.

Циган запряг коня, посадив на воза циганку та двох циганчат і поїхав до нас по двері. Серед вже поруйнованого обійстя і відбулася радісна зустріч: жарти, дотепи, різні вигадки на предмет мудрості українців та циган... Батько не без гордості показує колишнє дворище, будинок. Циган прищокуює язиком, емоційно шкодує, що така гарна оселя зруйнована. Бідові циганчата прямо посеред подвір'я вибивали чечітку, циганка у довжелезній спідниці пританцьовувала навколо них. Я витягав двері, щоб завантажити на воза. По десяти хвили-

нах такого щирого спілкування циган раптово зазбирався їхати, бо, побідкався, справ ще ого скільки!

Попрощалися. Поїхали.

Хвилин за п'ять дивлюся – аж ключ від дверей, що їх циган купив, лежить на вікні. А замок же у дверях справний! Та якщо не буде ключа, то доведеться циганові вставляти інший замок. Зайва гра-та чоловікові, подумав я. Взяв ключа, скочив на велосипеда і – гайда за циганом! Наздоганяю у кінці вулиці, гукаю, подаючи знак, аби зупинився... Як глянув циган, що я женуся на велосипеді, – піднявся на возі, напружився, однією рукою віжки тримає, а іншою щосили коня батожить. Полетів той кінь, як вихор. Двері підскакують, циганчата перелякано за полудрабки ухопилися, аби не випасти, та візник ще шаленіше стьобає коня. Однак за декілька хвилин я, молодий і міцний, таки виграв те змагання. Довелося циганові зупинити коня.

– Со таке? – промовив розгублено.

– Та ось, – кажу, – ключа від дверей забули. Візьміть.

– І, ти, лихо! – витираючи піт з чола, каже циган. Взяв ключа, подякував і знов підтюпцем погнав коня.

Повернувся я додому. Батько заглядає туди-сюди, порпається по кишенях. Питає:

– Славо, ти не брав мою “Молнію”? – це кишеньковий годинник так називався, аж за 17 рублів. – Ось тут же наче висів на цвяшку!

– Та ні, не брав я твого годинника! У мене є свій... Та де ж він подівся?

Тут і мати гукає:

– Он під сарайчиком стоптані якісь черевики стоять. У нас таких не було. Чи не циганка забула? – Ще за хвилину: – І де мої балетки запропалися? – так називали тоді простеньку взувачку з текстилю. – Я ж їх ось тут, біля плитки, поставила!

Стоп, дійшло до мене! Аж тут я зрозумів, чому циган від мене утікав: поки циганчата танцювали, він “приголубив” батькового годинника. А циганка, знявши свою старі черевики біля сараю, вступила у новіші материні і, пританцьовуючи їм, пішла до воза...

Я схопився за велосипеда: догону, мовляв, то всиплю крадіям! А батько й каже

- Ти, синку, стільки втратиш, що викрадене дрібничкою видасться. Хай то буде їм така плата за концерт...

Не поїхав я доганяти. Але подумав: ну ж, бісові цигани, хитрющі!

Остання пожертва вождю

– Па-а-а! – розітнуло простір на сутінкових дачах. Моє шоковане ество нездатне було усвідомити того, що постало перед очима: на гілляці старої яблуні висів... мій батько! Затьмарився мені світ, все пішло шкереберть. Напівпритомний, об-

хопив я руками захололе батьківське тіло. Як же це сталося? Чому? Коли почалося?..

А почалося з того, що розкуркулили мого діда Гарасима 1930 року. Бо мав нахабство укрити свою хату залізом! Одна така на весь 6-й десяток Новгородки. Очі муляє сільській владі! Ото й вивезли всю сім'ю в Архангельську область, викинули серед засніженої тайги разом з іншими такими ж “куркулями”. Ану, мовляв, побачимо, як жируватиме тут куркульня при 30-градусних російських морозах... Ану ж! – поспіхом ставили якісь бараки, аби врятувати малих дітей, обігріти їх, не дати загинути... Дивом якимось уціліла сім'я. Загинув лише дід, придавлений деревом на лісоповалі, і де його могила – ніхто з нас не знає.

А куркулі були такі. Вижило у них шестеро дітей із дванадцяти народжених. Так ось: шестеро дорослих дітей – Параска, Марія, Антон, Макар, Федосій і Поля, та ще батьки – 8 душ! Бригада! Як стануть до схід сонця із сапами на ниві, то до заходу впорають півтори-дві десятини буряка. І жодного дня не наймали жодного робітника. Все самі, та ще й у доброму гуморі... Вирощували також хліб. А цукрові буряки возили у Єлисаветград, здавали їх і мали свіжу копійку. Дід передплачував сільськогосподарський журнал та виписав звідкись якоїсь сортової пшениці. Якщо у сусідів родило 70-80 пудів збіжжя, то “куркульська” дідова сім'я отримувала стопудовий урожай, і навіть більше.

Батько мій, відчайдух Антон, разом з товаришем, не бажаючи гинути не за цапову душу, наважились тікати з північної каторги. Підзбирали трохи сухарів, взули лапті задом наперед, аби видавалося на снігу переслідувачам, що втікачі ішли у протилежний бік, і подалися вздовж ріки Сухоми до Котласа. А звідти у товариську за лютої холоднечі, ховаючись від охорони і сторонніх очей, голодні, пересідаючи з потяга на потяг, за місяць дісталися України. Попрощалися і розійшлися. Розійшлися, щоб зустрітися із жахіттям 1932-33 років.

У Лозуватці, що поблизу Кривого Рогу, батько і зустрівся з моєю матір'ю. Що то були за роки, словами переповісти неможливо. Все забрано у людей, до останньої квасолини чи буряка! Напівмертвим виглядало село. Помер з голоду мій дядько по матері Микола навесні 1933 року...

Батько склав екстерном іспити у Нікопольському педучилищі і став учителювати у початковій школі 7-го та 8 кварталу (так поділена територіально Лозоватка). Один з молодших батькових братів Макар – він теж утік згодом з Півночі – тимчасово притулювся до нас, бо куди ж подінеться син куркуля? Вдома у Новгородці його загребли б негайно у перший же день появи... Однак тут, у Лозуватці, він і пробув недовго. Треба сказати, що Макар був дуже талановитий у сто-

лярній, злотницькій, будівельній справах. Так, “на спір” він міг ідеально відточити сокиру і нею до лиску поголитися!

Якось він у березні відмовився лізти в холодну воду Інгульця, щоб полагодити міст, побудований ще полоненими австріяками у часи Першої світової війни. Парторг колгоспу затаїв на нього образ. А коли будували ферму і той же парторг взявся давати безглузді вказівки спеціалістові, як треба ставити крокви, то Макар, обурившись некомпетентністю комуніста у злотницькій справі, послав його куди подалі. О 4-й годині ранку доблесні служачки НКВД, не дозволивши хоч якусь торбину зібрати в дорогу, забрали його. І лише за кілька років ми дізналися, що він без суду і слідства, як “ворог народу”, має золото на Колімі (і мив його, скажу наперед, цілих 17 років – аж до смерті “батька всіх народів” Сталіна у 1953-му). Влітку він у нас побував – старий, висохлий, зморшкуватий, стократ хворий. Розповів, що там він тримає завжди у порядку золотомийну драгу – завдяки тому і вижив, бо інші некваліфіковані робітники більше 2-5 років не витримували і угноювали своєю плоттю вічну мерзлоту...

Батько мій – стріляний горобець! – вже за кілька годин терміново зібрався і сказав матері: “Саню, я не знаю, що, де і як буде. Їду – не знаю, куди. Я обізвусь – і, дасть Бог, ти до мене приїдеш. А інакше мене заберуть також як ЧСИРа (члена семьи изменника Родины)”. Пішов – і розчинився у просторі.

Наступної ночі ті ж таки енкаведисти з'явилися, щоб забрати батька, але вхопили облизня. Довго допитували матір, погрозували, допитувалися, де батько. Може, вона і сказала б – так справді ж не знала, де він! Викликали її ще кілька разів кудись там. Зі мною на руках вона ходила, та нічого не могла їм сказати.

Ішов гіркої пам'яті 1937 рік. Батько через третіх осіб повідомив, де він знаходиться. Мати взяла мене на руки, старшу сестру мою Люсю - за руку - і майже без пожитків та грошей подалася на Північний Кавказ. Спочатку це була Верблюдогорка - біля гори Верблюд чи Верблюдка. Там був лікар - дід Рапортаренко - теж родом з України. Він рятував нас від різних хвороб, особливо від малярії, яка там дуже лютувала. Лікувалися неймовірно гіркими жовтими пігулками хініну (казали, “хіна”).

Боячись довго затримуватися на одному місці, батько разом з нами перебрався в станицю Бекашевську Суворовського району тоді Орджонікідзевського, а тепер Ставропольського краю. Мовне середовище дуже нагадувало українське, бо то були колишні вихідці з України, хоча і проявляли своєрідні діалектичні відмінності. Так, на сапу говорили сапачка, роздягайся – розбирайся, стрибай – сігай, кидай камінець – шибай, кізяки –

кізеки, рогатка – прящ, тощо. Бекешівка названа так тому, що біля станиці є гора Бекет. Мешканці себе називали “бекеші”. От у цій Бекешівці у різних школах батько і вчителював.

Оскільки ми не мали свого житла, то часто перебирались із хати в хату. Я пам’ятаю шість таких хат, ймовірно, то були житла виселених “ворогів народу”. Річка Кума розділяє станицю навпіл - на високу і низьку її частини. На горі (лівий берег) жили котичі, а на нижчій правобережній – закумці.

Перед самою війною батько був завідувачем школи-семирічки на правому березі. Мобілізували його 28 липня 1941 року. У цей день сім’я сфотографувалась. На світлині – урочисто-стриманий батько, зарюмсана мати, бабуся по батькові Харитина у платку, попри спеку, обіч батька - сестра і я, втиснутий між ним і бабусею, - у коротеньких штанцях, у тубетейці, підперезаний вузьким, прикрашеним бляшками на місцевий кшталт поясочком і з ножем у піхвах при боці.

Батько перебував у військовій частині у П’ятигорську і Прохладному. Червоноармійці були обмундировані, навіть каски мали, але зброї не було. Ми із матір’ю їздили на побачення у П’ятигорськ, то все те я бачив дитячими очима. Легка стрілецька зброя була тільки у командирів. Коли танкова армія Клейста з’явилася на відстані одного переходу, а боронитися біло нічим, далекоглядні і людяні командири, щоб червоноармійці не потрапили у полон (а полон – це майже напевно загибель), за одну ніч видали довідки про хвороби і небоєздатність бійців, і сотні військовиків, здебільшого місцевих, розійшлися по домівках. Батько мій отримав довідку про слабкий зір...

Так ми опинилися під німцем. Батько кілька місяців учителював на правому березі, поки німців витиснули після Сталінградської битви. Перші дні радянської влади ознаменувалися тим, що були заарештовані всі чоловіки, які перебули окупацію. Багато з них були оголошені “ворогами народу” і “фашистськими посібниками”, серед них і батько. Отже, він знову попав у ту ж Архангельську область вдруге. А ми лишилися у Бекешівці, у станиці тітки Кулини перебували.

Якось біженцям чи безхатькам запропонували перебраться, як там казали, на прирізки. Це були аули неподалік. По сусідству жили карачаї, абазинці, лезгини, кабардинці, чеченці, інгуші, осетини. Батько Сталін вирішив перевиховати ці народності, і частину з них виселили на безмежні простори Казахстану, Сибіру тощо. Найспритніші молодики зуміли втекти і заховатись в лісах та горах. Із навколишніх станиць набралось кілька десят сімей, які згодилися оселитися у саклях (будинках) з усіма полишеними там пожитками. І ось одного разу прокотилася страшна звістка: в аулі вирізано всіх до єдиного! - від немовляти до ста-

рої баби. Їх вирізали, засліплені ненавистю до влади, оті втікачі – дезертири-партизани (про цю подію у шістдесятих роках писав В.Закруткін у книзі “Ночевала тучка золотая”). Пропонували переселитися і нам, але мудрість баби і матері (не посягай на чуже!) врятувала нас від нещастя. А восени 1944 року з великими труднощами ми повернулися на Криворіжжя - у Лозоватку.

Батько у селі з’явився після Перемоги влітку 1945 року. Неголений, одягнений у якийсь сіре рам’я, беззубий, зі впалими щоками, він ледве нагадував мені того впевненого, енергійного, рухливого тата всього лиш трирічної давності. Йому тоді у 43-му “пришили” справу, яка потягла на 10 років ув’язнення. Відбував десь в Архангельській області, у котрій колись загинув мій дід. Написав довгого і докладного листа про себе Калініну, де заперечував свою зраду Батьківщині, вказував імена людей, місцевості, події із подробицями, назвами і номерами військових частин... І постало рідкісне диво: його звільнили. Батько казав, що серед радянського керівництва є один більший порядний чоловік – Калінін. Пізніше проскакували у його куценьких розповідях фрази про фізичні тортури, яких він зазнав, тільки говорив якось безвідносно до себе: і як пальці причиняють дверима, і як шилом під нігті штрикають, і як садять у карцер без води і хліба... А коли я допитувався, то він притишеним голосом, але твердо казав: “Якщо хочеш, щоб не загребли тебе і мене – мовчи. І нікому ні слова. Анітелень!”

У селі вирішив не затримуватись, щоб не вскочити іще в якусь халепу (дивилися ж на нього зверху, як на ворога народу!), - пішов чи поїхав кудись наугад. Потім поїхав з Кривого Рогу поїздом у напрямку П’ятихаток: хотів загубитися десь у глушині, у закутньому містечку. Казав тоді: “Дивлюся - якась малопримітна станція “Шернь”. Зійшов тут, поїзд пішов далі, а я став розпитувати, де тут що і що тут як. Виявляється, іще довоєнна вівіска російською мовою гласила, що це станція “Терны”. Але там було написано прописну літеру “Т”, однак верхній елемент букви проіржавів, а остання паличка букви “ы” не читалася...

Тут, у школі, він і влаштувався. Невдовзі з’явився в селі - радісний і завзятий, з двома – о, яке то було багатство! – буханцями хліба. І до початку навчального року ми вже були, як тоді казали, на руднику “Первомайський”.

Був у нас зять, сестрин чоловік Льошка - кацап із Тамбовщини. Жили вони у Жовтих Водах. Дітей у них не було, і Олекса вважав, що усіх нас і сестру Люсю він дуже ошчасливив. Коли добре “піддасть” за спільним обідом, категоричним голосом стверджує, що у хохла мізки варять тільки до обіду, бо він сала нажереться - і ті мізки запливають жиром, - от тут-таки із дурним хохлом роби,

що хочеш! На цьому, і не тільки, ґрунті спалахували суперечки. Після смерті сестри стосунки зіпсувалися зовсім, і він урочисто поклявся: “Пагадіте, я вам устрою!”. І справді “устроїв”: написав листа у військкомат, аби перевірили, де знаходився такий-то зимою із 42-го на 43-й рік і чому у нього менший син – 1943 року народження. “Где он ТАДА ваєвал?”

Це уже ішов 1986 рік. Військкомат і справді надіслав батькові чи то виклик, чи то повістку з цього приводу... Повернувся він із військкомату. Хоча стояв квітучий травень, мій енергійний, рішучий і працелюбний батько зробився водночас якимось пригаслим, розгубленим і пригніченим.

Святкували моє п’ятдесятиріччя 20 травня. Звичайно веселий і балакучий, зараз тато сидів десь у найдальшому місці, мовчав, а коли йому дякували за такого сина, то він вимушено посміхався, вимучував якесь слово подяки, а потім і геть пішов додому.

Те жахіття сталося наступного дня по іменах. Він уже до всього приготувався, але не хотів псувати мені свято. Скільки ж благородства у тому самогубстві!

За два дні до “того” сказав матері:

- Я не хочу сидіти тижнями голодним у камері. Я не хочу, щоб мені заганяли шило під нігті. Я не хочу бути зневаженим, приниженим і опльованим.

Мати тоді не зрозуміла, до чого це було сказано. А скільки ж страху і людської гідності водночас містилося у його згорьованому серці!

У той зловісний вечір він зайшов до мене у квартиру, став на порозі кухні, де я якраз вечеряв насамоті у сутінках, так пильно подивився на мене, ніби хотів сфотографувати чи навік закарбувати у пам’яті мій образ.

- Заходьте, повечеряємо! - запрошую.

- Та ні, буду йти. – І поволеньки-поволеньки, ніби знехотя, повернувся і пішов із хати. Так я його бачив востаннє.

А я ж і не здогадувався, і не думав... Господи, прости мене, грішного...

Дома він залишив свій кишеньковий годинник і пішов у ніч.

У нагрудній кишені була записка українськими літерами і чомусь по-російськи: “За вішні”. Я так розумію, що за життя, за квітучі вишні, щоб нікому не зашкодити, він пішов у небуття.

У домовину йому, щоб не забував України, поклали окуляри і “Кобзар” Тараса Шевченка. Вічна і світла йому пам’ять!

Победы немеркнувший свет

Уже традиционно мы подаём во 2-м номере альманаха произведения наших авторов, посвящённые самой памятной из майских “красных” дат – Дню победы.

Владимир ЛЫСЕНКО,

электрослесарь СевГОКа

Тем, кто подарил нам свободу

За небо, полное свободы,
За радость и покой детей
Отдали жизни лучшей годы
Десятки, тысячи людей, –
Те, кто за Родину сражался
И победил врага в бою,
Кто смерти верной не боялся,
В атаку шёл в одном строю.

Они отвоевали счастье
И тихий наш, спокойный сон,
Чтоб не застало нас ненастье
И мук военных тяжкий стон.
Они любовь нам подарили
И мир улыбок и мечты.
Они заботу проявили
И сердца силу доброты.

Их красота души сияет,
Как солнца тёплый, яркий свет,
И слава их не угасает
На протяжении многих лет.
Мы будем чтить их бесконечно,
Ценить и помнить их всегда.
Горит огонь Победы вечно,
Как в небе яркая звезда.

Яна БУЗЬКО

Прокляття війнам

Велична постать бійця-громовержця
Кремезним тілом дітей затуляє...
Бездумний світ, котрий скоро пройметься
Гарматним громом, що в душу стріляє!
Стріляє дико, з пронизливим свистом,
Штовхає вбік – у болото, в багнюку.
Стріляє прицільно, з жаром іскристим –
У сонце, в людство, у серце, в руку...
Розтрощить тіло твоє, мов стеблину,
Що стала для гнівної блискавки ціллю.
Кине безжально його в домовину
Й без жалю закидає гниллю...
Вже стало тихо довкола: минулось.
Минулось – на жаль, не назавжди:
До неба знову безшумно торкнулись
Думок-гвинтівок дула несправжні.

Раиса ПАТАЛАХА

Победный май

В парке звенела армейская медь,
Под переменчивым солнцем блистая:
Бурно страна отмечала ведь
Годовщину победного Мая!
Тут отведали каши мы все –
С дымком, настоящей, солдатской!
Детишкам дарили книги и “монпансье”,
Ветераны махоркой делились по-братски...
И совсем то был не спектакль! –
Это было, как всё когда-то:
Не в кино, в взаправду брали Рейхстаг
В гимнастерках соленых ребята...

Вперемешку – слезы, песни, пляски вкруг!..
И сразу никто не заметил,
Как какой-то дедушка вдруг
Без чувств упал на скамейку.
На Курской дуге сорок третьего летом
В огненно-смердной пурге
Связку гранат нес он “Тигру” навстречу,
В шквальном бою позабыв о себе.
Сгусток гнева, ярости, страха
Бросил он монстру наперерез:
Захлебнулась гитлеровская атака!
Боец растворился, бесследно исчез...
И сегодня “исчез”. Но ненадолго:
“Скорая” тут оказалась тотчас.

Ласковый врач, в исполнение долга,
Жизнь драгоценную спас...

В той войне погибли мои родители.
Навеки, бесследно исчезли они!
Малых сирот в детдома собрали правители
И тем генофонд страны сберегли.
Помню, селом катила техника боевая:
Орудия, танки, “катюши”, зенитки...
Сквозь грохот и гарь песня рвалась строевая,
А вдовы им вслед посылали молитвы.
Это их сыновья, их дорогие мужчины –
Огромной страны неисчислимая рать –
Устало шагали в войны пучину.
Навеки шли: побеждать... умирать...
Жизнью не раз они рисковали,
Миллионы их не вернулись с войны:
В битвах кровавых победу ковали
Воины первой советской страны.
Всех мы вас помним! Всё мы помним!
Брест не сдавшийся, поверженный в прах
Берлин...

Каждый солдатский могильный холмик
Вечно и бережно в сердце храним.

Детдомовцы сороковых

Звериный фашизм виноват,
Что сожгла война города и сёла.
Горем-кровью покрыла она
Жизнь трудовую веселую.
Тысячи деток остались одни.
Где их родные мамы и папы?..
В поисках близких бродили они,
Не раз умирали от голода, страха...
Куда ни глянь – ни одной души!
Вокруг – как выжженная пустыня.
Слезы мести, недетской тоски
Скрывались за мнимой гордыней.
Оголодалые, словно волчата,
Сквозь землю угрюмо смотрели, –
Словно там, за семью печатями,
Убийцы отцов их засели.
По-разному попадали они
В детдома тех лихих сороковых:
Кого бабушки за руку привели,
Кого в свертке нашли возле школы...
И нарекали их соответственно
(не имея данных, наверное):
Школьный, Найдёнов, иль Неизвестный,
И дату рождения писали – примерную...

Росли мы без маминой ласки,
Без крепкой ладони отцов.
Нас не баюкали сказкой,

В смраде войны уцелевших птенцов.
 Что ели? Едва ли я помню.
 Чаще – супчик из “синей” перловки,
 Да хлеба прозрачный ломтик, –
 Война продолжалась ещё,
 И было о сытости говорить неловко...
 Все мы, словно “сыны полков”,
 Обмундированные по-солдатски,
 Угощались кашей из котелков –
 Волшебной кашей, “из сказки”!
 Строевым, под военные песни
 Ходили. Девиз наш был – “Не пищать!”
 Примером служили нам летчик Маресьев,
 Космодемьянская, Матросов... Не сосчитать
 Героев кровавой, страшнейшей войны,
 Жизнь отдавших за Родину патриотов!

Хоронили не похороненных мы
 Бойцов, прошитых вражеским дотом, –
 Готовые тотчас же броситься в бой –
 Мстить врагу беспощадно и страшно.
 Но пацаны “расправлялись” только с собой,
 Разряжая трофеи смертельно опасные.
 “Коль друг погиб – так и мне не жить!”
 И взлетали останки подростков в воздух...
 Дух военного подвига “имел место быть” –
 Ребят прошибал до самого мозга!
 Так случалось на наших глазах,
 Когда в полях собирали подсолнух:
 В детдом везли прах, не прах,
 Гробовой тишины и ужаса полны...

Весть разносил ветер-май о Победе,
 И маками флаги расцвели Юг.
 В комнатушки влетал обезумевший Эдик:
 “По-бе-да! По-бе-да! Фрицам – каюк!
 О, что сделалось тут с детдомом!
 Словно дикий табун, он встал на дыбы!
 Он рыдал! Он давился волнения комом!..
 А на осколках буяли уже сады.
 Слабые, хрупкие дети-росточки,
 Родные девчоночки и мальчишки –
 Убитых отцов сыночки и дочки –
 На “свой хлеб” уходили в тринадцать с
 лишком...

Анатолий ЛЫКОВ

У ВЕЧНОГО ОГНЯ

Стою я возле вечного огня,
 А пламя полыхает, словно память,
 И, обнимая жаркими руками,
 Соединяет с вечностью меня.

Пусть не дошли вы до победы близкой,
 Попадали от вражьего свинца –
 Вам памятники – плиты обелисков
 И метки в наших горестных сердцах.

И я благодарю погибших – тех,
 Кто своей жизнью наши жизни спас, –
 Неважно, поименно или всех, –
 Великой скорбью освящая нас.

У ОБЕЛИСКА

В пшенице расцветают маки,
 Ромашек белый снег вокруг.
 Здесь – после памятной атаки –
 Лежит погибший политрук.

И кровь его цветком горячим
 Запечатлелась наяву,
 Как будто говоря нам, зрячим:
 “Смотрите, люди, – я живу!”

И, восторгаясь тем бессмертьем
 И помня тяжкие года,
 Стоит солдатом на поверке
 Над полем красная звезда.

Ее лучи огнем сияют
 И льют тепло на белый свет...
 Нет, павшие не умирают
 В сердцах людей десятки лет!

И не умрут, и будут вечно
 Звать нас в атаку за собой.
 Их подвиг жизни бесконечный –
 Их вечный бой. Как первый бой!

*Творчество юных – Творчість юних***Кароліна ВОЗНЮК**

учениця 6 класу Криворізької педагогічної гімназії

Історія, яку розповів джміль

Одного разу випало мені подорожувати разом з батьками. Наша мандрівка припала на літні канікули, що було дуже приємно, адже після довгого навчання й міської метушні вирватися поближче до природи – справді чудово! Ми оглянули чимало прекрасних місць, а коли поверталися додому, вирішили зупинитися, аби перепочити. Я відійшла від машини. Пахощі літнього степу збивали з ніг своєю чудотворною силою! Трави повільно перекочувалися. Навкруги все дзижчало, шуміло, стрекотало, – одним словом, жило своїм життям і не звертало на нас ніякої уваги. Я присіла, розглядаючи степові квіти. Високо в небі кружляла пташина, а тут, внизу, порпалися різні комахи.

Раптом до мене долинули незрозумілі звуки. Це було дзижчання, але досить незвичайне. Його власник – напевно, великий, сильний і дуже шанований у комашиному царстві, бо звук, який він випускав, точно належав не простій особині.

І ось переді мною вмостився джміль. Склав крила. Завмер. Я придивилась: точно він тут не просто так! Я привіталась, бо не знала, як поводитися. А він мені взаємністю відповів, ще й попросив не дивуватися, адже джмелі прекрасно розуміють людей. Оговтавшись, я запитала:

– А ви теж тут відпочиваєте?

– Ні, моя люба, нам, комахам, нема відпочинку. Тільки людина здатна влаштувати собі свято, – відповів джміль.

– О, то це вже не завжди так буває! – з усмішкою вигукнула я.

– Все у вашому житті залежить лише від вас самих. Ваше щастя, сльози і сум – це лише наслідки людських вчинків, – чомусь похмуро відповів джміль.

– Вибачте, але я вас не розумію...

І тоді джміль розповів мені одну історію:

– Колись давно всі країни були молодими і зовсім не схожими на сучасні. Кожна намагалася віддати своїм дітям найкраще, аби й вони попиклувалися про неї на старості. Серед

них була і Україна, вродлива і дуже добра. Людям, що її населяли, це подобалося.

Та доля України була не проста. Допмагаючи своєму народові, вона долала багато перешкод, і все заради того, щоб зробити їх щасливими. Завжди її підстерігали Злість, Брехня, Задриість, Ненависть. Проти них діяла лише одна чарівна сила – Доброта. Ніколи й нікого не здолають ці вороги, якщо серце буде добрим! Україна часто потерпала від різних бід, насланих задрісниками. Проте навіть не здогадувалася, що володіє наймогутнішою силою в світі. Перешкоди весь час супроводжували український народ. Але, навчивши своїх людей доброти, сама того не розуміючи, Україна дарувала їм шанс знову і знову відроджуватись... Багато води витекло з того часу, а український народ і досі долає перешкоди, як і інші народи. Та шляхи у них різні. Україна вже не така молода. Та й людей на цій землі побільшало. Але чомусь призабулась українцям давня наука про добре серце...

Джміль зітхнув. Покрутився на стеблині і продовжив:

– Ви, люди, клопочетеся нині лише про найдрібніше, забуваючи про більше й важливіше для вас самих.

Я наважилася запитати:

– А ви давно живете на цій землі?

– Достатньо давно, аби зрозуміти, що сама людина є причиною своїх сліз, – відповів джміль, задзижчав і приготувався злетіти. – Та я сподіваюся, що наша зустріч, маленька україночко, дещо покращить у цьому житті.

Джміль злетів. Я залишилася сидіти, сповнена роздумами і здивуванням. Мої батьки вже почали кликати мене до машини. Залишаючи це незвичайне місце та його мешканців, я думала про те, що кожен з нас повинен за життя зробити добру справу для всіх. Тоді, можливо, і сліз на нашій землі стане менше.

Володимир ЗАВАДСЬКИЙ,

член гуртка "Юні екскурсоводи" Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді "Мандрівник"

Вареники з вишнями

Одного теплого літнього дня відпочивали ми з дідусем в садочку під вишнями. Та й зайшла розмова про чесність: чи варто довіряти

людям? Я юнак молодий, запальний – одразу видав заїжджену фразу: “Довіряти можна лише собі!”. Та мудрий дідусь не став мене переконувати, а запропонував послухати “історію з життя”.

– Давно це було. Ми з твоєю бабусею ще в місті жили. Часи були не з простих, грошей не вистачало, родини годувати потрібно було, і багато людей приносили речі продавати на ринок – на так званий “толчок”. Наша родина не була винятком: понесли з жінкою її пальто, сподівалися, знайдеться покупець. Людей було забагато, тож місце ледве знайшли. Ось невдовзі підходить чоловік і так на наш товар задивляється! Ціну спитав та й щось собі міркує... Згодом зважився і каже:

– Розумієте, дядьку, жінка в лікарні, ось ліки несучи. Проходив повз вас, то так закортіло коханій обновку купити!

– Ну то купи, товар гарний!

– Та от біда! – не вистачає в мене грошей. Аби ваша ласка, повірили б – я й адресу дам, поверну борг, слово честі!

Чоловік знітився, почервонів: авжеж у наш час “слово честі” – лише пусті слова. Він збирався вже йти отак ні з чим, та так мені шкода його стало! Поглянув я на жінку і в її очах побачив мовчазну згоду:

– Гей, чоловіче! Ходи-но сюди, пиши адресу...

Через декілька днів поїхав я до тієї місцини, що покупець дав. Село невеличке, затишне. Ось і подвір'я. За парканчиком під вишнею старенький сидить. Привітався так гостинно, запросив до столу, наче давнього знайомого. Погломоніли так, погломоніли... та про борг – ні сном, ні духом. Незабаром і господиня вийшла, винесла велику тарілку запашних вареників з вишнями. Пригостили. Якимось мені вже й незручно стало про борг нагадувати, подумав: “А ну його! Хай зостається на совісті чоловіка”. Вже збирався я йти, як господиня підвелася, пішла до хатини. Згодом винесла цукерницю – мабуть, цукром вареники посипати...

– Ось, син просив Вам передати, – і простягнула мені з цукерниці гроші. – Дякуємо, що повірили!

Йшов я з тієї садиби – як на крилах летів!

Всяке в житті моїм бувало, траплялися і недобрі люди, та у скрутну годину я завжди згадую ті запашні вареники з вишнями – і не покидає мене віра в добро і чесних людей.

Ольга ВАЛЕНСКАЯ

О. Валенская – директор городского выставочного зала. Окончила Винницкий государственный университет. В 2011 году библиотека альманаха “Саксагань” пополнилась ее сборником “Соприкосновение с прекрасным”, состоящим из статей о криворожеских художниках. Пишет короткие рассказы, которые публикуются в городских изданиях. Автор готовится к написанию новелл романтической направленности.

Алчак-Кай

Непонятно, почему этот сентябрьский день в Крыму, на вершине мыса Алчак-Кай, показался мне значительным? Неоднократно на протяжении многих лет я поднималась на вершину мыса, подолгу просиживая в созерцании окружающей красоты Судакского побережья. Вслушивалась в ритм бесконечно шумящего моря, в шуршание порывов ветра над скалистыми уступами вершин Алчака, в протяжный и грустный крик чаек, паривших надо мной в небесной выси. Доставляла радость маленькая спящая изумрудная саламандра, замеченная мною на ближайшем камне, и охватывала радостным чувством звучащая симфония сухих трав, звонкое стрекотание кузнечиков и витиевато-мелодичное соло маленьких птичек, вьющихся в синеве неба.

Вдыхала сладковато-дурманящие ароматы диких крохотных цветов и терпкий, манящий запах кустов можжевельника, которые удивительным образом прорастали между расщелинами глыб каменного мыса. Сочетание горного ландшафта и своеобразного долинного плато с растущей на них растительностью – маленьких деревцев, кустарников, разнотравья и цветов – создавало свой чарующий мир.

Своими скалистыми уступами мыс Алчак-Кай далеко выдвигался в море. Меня манили своей синевой необъятные морские дали, переливающиеся на солнце жемчужно-серебристым отливом. Приводила в восторг открывавшаяся с вершины величественная панорама безмерного морского пространства, окаймленного горной грядой, гребни которой окутаны голубоватой дымкой.

Когда стоишь на вершине Алчака, хорошо просматриваются в морской дали очертания мыса Меганом на восточном побережье, а на западном виднеются причудливые очертания остроконечных горных вершин Нового Света.

Именно здесь, на Киммерийской земле, понимаешь сакральный смысл поэзии Максимилиана Волошина:

Мне, Париж, желанна и знакома
Власть забвенья, хмель твоей отравы!
Ах! В душе – пустыня Меганом,
Зной, и камни, и сухие травы...

Я была переполнена невыразимым чувством счастья и восторга от открывшегося мне осмысленного виденья мира. В минуты духовного прозрения всем своим существом ощутила неимоверную красоту земного мироздания. Стоя на вершине мыса и смотря на эту захватывающую дух панораму с высоты птичьего полета, я подумала: “Каждое такое восхождение может быть последним в жизни...”

И сердце отозвалось щемящей болью, и взор затуманили слезы. Мне не хотелось спускаться с вершины Алчака, что-то не отпускало меня вниз, я пыталась уйти и не могла. Стояла и все смотрела и смотрела, никак не могла оторваться от серебрищейся глади моря, убегающей вдаль, от созерцания чаек, кружащих над мысом, от гряды белых кружевных облаков, проплывающих над вершинами гор, и раскаленного янтарного шара полуденного солнца...

Именно в этот день я впервые поняла, что в самом малом, может быть, заложен глубинный смысл. Никакие богатства мира не сравнятся и не заменят мне те минуты ощущения внутренней свободы, тот опьяняющий восторг радости, ликование души от понимания значимости великой гармонии красоты мироздания. Поэтому каждый день надо спешить наполнять свою жизнь радостью и восторгом души.

Июльская гроза

Анна вышла из дому и направилась в библиотеку, где хотела взять повести Франсуазы Саган, которая привлекала ее своим умением тонко раскрывать психологизм женских образов.

Июль выдался жарким. На небе – ни облачка. Высокое, безбрежно-голубое, оно разливало свою лазурь над городом. Она шла по раскаленному асфальту улиц. Солнце горячим дыханием обжигало все вокруг. Листья на деревьях, безнадежно повисшие, казалось, только и ожидали живительной влаги. Поникшая желтовато-зеленая трава не радовала глаз, а цветы с печально опущенными головками лепестков казались сонными и безразличными ко всему, их окружавшему. Только птицы весело щебетали в густой тени листьев утомленных солнцем деревьев. Было невыносимо душно, в воздухе пахло пылью. Где-то в отдалении послышались раскаты грома. В одно мгновение все изменилось.

Подул резкий порывистый ветер. Засверкали серебристо-фиолетовые змейки молний, пронзающие небо. Мгновенно хлынул ливень. Серая лавина дождя нависла над городом. Все слилось в сплошном потоке воды.

Неожиданно для себя Анна очутилась в плену дождя. Какое-то мгновение она соображала, где бы ей укрыться. Этого времени вполне хватило, чтобы она промокла.

“Как хорошо, что дом подруги совсем рядом!” – подумала Анна, вбежав в подъезд дома. Поднимаясь по лестнице, она остановилась перед дверью, мысленно повторяя слова, как молитву: “Будь дома, Лика. Будь же дома!”

Позвонила. Звонок мелодично выводил отрывок из симфонии Моцарта.

Дверь открыла Лика. Она искренне была рада приходу Анны.

– Быстро в ванную! Прими душ и переоденься в сухое, – убедительно произнесла Лика, затем, улынувшись, добавила. – А я за это время приготовлю душистый чай.

Некоторое время спустя Анна была в мягком халате и, удобно расположившись в кресле, пила чай. За окнами дождь, не переставая, монотонно шуршал по листьям деревьев. Ей нравилась эта уютная квартира, где каждый штрих интерьера говорил об утонченном вкусе хозяйки.

Лика была артистичной натурой, имела выразительную мимику лица, владела пластикой тела, но особенностью ее таланта был дар перевоплощения. Любую жизненную ситуацию она могла превратить в спектакль. Она всех удивляла своим умением импровизации рассказов на любую тему. Для нее тема не имела существенного значения: сюжетом были личные обстоятельства ее жизни или из жизни ее друзей, которые она буквально тут же превращала в спектакль. Она умела быть в центре внимания любой компании, и ей это нравилось. Лика могла создавать вокруг себя атмосферу веселости, легкости и непринужденности общения, всем с ней было интересно.

Слушая Лику, ее очередной импровизированный рассказ-спектакль, Анна почему-то именно сейчас вспомнила детские годы и любимую игру Лики, в которую они играли. Игра называлась “Телеконцерт”. Еще тогда, в детстве, начал проявляться талант подруги. Лика закрывала на кухне дверь с большим вставным стеклом. Дверь служила экраном телевизора. Телесценой была кухня. За дверью, то есть телесценой, располагался зрительный зал. Роль ведущей концерта неизменно играла Лика, а также роли всех артистов, которые принимали участие в этом концерте: певцов, танцоров, чтецов. Одним словом, Лика была “гвоздем программы”, а Анна – в своем амплуа – в роли постоянного зрителя. Это был поистине театр одного актера!

Голос Лики прервал воспоминания Анны.

– Да ты совсем меня не слушаешь!

– Да нет же, – смутившись, ответила Анна.

Лика подошла к окну и открыла его. Дождя уже

не было. С улицы в окно дохнуло свежестью и влагой. Блики солнца вновь пробивались сквозь зелень листвы.

Анна поблагодарила подругу за гостеприимство, собралась уходить. При прощании Анна совсем неожиданно произнесла:

– Как жаль, что не каждому удается воплотить свои мечты в реальность!..

Закрыв дверь после ухода подруги, Лика все еще стояла, неопределенно смотря куда-то в пространство. Эта фраза, словно молния, поразила ее сознание. Она где-то в глубине осознала, что не смогла реализовать свой талант, так долго скрывала это от себя, что даже боялась себе в том признаться.

Ей стало больно от внезапно пронизывающей мысли, что жизнь, оказывается, прошла мимо. Стать актрисой она не смогла, боясь большого конкурса в театральном институте, и эта боязнь провалиться сдерживала ее, не дала ей возможности поступить. У нее не было твердой веры в себя – той особой черты характера, которой отличаются все сильные и устремленные личности, добивавшиеся поставленной ими цели. Она поняла это, но слишком поздно для себя. “Но какое значение, в сущности, имеет сейчас осознание этого факта, если талант растрачен впустую?” – вертелось в голове.

Сейчас она находилась в каком-то непонятном смятении чувств. Все смешалось воедино: июльская гроза и брошенная фраза Анны; неуловимая волна горечи и досады поднялась из глубины души и охватила ее. Хотелось куда-то бежать от преследовавших мыслей и чувств, но разве кому-то удалось от себя убежать? Да и куда бежать, зачем? Есть ли в этом смысл?.. Она хотела успокоиться, но не могла избавиться от напряжения мыслей и чувств, у нее это не получалось. Мысли преследовали, теснили друг друга, переплетались, кружились в голове. Несколько раз пройдя по комнате, села в кресло, стоящее у окна, закрыла глаза, задумалась: “Почему не все сложилось в жизни, как хотелось? Осталась одна, не смогла самореализоваться и стать актрисой, не встретила того единственного в жизни, образ которого создала себе мысленно...”

Тишину в комнате прервал телефонный звонок. Она знала, что должен позвонить Вадим. Лика нехотя, медленно поднялась, подошла к телефону, поймав себя на мысли, что именно сейчас не хочет с ним говорить. Еще немного помедлив, сняла трубку.

– Ты не забыла, что мы сегодня идем в ресторан? Через несколько минут я заеду за тобой.

– Не надо заезжать.

– Что за чушь? Ты, очевидно, шутишь?

– Нет. Просто я не хочу идти в ресторан, – и положила трубку.

Она поступила так впервые. Лика очень ждала этого звонка. Целую неделю готовилась к предстоящей встрече. Все продумала до мелочей: платье, прическа, макияж, духи, украшения... Теперь это утратило всякий смысл. Ей хотелось плакать, но волевым усилием она сдержала себя. Именно сей-

час, в эти минуты хотелось побыть одной, укрыться от всех, чтобы никто не мешал, не нарушал ход ее мыслей. Это был молчаливый крик одинокой души, который никто не мог услышать.

Лика поставила диск. Величественно и тихо зазвучал Бах.

Строгая логика баховских гармоний волновала, проникала в душу, и на какое-то мгновение Лике показалось, что все ее мечты и устремления сосредоточились в этих звуках, таких возвышенных и недосыгаемых для нее. Она подошла к зеркалу, поправила прическу, всматриваясь в макияж на лице: он был безупречен. Из рамы зеркала смотрела красивая сорокалетняя женщина, уставшая от разочарований, сомнений, надежд и исканий. Совсем другая, незнакомая, которую никто не знал: это была настоящая Лика, ее истинное “я”, которое она долгие годы так тщательно скрывала от себя...

А музыка продолжала звучать, заполняя собой все пространство комнаты.

Жестокость

Солнечные блики заполняли всю комнату. Они ласково пробивались сквозь листья декоративной пальмы и, медленно разливаясь, мягко падали на ковер, лежащий на полу. Вся комната была заполнена светом струящегося осеннего солнца.

Мое настроение было созвучно этому тихому солнечному дню уходящей осени, дарующему мне безмятежность и покой. Осень всегда меня привлекала своей задумчивостью, какой-то особой поэтичностью с ее восхитительным, но грустным разноцветьем летящих и размеренно падающих листьев, с гроздьями ярко алеющей рябины, с порывами поющего ветра и серой дымкой тоскливого дождя.

Уютно расположившись в кресле, я просматриваю альбом с ялтинскими снимками, сделанными этим летом. На моих коленях мирно спит кот, свернувшись довольно замысловато, теплый и мягкий. Я рассматриваю снимки с морскими пейзажами и от удовольствия закрываю глаза, мысленно растворяясь в безбрежности морской дали.

Не знаю, почему, но необычная привязанность и любовь к морю были у меня заложены еще с детства. Море я люблю как близкого друга и отношусь к нему с нежностью, словно к живому существу. В моем сознании море не укладывается как грозная и величественная стихия, море – мой друг, к которому неудержимо влечет.

Удивительная, неповторимая природа Крыма с ее величавой строгостью горных вершин, которые утопают в зелени лесов, где воздух насыщен запахами можжевельника и сосновой хвои! Темный изумруд лесов прекрасно сочетается с насыщенной синевой неба и безграничностью морского пространства, которое притягивает к себе свежестью ветра и бризом морской волны.

Листая альбом, нахожу снимки Никитского ботанического сада, поистине уникального уголка на

южном побережье Крыма, где собрана и произрастает разнообразная флора со всех уголков земли. Меня всегда восхищало проявление многообразия форм, совершенство красоты и гармонии, которые царят в природе. Нет ничего мудрее, совершеннее самой природы...

Случайно брошенный взгляд на снимок прервал поток моих мыслей. На снимке запечатлено дерево с развесистой кроной, в народе его называют бесстыдницей. В памяти всплыл эпизод, который омрачил мое приподнятое настроение.

Я была на экскурсии в ботаническом саду. Экскурсовод привлек внимание всей группы рассказом об удивительном свойстве дерева, которое сбрасывает свою кору. Правильно это дерево называют «земляничник мелкоплодный». Родом оно из Восточного Средиземноморья. В Крыму живет около миллиона лет. Это прекрасное вечнозеленое растение. Гладкая и тонкая кора в середине июня растрескивается, спадая лоскутами, обнажая зеленую молодую кору, которая затем пробковеет и меняет свой цвет на кораллово-красный. Кисти плодов, похожие на землянику, созревают в октябре. Поэтому дерево так и назвали: земляничник мелкоплодный.

В этот период молодую и нежную кору нельзя трогать руками: температура наших рук губительна для коры дерева. Прикосновение оставляет ожоги на ней, которые со временем затягиваются, оставляя неизгладимые рубцы. Была вполне понятна просьба экскурсовода – не трогать руками кору, чтобы не причинять боль дереву.

Наша группа продолжала двигаться дальше, осматривая уникальную флору сада. Но что-то привлекло мое внимание. Я остановилась и немного отошла в сторону, оглянулась. Увиденное произвело на меня сильное впечатление: возле «бесстыдницы» стояла молодая женщина с мальчиком; они обхватили руками ствол дерева, внимательно всматриваясь, останутся ли ожоги на нем.

В порыве чувств мне хотелось крикнуть: «Остановитесь! Что же вы делаете?»

Все же, овладев собой, подошла к ним и сдержанным, ровным голосом спросила:

– Разве вы не слышали рассказ экскурсовода?.. Сейчас нельзя трогать руками кору дерева.

Женщина с недоумением посмотрела на меня и резким тоном, с раздражением в голосе ответила:

– Слышали! – Затем повернулась и ушла, взяв мальчика за руку.

Я все еще продолжала стоять возле дерева, смотря им вслед, пока они не исчезли в дальней аллее сада. Стояла, мысленно анализируя случившееся, мучительно искала ответ на вопрос: есть ли предел человеческой жестокости? Горько было осознавать, что равнодушные к природе, к ее красоте приводят человека к бездушию. В который раз мне пришлось задуматься над тем, что человеческая жестокость беспредельна...

Иван НАЙДЕНКО

В одном из номеров 2010-го року «Саксагань» вже публікувала великий нарис І.Найденка про творчість відомого у нашому краї – та й далеко за його межами, адже він брав участь у більш ніж 20-ти республіканських виставках – художника Леоніда Давиденка, члена Національної спілки художників України і голови Криворізької організації НСХУ. Нарис той приурочений був свого часу до виходу у світ альбома живопису Давиденка. Але ж відомо! – справжній митець ніколи не замикається ні в одному, «закам'янілому» для себе жанрі обраного мистецтва, ні в самолюбванні чи залізобетонному прославленні власного імені у мистецтві. Отож і Давиденко, аби не дожитися до вичерпання своїх образотворчих потенцій, чи не на 180 градусів змінив свій «курс» і став творити у техніці графіки. Увійшов з нею в такий творчий азарт, що невдовзі нових робіт вистачило на ще один альбом. Він вийшов красивим, змістовним, свого роду епохальним для автора (бо відобразив у єдиній концепції з художніми роботами і життєвий шлях «маляра»), багатим на виражальні засоби та дизайнерські прийоми, відтак – дуже оригінальним. Властиво, щирий шанувальник мистецтва взагалі і давиденкового зокрема І.Найденко не міг обійти увагою це подієве видання – «розродився» новим нарисом. Представляючи його вашій увазі, сподівається не знудити читача монотонністю, емоційною вторинністю чи й екзальтацією. Ілюстрації ж робіт на внутрішніх шпальтах обкладинки допоможуть читачеві глибше осягнути обсяг творчих задумів Леоніда Давиденка, якому нещодавно Указом Президента присвоєно почесне звання – другому у Кривбасі, до речі – «Заслужений художник України».

Дзвони пам'яті гудуть

... Та не стане на заваді

Сподівання вища суть:

На життєвому параді

Дзвони пам'яті гудуть.

Ці рядочки з вірша юної криворізької поетеси Ірини Цибульської виявилися, поза її волею і свідомістю, дуже співзвучними новій графічній “музиці” криворізького ж художника Леоніда Давиденка. Власне, й не зовсім новій. Адже вона, по-перше, визрівала у його внутрішніх світах давно і тільки зреалізувалася переважно останніми місяцями (хоча деякі роботи – це на підтвердження факту давнього “зачаття” ідеї – з’явилися десятиліття тому). А по-друге – вона проявилася органічним продовженням його магістральної поліфонічної канви, змінивши тільки значною мірою музичні інструменти, чи то пак засоби вираження. Головна ж для “авангардного” живописця жанрова ідеологія та започаткована від неї виконавська традиція лишаються незмінними: “на життєвому параді дзвони пам'яті гудуть”.

Маю на увазі генетичну пам'ять нашого народу. Хай це не здається “професійним патріотам” надто пишномовним чи й блюзнірським, однак її Давиденко точно – не перебільшую, ні! – довго виношує у собі та розсіває творчими “спорами” по нашій “малоросовій” тепер землі. Ще у доволі вже далекому 1995-му, коли я вперше познайомився з без перебільшення новаторськими роботами художника, вони “до самих до основ” приголомшили моє сумління відважною історичною публіцистичністю в такому відвертому розкритті зображуваних ним образів “прославлених вождів радянського народу”. На той час була ще свіжою пам'ять про великі трагедії останніх національних потрясінь українського народу, адже ще не вляглися тоді у розбурханій свідомості живих людей старшого покоління тривоги важких спогадів про гіркоту їхньої долі... але вже до дітей цих страждальців з батьківським сім'ям, з материнським молоком перейшли оті клітинки болочної незабутності того, чим жили і на що сподівалися пращури наші. Декілька визнаних французьких літераторів-мандрівників пізнього середньовіччя, неодноразово приїздивши на руські – так вони тоді називалися – землі, знайомлячись ґрунтовно із тодішньою системою “гетьманського парламентаризму”, а здебільшого – з культурою, традиціями, побутом простого селянського люду, залишили світові яскраві порівняльні спогади (це

ж маючи при цьому широкі можливості відвідувати безліч інших європейських, та й не тільки, країн!) про особливий колорит, неперевершені здібності, глибокі гуманістичні устремління українців. Та що там казати! – тогочасна самобутність нашого народу вражала і навіть відвертих ворогів. Якщо російська імператриця Катерина II писала у листах до одного з найавторитетніших тоді світових філософів про надзвичайні “кроткість” і мудрість, веселий норов “малоросів”, повсякчас видаючи себе за їх покровительку (та й насправді “комплектуючи” ними чи не всю свою військову, культурну, управлінську, митну, просвітницьку рать), то вже турки побачили в українських дівчатах рятівний для себе шанс “укріпити” націю. Порівняйте: колишнє надзвичайно войовниче османське плем'я, типово низькоросле та кривоноге, за кілька століть захоплення і вивезення до себе у гареми розумних, міцних статурою, красивих бранок з українських земель (і важко сказати, якими сотнями тисяч, а то мільйонами можна виміряти їх кількість) “розмножилося” досьогодні на доволі миролюбну, вельми європеїзовану націю з кремезними, рослими чоловіками.

Численні султани, мурзи й паші ще тоді добре знали-бачили, що їх приваблює в українцях, якщо масово застосували, говорячи сучасною термінологією, генну інженерію?.. Отих “найкрасивіших у світі” українців і змальовує у своїх сюжетах Леонід Давиденко, немовби пірнувши уявою у сиву давнину. Дітьми ще ми жартували: от якби розвернути відлік часу у зворотний бік та починати персональне “літочислення” кожного зі ста років! – отоді б людина дедалі ставала б молодшою... Не знаю, чи грався у такі ігри дорослий Давиденко, однак він спочатку зображував – а значить, відчував її? – канву життєвої долі українців на відтинку новітньої історії, коли їхній генетичний код вже значно змінився на гірше, переживши віки воєн, голодоморів, національно-культурного гноблення та хижацько-прагматичного нищення у якості безсловесної рабської сили чи гарматного м'яса, а вже згодом зумів заглибитися у напівзасипані криниці тієї генетичної пам'яті й побачити справжню, “в оригіналі” ще красу свого народу. І саме тому в його серці дзвони пам'яті гудуть?

Певен, що так. Осягнувши своїм “перезрілим” світоглядом свої ж завузькі вже горизонти мітингово-пронизливої, політично-похмільної, з великої літери Громадянської художньо-публіцистичної майстерності, він цілком закономірно, разом з тим – і органічно прийшов до нестерпної внутрішньої потреби зображувати глибинну генетичну сутність українців. З де-

сятків і сотень його полотен, створених на зламі тисячоліть, до етнічно “зрячого” глядача промовляють праукраїнки-амазонки, співучі мавки, звичайні селяни-гречкосії, котрі у нього все одно надзвичайні своєю міфічно- й містично-фотогенічною красою. З тих полотен проступають така по-райськи багата земля й така приголомшуюча жертвність її синів та дочок, яку геть неможливо придумати, попри найнестримніші художні фантазії, – можна лише побачити “в натурі” отим неохватним внутрішнім зором, притаманним украй амбітним творчим особистостям... Егеж, наголошую: це коли амбіція є не гіпертрофованим проявом хворобливого самолюбства (бо воно приводить прямою дорогою до параноїї, незалежно від ієрархічної величини “хворого”), а здоровим, у “межах необхідної самооборони”, продовженням священного права на власну думку, власний вчинок і власне місце у цьому світі.

Для багатьох людей, кому доводиться частенько спілкуватися з Давиденком, таке його епатажне, як вони вважають, самопозиціонування поміж суперників-опонентів (так-так, у царині “високого” мистецтва творча індивідуалізація почасти переховується за мурами непоступливого суперництва!) виглядає рафінованою амбіцією – і не менше. На це варто зауважити, що творча людина без амбіції – то людина консервативна і закостеніла, котра боїться підіймати перед собою щораз вищу планку досягнень і таким чином сама себе позбавляє рушійних стимулів до подальшого зростання, до особистісного злету. Інша річ, що така планка не повинна бути набагато вищою від твоїх сьогоднішніх можливостей, аби не відлякувати начебто недосяжною висотою. Отже, стартове змагально-азартне самолюбство, якщо митець від самого початку жадає гідного себе особистісного самовираження й самоутвердження (тільки у такій послідовності!) і не боїться всезростаючої висоти естетичних вимог до мистецтва, неминуче трансформується у ньому на суто професійне честолюбство, яке і підштовхує повсякчас уперед живлючою наснагою до розгону-розвитку. Гай-гай, недаремно ж я назвав свій нарис-відгук у першому художньому альбомі Давиденка “Метроном неспокою”! Напевно-бо знав, чи, скоріше, відчував, що Леонід, як-то кажуть, на досягнутому не зупиниться і буде нестримно рухатися до нової, вищої планки! Разом з тим, виливши тоді на папір всі до останку емоції, не думав – не гадав, що художник зуміє ще раз так сильно мене здивувати. І знав же від нього, що мій “дискусійний” друг Давиденко працює над новою серією графічних робіт

– а не очікував зробити для себе відкриття. Аж раптом він після довгої такої перерви покликав мене до майстерні...

То було не здивування – то було й насправду нове відкриття. Просто приголомшуюче відкриття! Автор повільними рухами мовчки розкладав переді мною малі й більші, білосніжні й блідо-блакитні або жовтуваті аркуші з багатоколірним розмаїттям чорних ліній, а я дивився на них, дивився і не міг відірвати очей. Десятки їх почергувалося, а може, й сотні перед заляклим у кріслі глядачем. Таке от складається несподіване враження: одні й ті самі, здавалося б, давно мені знайомі давиденкові типажі, переважно та ж сама техніка виконання – а “розмовляти” з ними хочеться годинами. Вже згодом довго розмірковуватиму над таємницею такого феномену і врешті-решт його для себе розгадаю: ці роботи, попри вдавану одновимірність образів, містять найрізноманітніші характеристики. Події, сюжетоутворюючі, настроєво-резонуючі, з неприхованим викликом рельєфно-анатомічні чи зумисно різьблено-геометричні, подеколи ніби й запозичені візуально з кіношних масовок, вони при цьому дивним чином видають – кожен! – свою автономістську індивідуальність. Як у психоделічному кінотрилері обов’язково існує принцип 25-го кадру, так у давиденкових графіках він присутнє майже зримо оптичною перенасиченістю завуальованих чорно-білою монотонністю образів. Кинувши на них перший побіжний погляд, бачиш лише загальні сценічні обриси задньопланових персонажів світового театру, а заглибишся у дію панорамно-розширеними зіницями – враз провалюєшся у якусь буквально гіпнотизуючу глибину. Коли після сеансу мовчазного спілкування з таємничим світом намагаєшся відключитися від нього й повернутися до звично-буденних проблем – нічого не виходить: свідомість розкуйовджує сверблячкою нетерпіння, знову відчуваєш непереборне тяжіння до тих макрософічних таємниць. Знову поринаєш у світ алогічної безкінечності, де вже не треба шукати філософський камінь як фетиш найвищого сенсу земного буття, де парадоксально міняються місцями у череді моральних цінностей буденність високих душевних злетів і тріумф приземленості.

Чи не в тому криється загадка людської первородності, як рушія всесвітніх пізнань та досягнень? Боюся накликати грозу апокаліптичної відвертості – даруйте за винятково лексичну тавтологію, бо у ній бачу нетрадиційний сенс – на своє відкриття, однак саме таким, либонь, бачив сюжет блаженної гріховодності Адама і

Єви сам Бог. Давиденко хоча і не згадує ім'я Боже всує, але деякі його “надто відверті”, як сказав би записний моралізатор-чистоплюй, роботи з представленої у цьому альбомі серії також несуть найбільше, найвище за своєю гуманістичною гостротою Господне зізнання про запрограмовану молекулярну нероз’ємність жіночого та чоловічого начал людського роду. Якщо на другорядному тлі леонідових сюжетів, яке я позначив як “масовку”, не розрізнити вовка і вовчицю, голуба і “голубицю” (бо це ж не цільові фауністичні живописання для журналу “Ойкумена”), то жіноча натура у нього чи не повсюдно зашифровує у собі оте всемогутнє начало всіх начал. Не хотів би і собі видатися банальним, але ж недаремно хтось визначав, що слово Земля – жіночого роду! Я гадав би, що Всесвіт – не випадково також – чоловічого, і Всесвіт, як значно старший-зріліший, запліднив Землю – маленьку, однак єдину між своїх просторів райську планету – якоюсь незбагненною силою, і народилася від того Людина, і розмножилася до Людства... Якби це було неправдою, то чи переріс би суто біологічний потяг чоловіка до жінки у взаємне кохання – знову ж таки, начала всіх начал вселюдської сутності? Згоден: існували давно-предавно чисто біологічні стимули поміж неандертальців. Однак давиденкові уяви, мабуть, закономірно не забігали так далеко назад, а відлічують вони час, як окремішний виражальний засіб, лише від Різдва Христового. Щоправда, живуть на його полотнах і дохристиянські амазонки, а на ранніх берестяних мініатюрах – прапрадавні наші попередники, однак символізують вони, впевнений, все одно зрілого художника Давиденка (можливо, й авансово), який сповідує усталені язичницькі правила про любов до ближнього і землі своєї, про терпіння і поступливість, про чесність і порядність у вчинках, про сумлінне відношення до всякої богоугодної праці. То не вина художника – то його біда, що шалений час перемін, далеко не завжди праведних, часто роздає індульгенції грішникам. Намарно не розливаючи сліз, художник протиставляє химерам бездуховності своє мистецтво, зображуючи фарбами торжество добра над злом. Так, є у нього і жінки-воїни, але домінує все ж таки жінка-мати, жінка-берегиня. Якщо десь у випадковій розмові з необізнаною людиною виникає необхідність дуже стисло пояснити подієво-сюжетну філософію свого живопису, Леонід завше коротко говорить: “У мене козацька тема”. Відчуваєте, який широкий сенс закладає він у тему багатовікової боротьби українців за своє виживання?

Світ великий, Кривий Ріг – не набагато менший, і він в силу багатьох чинників не може похвалитися якнайширше розвиненою образотворчою культурою – як виконавською, так і “споживацькою”. Попри певну безпредметність таких непропорційно-категоричних суджень все одно скажу: хто не бачив першого альбома Давиденка, той не бачив Давиденка взагалі. В такій ситуації навряд чи варто нарікати на порівняно невеликий його тираж. Зрештою, якщо кого з “першовідкривачів” таланту художника заінтригує його дотеперішня творчість, можна при бажанні знайти попередню “картинну галерею у книжковому форматі” і познайомитися з ним. А ліпше прослідкувати хроніку міських чи республіканських виставок, де час від часу Давиденко експонується (найкраще, звісно, – коли персональна). Охарактеризувати ж його роботи для непосвячених можу лише “черговими дифірамами»: самобутня техніка, яскраві типажі, неповторністю насичений колорит. Відносно ж графічної серії можна тільки відзначити: у ній продовжено характерні, суто давиденківські портрети-образи, збережена його макрофілософська “акупунктура” (медико-фізіологічний термін цілком придатний, коли йдеться про культурологічну “психотерапію”), як також своєрідна манера алегорично “малювати” час. Завдяки чому глядач тонко відчуває зображану епоху. А що це все ж таки графічний жанр, ще й виконаний всього лише двома фарбами – чорною і “відсутньою”, то це покладає на автора ще більшу відповідальність, позаяк вимагає максимального, ба навіть позамежового сконцентрування майстерності та натхнення. Інакше і не виписати однією лише фарбою цілий ряд відтінків чи напівтонів, які б точно передавали кольорову гаму авторового світобачення.

Я не мистецтвознавець, я всього лише глядач і хай трохи вибагливий шанувальник мистецтва, зокрема художнього. Відтак не можу і не беруся оцінювати його специфічними критеріями. Мої споглядальні “терміни” – мої душевні емоції, котрі відпульсують у мозку і трансформуються там на “ієрогліфи” думок. То що ж я відчув, дивлячись на, скажімо, “Амазонку”? Попередні амазонки, виконані засобом традиційного живопису – олійною фарбою на полотні, виглядали анатомічно “правильними”, тільки з етнічними особливостями: тлусті, миролубно-замріяні, як належить матерям, та соковиті, як сама українська земля. Графічна ж амазонка (хоча не в техніці виконавській справа – у світогляді автора) вийшла двогорова, чотириока, тисячорука, безліку-чутлива і безкінечно-чуттева. Спрут звабливості і ангел цнотливості разом. Ге-

нетичний сплав жіночої мудрості і десятикратної-у-квадраті глибини богообраної материзни, яка дивиться на тільки-но покликане до народження людство третім – однак найзрячішим! – оком, за некліпаючими “повіками” якого відбувається найдивніша у всесвіті таємниця зародження нового життя, найвеличніша церемонія передачі новій людині шифру пам’яті її батьків, відтак – історичної пам’яті цілого етносу. Я би назвав цю роботу “Праматір”, або хай пишномовно – “Богиня зваби і цнотливості”, а тільки не “Амазонка”. Ризикну поради авторові. Хоча... якщо у кожному глядачеві таїнство відгукується своїм образом – задум художникові явно вдався, чи не так?

Несподівано для себе знайшов під “богиною” дату “1997” і був приголомшений ще одним відкриттям: так он коли і з кого почалося давиденкове проникнення у космічну сутність материзни! он від кого відпочувалися всі його гіперболізовано-соковиті натури українок!

Однак навряд чи варто “домальовувати” якимись особливими характеристиками одну роботу, якщо всі писані не фломастером чи ще яким олівцем – талантом. Скоріше я сказав би про цілий ряд графік у цьому альбомі як про філігранний аскетизм форс-мажорної насиченості. Легкі й прості лінії стисло обмежують смку порожнечу невагомості чистого аркуша паперу, по якому загіпнотизована фантазіями рука тремтливо виводить овали анатомічної прямолінійності і тут же вдихає в них озвученість надприродної жіночої гармонійності. Це є таємничий процес, якого не мають бачити сторонні очі. Візуальний результат – ще не все. То яким же мусить бути наелектризованим найвищими напругами серця процес, аби глядача вжалив нестерпним емоційним розрядом «скромний» результат?

Прочитав у журналі “Свічадо” про творчу дружбу придніпровської майстрині Ганни Самарської з її колежанкою – всесвітньою Народною художницею України Катериною Білокур. Ще дівчинкою Ганя вчилася у вже тоді великої майстрині. Коли переїхала з батьками на Дніпропетровщину, захопилася там петриківським розписом. Уславлена художниця продовжувала наставляти її у листах: “Натура. Усе у ній, лише треба наблизитися до квітки, ввійти й лишитися в ній заручницею краси і таїни. Увійти й лишитись... Малоючи квітку, не відтворювати її, а ставати нею...” А це також про таїнство процесу. Авторка нарису Наталя Старюк пише, що “творення відбувалось у сферах уяви, зораної, засіяної, зігрітої досвідом багатьох поколінь, і лише у такій уяві вияснялася все-

єдиність світу”.

Божа іскра – безумовно, але й оці мудрі уроки від досвідченої художниці також допомогли Ганні Самарській стати неперевершеною майстринею петриківського розпису. Тож як і мені у них не пошукати підтвердження думкам про здорову амбітність, вище названу дипломатично професійним честолюбством? “Про те ж саме” ось як говорить у листі до Петриківки Катерина Білокур: “Галю, ти пишеш, що художників дуже вже багато. А коли ти будеш моя послідовниця, ти будеш одна. О, яка це гордість!”

Ви чуєте? Гордість бути оригінальним – хіба це не притаманне душі всякої нормальної людини, особливо ж творчої? А оригінальне – це завжди новий погляд на дійсність, завжди свіжий зріз гіпотетичного чи й цілком уявного, реалістичного. Чеський письменник-сатирик Габріель Лауб записав колись: “Нове слово в мистецтві може сказати лише той, кому бракує ерудиції, аби стверджувати, що все вже сказано до нього”. Щоправда, стосувалося це переважно літератури. І дійсно, ніяк неможливо хай би і побіжно ознайомитися з усією кращою світовою літературою (життя не вистачить!), аби категорично твердити, приміром: “Ось це – переспів чужого роману”. Література не має і не може мати будь-яких меж у творенні “свого” стилю. Трохи легше – в образотворчому мистецтві: є потенційно обчислювана кількість художніх “шкіл”, тобто жанрово-технічних напрямків, на яких вчаться, шукають свою “лінію” початківці. Все решта – труд і талант. Кажуть, перше тягне аж десь на 90 відсотків сумарного успіху. Однак це не означає, що варто лише ударно потрудитися – і нестача таланту буде не такою помітною (його ж, мовляв, тільки 10 відсотків!). Той же Габріель Лауб не без іронії підмітив: “Геній – це людина, що має талант плюс наполегливість людини, яка не має таланту”. Тобто наполегливістю не підмінити талант, ні, – його нею можна лише підштовхувати. Один давиденків колега по мистецькому цеху довго й наполегливо перемальовував фрагменти з трьох картин відомих живописців – і вийшла компіляція, як з літературознавчої мови, а по-народному – нахабний плагіат. Він же, цей крадіяка чужого таланту і претендент на “провінційну геніальність”, неприховано злиться на Давиденка за його несхвальні відгуки про халтурника.

Чи розуміє останній, що нове слово у мистецтві – це зовсім не переспіване по-новому чуже слово? Адже Леонід все життя також всотував душею жанри і техніки, “перемелював” їх для

свої руки, експериментував, співставляв, синтезував, – одне слово, шукав себе. Класично у його фарбах 10 частин таланту і 90 – поту! Жодного художника у світі він механічно не наслідує. Я сказав би і більше: Давиденко винайшов свою школу. Хай посміхаються іронічно критикани, але то у літературі паралельно з літературознавством антиподом існує таке визначення фаху як літературний критик, в образотворчому ж мистецтві це лише “мистецтвознавець”. У книзі критик може знайти висмоктану з пальця сюжетну геометрію, стилістичні штампи, незграбні образи – тобто те, що поблажливо називають літературщиною. В образотворчій же царині є тільки дві оцінки: або воно мистецтво, або ні.

Даруйте, я не став би так довго ходити навколо “воріт” мистецтва, коли б мав свою внутрішню “настанову” – читай, потребу – розповісти про новий цикл робіт Леоніда Давиденка. Однак, по-перше, я попереджав: не мистецтвознавець я – глядач, а таких матиме альбом у 120 разів більше (значить, виконає свою місію провітителя по темі “Мистецтво належить народу”?). По-друге, Давиденко безнастанно бореться – і продовжує! – за чисте творче начало у мистецькій царині, за вимогливість у кожного до себе і до колег, проти поблажливості та компромісів ціною втрати творчої індивідуальності... а ініціатива у нас, як відомо, ким висунута, тим і виконується – отож і обрали його не так давно головою Криворізької організації Національної спілки художників України. Випала йому купа доволі клопітних обов’язків. А він з ними справляється і встигає ще творчо працювати за мольбертом, чому свідченням – ця нова серія графічних робіт.

Доречно тут сказати, що Леонід міг би й доволі успішно виконувати художньо-графічне оформлення книжок, оскільки має багату асоціативну уяву. Якось підібрав у своїй “коморі” настільки співзвучні малюнки до віршів чудової криворізької поетеси Любові Баранової, що вони стали ніби невід’ємним відеорядом її збірки “Тріумф і тиша”, дозволяючи книжці заявитися витонченою естетичною окрасою будь-якої бібліотеки. Та й самі заговорили при цьому новим осмисленим штилем... А ще міг би він зайнятися дизайнерськими роботами у багатеньких офісах чи помешканнях, у чому також знає толк, бо треба ж якось і матеріально забезпечувати свої щоденні життєві потреби, – так ні, йому шкода марнувати свої “дефіцитні” час та енергію на зовсім тривіальні речі. Сяк-так приморив забаганки фізіології, як другорядні, – і поринає з головою у таємничі

стратосфери фантазії...

Торік при великому зібранні зацікавлених людей в одному з найгарніших палаців культури відбулася презентація першого художнього альбому Давиденка і виставка “живих” його робіт. Захід вийшов на правду резонансним культурним явищем, зібравши безліч захоплених відгуків – і у авторській книзі побажань, яку принагідно завів художник, і у пресі, і просто межі зацікавленими людьми. Багато хто з моїх знайомих пожалкував, що “за короткий тиждень експозиції не встиг її відвідати”. Інші ж ділилися яскравими враженнями, не стримуючи емоцій та не переймаючись правильністю мистецтвознавчих оцінок, суджень, характеристик. Та й чи варто? Можна довго мудрувати, вишукуючи у нетрях емоційних блукань синкопи фахових відгуків, тихі фортіссімо парадно-енциклопедичних захоплень, можна і незлобиво зауважувати про недоліки, які напевно зафіксуються неупередженим поглядом, але одне залишиться поза туманом сумніву: кожна з цих робіт – органічна, самодостатня, а головніше – неповторна. На презентації Любов Баранова, добре знайома з творчістю митця, та й самим Давиденком як людиною, прочитала вірша – присвяту йому, написаного експромтом щойно перед виставкою:

Мистецтва вічна таїна
Сягає в часі “до” і “після”,
В ній вірш народжується й пісня,
Й картину майстер зачина.
Небес божественна рука
Твоєю витворить рукою
І те, що бачила ще Троя,
І те, що в думках і казках.
У райдужних твоїх світах –
Дух волелюбного народу,
Який все ж виборів свободу,
Не згинувши на Соловках.
На гребені твоїх картин
Гойдає кобзу Україна –
Козацька, батьківська, чайна,
А над мольбертом – вірний син.

Висловлюся традиційно, але щиро: хочу сподіватися, що велика колекція нових робіт Леоніда Давиденка – не остання, адже дощ його шаленої наснаги не вщухає попри наростаючі спеки і в житті, і в природі. Йому небагато за 50, а це період людської зрілості, творчої сміливості, впевненості у собі на подоланні навколостецьких догматів, це час, коли звільненій душі жагуче хочеться дихати на повні груди і своїм творчим самоутвердженням дивувати людей. Тільки у даруванні іншим неоціненної душевної радості і полягає сенс людського буття.

Станіслав ГЛАДАРЬ

Почав писати вірші в 1951 році, на третьому році армійської служби в якості помкомвзводу в Одеському воєнному окрузі. Вперше надрукувався в окружній газеті. Потім були публікації в “Робоче-крестьянском корреспонденте”, “Культурно-просветительской работе”, “Литературной газете”, “Советской культуре”, “Правде”, “Заре”. 2000-м роком датується перша публікація в альманасі “Саксагань”.

Не знижуючи ходу...

В редакції газети мене зустріли привітно: “А-а-а, новий автор! Молодець, старий, свіжі, молоді сили нам потрібні!” Симпатичний хлопець повів мене в коридор і без натяків перейшов до справи.

– Раніше писав?

– Ні, не доводилося, - я зняковіло кашлянув, - хіба от у стінгазеті в молодості...

– Відмінно! Можна вважати, що в газеті ти, старий, не новачок. Отже, слухай. Нам конче потрібні матеріали з передового краю будівництва. Що-небудь типу замальовки або кореспонденції: крани, плани... Загалом, сам розумієш. Справи, праця, погляд уперед, що думає бульдозерист, автокранівник, компресор... і так далі. Щоб торкало, мобілізувало, зачіпало за живе. Ясно?

– Загалом ясно, - не зовсім упевнено сказав я.

– Ну, от і добре. Поїдь на будівництво, -

він глянув у блокнот і назвав мені адреси. Я, як досвідчений газетяр, дістав з кишені новенького блокнота і записав.

– Тебе як кличуть? - запитав мій співрозмовник, одночасно здороваючись із кимсь і дістаючи бутерброд з кишені.

– Володимиром, - відповів я.

– Ну от, Володю, давай на завдання! А я зараз, вибач, повинен бігти. Горимо: свято... Мене кличуть Олександром. Так що чекаю матеріал завтра до одинадцятої. Не буде мене – передай Альбіні Степанівні до секретаріату. Зрозумів?

І він зник. Буквально на очах зник!

Назавтра плід моєї безсонної ночі я з трепетом поклав на стіл перед незворушною Альбіною Степанівною.

– А-а, Володя? Ми чекали... Що ж ви, голубчику, затримуєте? Ну, давайте, що там у вас?

Вона запропонувала мені сісти і зашелестіла сторінками мого рукопису. Мені вдалося, що вона занадто швидко читає. І потім, я помітив, що чим далі, тим більше особа Альбіни Степанівни почала якось дивно посмикуватися і червоніти.

“Зачепило, - не без самовдоволення подумав я, - зачепило за живе. Є сіль!”

Закінчивши читати, Альбіна Степанівна з якоюсь особливою зацікавленістю глянула на мене.

– Вам, Володю, скільки років?

– Двадцять, - відповів я. – А що?

– Так... Так, ви писали про будівництво раніше?

– Н-ні! З будівництвом я не був пов’язаний.

– Настрій у мене почав падати. “Ще прожене!” - майнула боягузлива думка.

У двері секретаріату залетів скуйовджений Олександр.

– Готово, старий? – запитав він, простягаючи мені руку, а Альбіні Степанівні - якийсь пожухлий букетик одночасно.

– Готовий... - сумовито повідомив я.

– Ну, от і добре! Як Альбіна Степанівна? Нічого твір?

– Т-так, взагалі-то нічого. Подивися сам...

Від першої ж сторінки обличчя мого нового друга перекошилося. Потім він засміявся, потім заридав...

У мене дотепер зберігся цей перший самостійний твір. Немає сенсу наводити його повністю. Однак окремі шматочки можна. Я не послухався Олександра, тому свою кореспонденцію (а в тому, що це була саме кореспон-

денція, я не сумнівався) назвав так: “Не знижуючи ходу!”

Описавши для початку лоно природи, на якому велося успішне будівництво дитсадка, я зупинився на деталях, що передають ритм виробництва, динаміку праці. “...Цеглини в руках Івана Сагайдачного пурхали як метелики. Його богатырські груди повільно здіймалися, і уся його невисока, непримітна на перший погляд фігура випромінювала силу та впевненість у собі і в тих, хто лікоть до ліктя творив з ним поруч”.

Динаміки було багато. Я розповідав про те, як бульдозерист Андрій Кривуля, не знижуючи темпів, з ризиком для життя замінив опорну катку. Як шофер будівельного майданчика Сергій Прохоренко, не сповільнюючи ходу, відремонтував картер жиклера, який засмітився, та приварив до нього вентилятор, що безвідповідально звивався. Це було достатньо важко, і тому я називав Сергія скромним героєм будня, дбайливим хазяїном свого сталевого друга.

Було в моєму матеріалі і багато чого іншого. На закінчення я закликав йти шляхом передових і не сповільнювати ходу...

– Т-так, старий, - мовив мені Олександр після довгого і глибокого мовчання, - це річ! – І кинув рукописа у кошик. – Але нічого! Спробуй себе у фейлетоні... І пам’ятай, старий, що за даними статистики найкоротше життя - у нас, газетярів.

З тих пір пройшло багато років. Я багато чого довідався, освоїв і усвідомив, і тепер мене називають Володимиром Сидоровичем. Я назавжди запам’ятав попередження Олександра. І пишу... Пишу в газети. Виступаю в різних жанрах і свято бережу свою першу статтю, яку в ті далекі роки, коли кабінет секретаря редакції спорожнів, я витяг з кошика і ретельно розгладив. Пишу і не жалкую. Право ж, є щось особливе у творчій праці газетярів, коли “Три доби не спати, три доби крокувати заради декількох рядків”...

Несприятливий день

Недільний чудовий сонячний день. Настрій – прекрасний! Заходжу на ринок. Розноситься аромат яблук, лимонів, апельсинів, мандаринів... У мене в кишені двадцятигривнева купюра. Новенька. Хрумтить у руці... Добре, потерплю. Іду далі. Пити хочеться – аж у роті пересохло! От напої різні продають. А дрібних грошей немає. Не буду ж я заради якоїсь пляш-

ки лимонаду міняти свою двадцятигривневу! Та й здачі у продавця, очевидно, як завжди, немає... Раптом уловлюю незрівнянний запах. Продають пиріжки, улюблені – з повидлом, смачні... Геть поруч маля за обидві шоки уплітає. Але в мене - новенька, аж хрумтить! Заради одного-двох пиріжків міняти? Та ні, потерплю...

Вирішив підїхати трамваем до свого друга. Народу – повно! У салоні трамваю час від часу лунає голос кондуктора, що пропонує купити проїзні талони. А за що? Дрібних же немає! Передавати через увесь салон двадцятигривневу? Я ж не авантюрист – на такий ризик не піду. Та й міняти шкода: поторкаєш її - а вона хрумтить... Як-небудь доїду. А завтра - получка, дадуть дрібних.

Самопочуття – відмінне! За вікном миготять будинки, дерева, стовпи...

Раптом хтось торкнув мене за плече. Двоє, особи серйозні. “Ваш талончик?” Де там, у мене ж його ніколи не було! Але виду не подаю: ретельно переглядаю вміст кишень, благо, їх у мене багато. Та й контролери радять не квапитися.

– Два талони було, - звикаю до ролі я, намагаючись розжалобити контролерів, - от тільки на минулій зупинці купив. - А сам шарю очима по салону трамвая: може, яка роззява упустила талончик? Але навколо чисто. Ти ба, культурні які стали, - в смітник кидають використані!

Уже дві зайві зупинки проїхав, а контролери не відстають. Сивий пропонує сплатити штраф, інакше повезуть мене в міліцію, складуть акт, передадуть на роботу... “Це не страшно, - подумав я, - там свої хлопці, не скривдять. Але ж через бухгалтерію однаково вирахують штраф!...” Ех, як від серця відірвав! Пощупав наостанок – хрумтить.

... Тепер у мене дрібних грошей - повні кишені, але не хрумтять вони, й купувати нічого не хочеться, настрій кепський... Чого б це?.. А-а-а, згадав: сьогодні ж несприятливий за геофізичними факторами день! Отож. По радіо попереджають...

Станислав ГЛАДАРЬ

Фильм о войне

И снова – в фильме о войне
 Дрожит горячий пулемет,
 И снова с мыслью обо мне
 Товарищ с бруствера встает.
 А после – невысокий холм,
 А за холмом – последний залп...
 И вытирает кулаком
 Слезу беды притихший зал.
 А где-то там, в восьмом ряду,
 Сидит, не поднимая век,
 Провоевавший всю войну
 На двух протезах человек.
 Когда же вспыхнул свет, слепя,
 Вдруг покачнулся инвалид
 И стал ошупывать себя,
 Не веря в то, что не убит.
 Он будет нынче так же рад
 Глазам детей, рукам жены,
 Как много лет тому назад,
 Когда вернулся он с войны!

Ветеран

Годы легким инеем осели.
 Раны спать ночами не дают.
 Залпы для него не отгремели,
 Хоть победный вновь звучит салют:
 В сотый раз он снова в рукопашной.
 Кажется ему, что лишь вчера
 Все слилось в единый миг бесстрашный,
 Все слилось в лавинное “Ура!” –
 А потом... потом качнулось небо.
 Стало тихо-тихо все вокруг! –
 Словно бы атаки той и не было,
 Словно и не жгла винтовка рук.
 ... Пусть давно он не встает с постели,
 Все равно – я знаю – это так:
 Долгими ночами он, простреленный, –
 Вновь участник всех былых атак...

Двенадцать неизвестных

С оборванной песней,
 С простреленной мечтой
 Двенадцать неизвестных –
 Под мраморной плитой.
 Никто не перечислит
 Заслуг их и наград:
 Ворвался смерчем в мысли
 Осколочный снаряд.
 Упал с протяжным визгом
 На закопченный снег –
 И выплеснул из жизни
 Двенадцать человек...
 Они себя в атаке
 Отдали до конца –
 И вспыхнули, как факел,
 Горячие сердца,
 Навек оставив людям
 Бессмертие своё...
 А мы за них долобим,
 Достроим, допоём!
 А надо – будем драться
 И бить наверняка
 За всех за тех двенадцать
 Из одного полка!

«САКСАГАНЬ»

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

50101, Україна,
 м.Кривий Ріг,
 пл.Радянська, 1

ЗАСНОВНИК –

**Виконком
 Криворізької
 міської ради**

**Свідоцтво про
 реєстрацію
 № 108 ДП-1994**

*Коректор Іван Найденко
 Фото на обкладинці та верстка і дизайн
 альманаха – Андрія Дюка*

*Рукописи редакцію не рецензуються,
 а обсягом менш ніж 48 аркушів не поверта-
 ються.*

*Автори можуть зустрітись з головним
 редактором, за домовленістю, в Управлінні
 культури і туризму міськвиконкому, або при
 зборах міського літературного об'єднання у
 бібліотеці №10 на площі ім. Артема.*

*Контактні телефони 28-30-36, 74-69-38.
 e-mail: andrey.dyuka@mail.ru*

Здано до набору 28.06.2012 р.
 Підписано до друку 13.07.2012 р.
 Формат 60x84/1/8. Тираж 400
 примірн. Об'єм 8,0 ум.др.арк.
 Замовлення №
 Ціна вільна.

Поліграфічні роботи виконані
 на КП «Криворізька друкарня»
 м. Кривий Ріг, пр. Металургів, 50
 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
 ідентифікаційний код 02466151 від 11.12.1991 р.

Обкладинка видрукувана
 ТОВ «Салвей»
 м. Дніпропетровськ
 Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
 ідентифікаційний код 23368990 від 11.07.1995 р.